

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE
AVRUPA BİRLİĞİ SERBEST TİCARET
ANLAŞMASI VE TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ**

İlgi BAYSAN

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Teorisi Bilim Dalı**

Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

**AĞRI-2017
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

İlgi BAYSAN

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE AVRUPA BİRLİĞİ
SERBEST TİCARET ANLAŞMASI
VE
TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

AĞRI- 2017

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN danışmanlığında, **İlgi BAYSAN** tarafından hazırlanan bu çalışma **05/05/2017** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, **İktisat Teorisi** Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Şükrü MOLLAVELİOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Zafer KAMBEROĞLU

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../201.. tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

..../...../.....

Doç. Dr. Faruk KAYA
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

05.05.2017

İlgi BAYSAN

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE AVRUPA BİRLİĞİ SERBEST
TİCARET ANLAŞMASI VE TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

İlgi BAYSAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

2017, 115 Sayfa + xv

Jüri: Doç. Dr. Şükrü MOLLAVELİOĞLU

Doç. Dr. Zafer KANBEROĞLU

Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

2008 yılında küresel boyutlara ulaşan ekonomik krizden derinden etkilenen Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde yürütülen müzakerelerde bekledikleri sonucu alamayınca yeni bir arayış içine girerek Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nı oluşturmuştur. ABD ve AB oluşturdukları Serbest Ticaret Anlaşması ile krizin etkilerini üzerlerinden atmayı amaçlarken, Batının entegrasyonunu sağlayarak Çin'i dengelemeyi hedeflemektedirler.

Küresel ekonominin yaklaşık olarak yarısını oluşturan tarafların dahil olduğu bu Serbest Ticaret Anlaşmasının tüm dünyada belirleyici ana entegrasyonlardan olacağı öngörülmektedir.

Bu çalışmada anlaşmaya taraf ülkelerin güncel ekonomik durumları ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın öncesiyle sonrasında meydana gelecek değişimler irdelenecektir. Ayrıca anlaşmanın Türkiye'ye etkileri, taraf olunmasının katkıları ya da imzalanılmaması halinde oluşabilecek zararlar incelenerek Türkiye'nin anlaşmaya dahil olabilmesi için alternatifler analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO)

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
FREE TRADE AGGREMENTS BETWEEN UNITED STATES OF AMERICA
AND EUROPEAN UNION AND ITS EFFECTS ON TURKEY

İlgi BAYSAN

Advisor: Assist. Prof. Dr. Şekip YAZGAN

2017, Page 115 + xv

Jury: Assoc. Prof. Dr. Şükrü MOLLAVELİOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Zafer KANBEROĞLU

Assist. Prof. Dr. Şekip YAZGAN

The United States of America and the European Union, that have been deeply affected by the global economic crisis in 2008, have constituted Transatlantic Trade and Investment Partnership as they couldn’t get the results they want in negotiations with World Trade Organization. The USA and EU have aimed to get over the crisis with the Free Trade Agreement they constituted, therefore they also aim to balance China with the integration of the West.

It is foreseen that the Free Trade Agreement which included nearly half of the global economy, will be one of the main determinant integrations around the world.

In this study, the economic conditions of the participating countries and the changes before and after the Transatlantic Trade and Investment Partnership. Besides, the effects of the agreement to Turkey and, if not signed possible losses will be investigated. And the alternative ways to make Turkey a part of the agreement will be analyzed.

Keywords: Free Trade Agreements (FTA), New Generation Free Trade Agreements, Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)

ÖNSÖZ

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı tarafların küresel hasılaya yön veren konumlarının yanı sıra dünyanın geri kalan ekonomilerine etkileri bakımından önemli bir yeni nesil serbest ticaret anlaşması girişimidir. Kapsamı sadece mal ile sınırlı kalmayan, fikri mülkiyet hakları, standardizasyon gibi bir çok konuyu da içerecek olan bu anlaşma tüm ülkeler açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada söz konusu anlaşmanın nedenleri ve getirileri değerlendirilmiş olup Türkiye için yaratması muhtemel etkiler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tez yazım sürecim boyunca yanımda olan annemle babama, değerli vakit ve yardımları ile rehberliği ve desteğini esirgemeyen saygı değer danışmanım Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN'a sonsuz teşekkürlerimle.

İlgi BAYSAN

TABLOLAR

Tablo 2.1	Ekonomik Entegrasyonun Aşamaları.....	9
Tablo 2.2.	Dünyadaki Belli Başlı Ekonomik Entegrasyonlar	23
Tablo 3.1.	Avrupa Birliği'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri, 2014.....	32
Tablo 3.2.	Dünya Hasılası ve Dünya Ticareti Toplamının Seçili Ülkelere Göre Dağılımı	36
Tablo 3.3.	ABD-AB Ticaret İlişkileri.....	37
Tablo 3.4.	ABD-AB Mal ve Hizmet Ticareti Hacmi 2006-2012	42
Tablo 3.5.	TTYO'nun Tarafların Büyüme Oranına Katkısı	48
Tablo 3.6.	TTYO'nun Tarafların GSYİH'lerine Katkısı.....	48
Tablo 3.7.	TTYO'nun Dünya'nın Geri Kalanına Katkısı	48
Tablo 3.8.	TTYO, TPO; AB- Güney Kore, Çin-ASEAN STA'ları ile Yaratacağı Etkiler	49
Tablo 3.9.	TTYO Müzakereleri.....	59
Tablo 3.10.	TTYO'nun Tıbbi Araç Sektörü Üzerindeki Etkileri	66
Tablo 3.11.	TTYO'nun İlaç Sektörü Üzerindeki Etkileri.....	67
Tablo 3.12.	TTYO'nun Enerji ve Hammadde Sektörü Üzerindeki Etkileri.....	67
Tablo 3.13.	TTYO'nun Kozmetik Sektörü Üzerindeki Etkileri.....	68
Tablo 3.14.	TTYO'nun Kimya Sektörü Üzerindeki Etkileri.....	69
Tablo 3.15.	TTYO'nun Bilgi ve İletişim Teknolojileri Üzerindeki Etkileri	70
Tablo 4.1.	Türkiye-AB Ticareti	77
Tablo 4.2.	Türkiye Avrupa Birliği ve Seçilmiş Ülkelerin Dünya Ekonomisindeki Yerleri	80
Tablo 4.3.	Türkiye-ABD Ticaret İlişkileri 2002-2012	81
Tablo 4.4.	Türkiye – AB Gümrük Birliğinin Yükümlülükleri ve Riskleri.....	83
Tablo 4.5.	TTYO'nun AB ve ABD Üzerindeki Etkileri	94
Tablo 4.6.	TTYO'nun Türkiye Üzerindeki Etkileri	97

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Dünyadaki Ekonomik Entegrasyonlar	18
Şekil 3.1. TTYO Anlaşma Taraflarının Dünya Haritasındaki Yeri	46
Şekil 4.1. AB-Türkiye STA'ları	76
Şekil 4.2. Türkiye'nin TTYO'ya Dahil Edilmesi İçin Alternatif Seçenekler	88
Şekil 4.3. GTAP Modeli'nin Genel Yapısı	92

GRAFİKLER

Grafik 3.1. AB'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Yaptığı İlk On Ülke	28
Grafik 3.2. ABD'nin Partner Ülkelerle Doğrudan Yatırım İlişkisi.....	29
Grafik 3.3. ABD-AB'de Uygulanan Ortalama Tarife Oranları	45
Grafik 3.4. AB'nin Dışarıya Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımları.....	63
Grafik 3.5. AB'ye Gelen Yabancı Doğrudan Yatırımlar	64
Grafik 3.6. TTYO'nun Neden Ülkeniz İçin Kötü Olacağını Düşünüyorsunuz? ..	73
Grafik 4.1. Türkiye - AB Hizmet Ticareti -Hizmetler İthalatı.....	78
Grafik 4.2. Türkiye - AB Hizmet Ticareti-Hizmetler İhracatı	78
Grafik 4.3. Türkiye'nin Tarımsal İhracatının Hedef Pazarları İçindeki Payları ...	79
Grafik 4.4. ABD -AB STA'sının Türkiye Üzerindeki Refah Etkileri	96

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ACM	:Arap Ortak Pazarı
ASEAN	:Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği
ANCOM	:AND Topluluğu
APEC	:Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
AT	:Avrupa Topluluğu
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BRICS	:Brasil, Russia, India, China, South Africa
CACM	:Ortak Amerika Ortak Pazarı
CARICOM	:Karaip Topluluğu
CEPR	:Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi
CETA	:Kanada ABD Serbest Ticaret Anlaşması
CGE	:Hesaplanabilir Genel Denge Modeli
CUSFTA	:Kanada ABD Serbest Ticaret Anlaşması
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
EFTA	:Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
FTAA	:Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYH	:Gayri Safi Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTAP	:Genel Denge Modeli (Global Trade Analysis Project)
HLGW	:Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İKV	:İktisadi Kalkınma Vakfı
ISDS	:Yatırımcı Devlet Anlaşmazlığı Çözüm Mekanizması
KOBİ	:Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KORUS	:Kore ABD Serbest Ticaret Anlaşması
LNG	:Sıvı Doğal Gaz
LAIA	:Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi

MB	:Merkez Bankası
MERCOSUR	:Güney Ortak Pazarı
NAFTA	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OAS	:Amerikan Devletleri Topluluğu
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STA	:Serbest Ticaret Anlaşması
TDE	:Tarife Dışı Engeller
TPP	:Trans Pasifik Ortaklığı
TTYO	:Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
WTO	:Dünya Ticaret Örgütü

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	ii
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
GRAFİKLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
1. Giriş	1
2.EKONOMİK ENTEGRASYON TEORİLERİ.....	3
2.1. Küreselleşmenin Kısa Tarihi.....	3
2.2.Ekonomik Küreselleşme	4
2.3. Küreselleşmeye Yol Açan Faktörler	5
2.3.1. Ekonomik faktörler	5
2.3.2. Siyasal faktörler	6
2.3.3. Teknolojik gelişmeler	6
2.4. Ekonomik Küreselleşme Alanları.....	6
2.5. Ekonomik Entegrasyon Teorisi	7
2.5.1. Ekonomik entegrasyon türleri	8
2.5.1.1. Tercihli ticaret anlaşmaları.....	9
2.5.1.2. Serbest ticaret bölgesi	10
2.5.1.3. Gümrük birliği.....	10
2.5.1.4. Ortak pazar	11
2.5.1.5. İktisadi birlik	11
2.6. Gümrük Birliği ve Serbest Ticaret Bölgeleri	12
2.7. Gümrük Birliğinin Başarı Koşulları	13
2.8. Gümrük Birliğinin Ekonomik Etkileri	14
2.8.1. Statik etkiler	14
2.8.1.1. Ticaret yaratıcı etkiler	15

2.8.1.2. Ticaret saptırıcı etkiler	15
2.8.2. Dinamik etkiler	16
2.9. Ekonomik Entegrasyonun Etkileri	16
2.10.Dünya Üzerindeki Belli Başlı Entegrasyonlar	17
2.10.1.Avrupa Birliği (EU)	17
2.10.2.Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)	17
2.10.3.Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)	18
2.10.4.Orta Amerika Ortak Pazarı(CACM)	18
2.10.5.Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA-LAFTA)	19
2.10.6.AND Topluluğu (ANCOM)	19
2.10.7.Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR)	20
2.10.8.Karaip Topluluğu ve Ortak Pazarı(CARICOM)	20
2.10.9.Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA)	20
2.10.10.Amerikan Devletleri Topluluğu (OAS)	21
2.10.11.Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği(ASEAN)	21
2.10.12.Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC)	21
2.10.13.Arap Ortak Pazarı (ACM)	22
2.10.14.Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	22
2.11.Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları	24
3.TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI	25
3.1.TTYO'ya Genel Bakış	25
3.1.1. AB ve ABD'nin ekonomik durumları	28
3.1.1.1. ABD	29
3.1.1.2. Almanya	30
3.1.1.3. Yunanistan	30
3.1.1.4. İtalya	31
3.1.1.5. Fransa	31
3.1.1.6. İspanya	31
3.1.2. BRICS ülkelerinin yükselişi	32
3.1.2.1. Çin'in ekonomik durumu.....	33
3.2. AB ve ABD Arasındaki Mevcut Ekonomik İlişkiler	36
3.3. Transatlantik İlişkiler.....	38

3.4. TTYO Öncesi Entegrasyon Denemeleri :DOHA	39
3.5. TTYO İmzalanmasına Neden Olan Gelişmeler	42
3.6. TTYO’nun Getirileri ve Önemi	44
3.6.1. TTYO etki analizleri	47
3.6.1.1. CEPR: TTYO genel denge modeli analizi	47
3.6.1.2. Ecroys: TTYO sürdürülebilir etki analizi	49
3.6.1.3. IFO Enstitüsü Uluslararası Ekonomi Merkezi: Refah analizi.....	50
3.6.2.TTYO ve gümrük vergileri.....	51
3.6.3.TTYO ile standartların uyumlaştırılması, bürokratik ve yasal düzenlemeler	52
3.6.4.TTYO ve doğrudan yabancı yatırımlar	53
3.6.5.TTYO ve finansal hizmetler	54
3.6.6.TTYO savunma sanayi ve teröre karşı iş birliği	55
3.6.7.TTYO ve enerji alanı	56
3.7. TTYO’nun Anlaşma Dışında Kalacak Ükelere Olası Etkileri	57
3.8. TTYO Müzakereleri	58
3.8.1.TTYO ve yatırımcı devlet anlaşmazlığı çözüm mekanizması (ISDS)	62
3.8.2.TTYO ve KOBİ’ler	65
3.9.TTYO ile İlgili Endişeler	66
3.9.1. Müzakerelere eleştiri: Gayri demokratik	71
3.9.2.Avrupa’nın GDO endişesi	71
3.9.3.ABD’nin endişeleri: 2007 krizi tekerrür eder mi?	72
3.9.4.Kamuoyu araştırması :TTYO iyi mi kötü mü?	72
4.TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI’NIN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ	75
4.1.TTYO ve Türkiye	75
4.1.1.Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki mevcut ekonomik ilişkiler	76
4.1.2.Türkiye ile ABD arasındaki mevcut ekonomik ilişkiler	80
4.1.3.TTYO öncesi Türkiye’nin mevcut durumu	82
4.2.TTYO’nun Türkiye için Doğuracağı Sonuçlar	86
4.2.1.Türkiye ve STA asimetrisi çözümü	87
4.2.2.Müzakerelerde “Türkiye maddesi”	89

4.2.3.Revize Edilmiş Türkiye maddesi örneği	89
4.3.Türkiye-ABD STA'sının İmzalanması Durumunda Ortaya	
Çıkacak Olasılıklar	90
4.4.Türkiye'nin TTYO'ya Dahil Olması ya da Olmaması	
Durumunda Oluşacak Ekonomik Etkiler	91
4.4.1.Merkez Bankası:GTAP analizi.....	92
4.4.1.1.GTAP analizi	92
4.4.1.2.GTAP analizi ile TTYO'nun AB, ABD ve Türkiye	
üzerindeki etkileri	94
4.4.1.2. 1.AB ve ABD üzerindeki etkileri	94
4.4.1.2. 1.1.Türkiye sürece dahil değil	94
4.4.1.2. 1.2.AB – ABD STA'sına Türkiye'nin taraf olması ya da	
ABD STA'sı ile sürece dahil olması.....	96
4.4.1.2. 2.Türkiye üzerindeki etkileri	97
4.4.1.2. 2.1.Türkiye sürece dahil değil	97
4.4.1.2. 2.2.Türkiye sürece dahil	97
4.4.2. Hazar Enstitüsü: Ekonomik etki analizi.....	98
SONUÇ	100
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ.....	115

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1849 yılında “...Gün gelecek bu kıtanın tüm ulusları, kendi özgün şanlı bireysel niteliklerini yitirmeksizin, daha üst düzey bir birlik içinde kaynaşacaklar ve Avrupa kardeşliğini oluşturacaklar. Gün gelecek tek savaş alanı fikirlerin yarıştığı açık pazar alanı olacak. Gün gelecek kurşunların ve bombaların yerini oylar alacak.” diyen Victor Hugo’nun öngörüsü gerçekleşmiştir. Avrupa kardeşliği fikrine kadar uzanan Avrupa Birliği küresel arenada yerini almıştır. Günümüzde transatlantik bütünleşmeyle Atlantik’in iki topluluğu ticaret ve yatırım ortaklığı girişimi ile Hugo’nun kehanetinin Avrupa Birliği’nden sonra ikinci aşamasını oluşturmaya hazırlanmaktadır.

13 Şubat 2013’te Başkan Obama ve AB Komisyon Başkanı Barosso Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı için müzakerelere başlamıştır. 2008 yılında küresel boyutlara ulaşan ABD ekonomik krizinin, 2010 yılında AB borç krizine dönüşmesiyle birlikte euro bölgesinde meydana gelen istikrarsızlaşma ve ihracat pazarında yaşanan daralma ile ticaret merkezi batıdan doğuya doğru kaymaya başlarken AB ve ABD ekonomilerinin görece zayıflamış olması karşısında Çin ve BRICS ülkelerinin yükselişi tarafların entegrasyon oluşturma fikrine pozitif ivme kazandırmıştır.

Ticari ilişkilerin tüm dünyanın katılacağı anlaşmalardan ziyade ikili ve çok taraflı anlaşmalarla belirlendiği günümüz dünyasında yapılan Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşması yani Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) ile %47’lik bir oranla küresel ekonominin yaklaşık yarısı taraflar arasında şekillenecektir. ABD ve AB; TTYO öncesinde Transatlantik İş Diyalogu, Ürünlerin Karşılıklı Tanınması, Hava Sahası Güvenliği gibi standartları yakınlaştırma girişiminde bulunmakla birlikte, söz konusu STA ile taraflar kendi kurallarını kendilerinin koyabileceği bir ortaklık oluşturmaya yönelmişlerdir.

Gerek ticaret hacimlerinin büyüklüğü, gerek ekonomiye yön veren konumları nedeniyle ekonomi gündeminin ilk sıralarında yerini almaya hazırlanan anlaşma ile, tarafların ilişkilerini olumlu yönde geliştirecek önemli bir adım atılmış olacaktır. Anlaşma üçüncü ülkeler açısından, özellikle Türkiye ile AB arasındaki Gümrük

Birliği Anlaşması'nın eksik bir gümrük birliği olması nedeni ile Türkiye açısından kritik bir STA'dır. ABD ve AB arasında oluşturulacak bu anlaşma, tarafların ekonomik büyüklükleri nedeni ile küresel hasılaya hakim yeni nesil STA olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı imzalanması ile birlikte küresel hasılanın yaklaşık yarısına denk gelen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın yaratacağı etkiler ve bunun Türk ekonomisine yansımaları açıklamaktır. Konuyu bir bütün olarak ele almak ve mantık örgüsüne oturtmak için ikinci bölümde ekonomik entegrasyon teorilerine değinilmektedir. Bu kapsamda küreselleşmenin kısa tarihi, ekonomik küreselleşme alanları, ekonomik entegrasyon teorileri açıklanarak gümrük birliğinin yaratacağı ekonomik entegrasyonun etkileri incelenmektedir. Aynı zamanda dünya üzerindeki belli başlı entegrasyon türleri ana hatları ile irdelenmektedir. Akabinde yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarının üzerinde durulmaktadır.

nc bölümde yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarından Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlatılmaktadır. Taraf ülkelerin anlaşma imzalanmasından önceki ekonomik durumlarına değinilmekte, tarafların aralarındaki mevcut ekonomik ilişkiler ele alınmaktadır, anlaşmanın imzalanmasına neden olan etkenler, imzalanmasının getirileri açıklanmaktadır. Ayrıca anlaşmanın üçüncü ülkelere etkileri üzerinde de durulmaktadır. Son olarak müzakerelerdeki son durum ile anlaşmanın yaratmış olduğu endişelere değinilmektedir.

Dördüncü bölümde TTYO'nun Türkiye zerindeki etkileri açıklanmaktadır. Öncelikle Türkiye'nin ABD ve AB ile olan ekonomik ilişkileri gözden geçirilmekte bu çerçevede TTYO'nun yaratması muhtemel sonuçlarına değinilmektedir. Akabinde Türkiye için alternatif senaryo modellemeleri ışığında söz konusu anlaşmanın kar zarar analizi yapılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK ENTEGRASYON TEORİLERİ

2.1. Küreselleşmenin Kısa Tarihi

Küreselleşme, yeni bir olgu değildir. Küreselleşme tarihi farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar arasındaki ilişkilerin başladığı zamana kadar uzanmaktadır (Bayar, 2008:26).

Küreselleşmenin başlangıç tarihi konusunda fikir birliği yoktur ancak genel kanı küreselleşmenin sanayi devrimiyle başladığı yönündedir. Sanayi devrimiyle başlayan küreselleşme üç aşamalı bir dönemdir. Bunlar (Özel, 2011:92);

- Birinci aşama: Sanayi Devrimi ile I.Dünya Savaşı arasındaki dönemdir.
- İkinci aşama: I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemdir. Bu dönemdeki büyük savaşlar ile 1929 ekonomik buhranı neticesinde, ülkeler korumacı iktisat politikalarına yönelmişlerdir.
- Üçüncü aşama: II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile başlamıştır

I. Dünya Savaşından önce doğrudan yabancı yatırımlar dünya üretiminin yaklaşık olarak % 9'unu oluştururken, 1991 yılında bu pay % 8,5 civarlarında olmuştur. I.Dünya Savaşından önceki faktör hareketliliği ve ticaretin küreselleşmesi 1945 sonrasıyla karşılaştırılırsa Dünya ticaretinin 1950 de % 7'den 1970'de % 12'ye; 1993'de de % 17'ye; OECD ülkelerinin dış ticaretteki paylarının ise 1960'da % 12,5'dan 1990'da % 18,6'ya; Amerika'da ise % 4,7'den % 11,4'e yükseldiği görülmektedir (Kartal, 2007:259-260).

Günümüz ekonomik sisteminin temelleri ise II. Dünya Savaşı sonrasında oluşmuştur (Özel, 2011:92). Bu dönemde çok uluslu şirketler ile üretim dünya çapında kürselleşirken, dünya mali ve ticari sistemini serbestleştirmek amacıyla uluslararası kuruluşlar kurulmuştur. 1944'te Bretton Woods Konferansı'nda kurulan IMF ve Dünya Bankası'ndan sonra GATT kurulmuş ve bunlar küresel ekonomik kuruluşların en önemli ve ilk örnekleri olmuşlardır. Bu kuruluşların esas amacı finansal hareketleri, ticareti ve üretimi küresel anlamda serbestleştirilerek dünyayı tek pazar haline getirmektir (Küçükahmetoğlu, 2013:1).

Son yıllarda ticari ve finansal serbestleşme ile küreselleşme sürecinin ivme kazandığı görülmektedir. Gelişen teknoloji ve ucuzlayan maliyetler ile dünya ticaret hacmindeki artış, çokuluslu şirketler aracılığıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yüksek miktarlara ulaşması, küreselleşme sürecini hızlandırmıştır (Özel, 2011:92).

Günümüzde ise gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki entegrasyonların hız kazandığı görülmektedir. Az gelişmiş ülkeler açısından entegrasyonun geniş bir piyasa yaratarak, sanayileşmeyi hızlandırması beklenmektedir. Bu ülkeler için entegrasyonun statikten ziyade dinamik etkileri önem kazanmaktadır. Dünya Ticaretinin gelişmiş ülkeler arasında oluşturulan entegrasyonlardan AB'den başka EFTA, NAFTA ve APEC'in arasında toplanacağı tahmin edilmektedir. Amerika, Afrika, Asya kıtasında az gelişmiş ülkeler arasında bir kısmı serbest ticaret bölgesi, bir kısmı da gümrük birliği modeli şeklinde oluşturulmuş çok sayıda entegrasyon vardır. Ülkeler bu entegrasyonlarla; ticaret engellerini kaldırmayı, sanayileşmede iş birliği sağlamayı, ilişkilerde dayanışma içinde hareket etmeyi amaçlamaktadırlar (Seyidoğlu, 2015:335).

2.2. Ekonomik Küreselleşme

Günümüzde ülkeler arasındaki etkileşim ve ekonomik bağımlılığın artmasıyla bir entegrasyon sürecine girilmiş ve bu eğilim küreselleşme olarak adlandırılmıştır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin refah düzeylerinin artacağı ve ülke ekonomilerinin bu durumdan olumlu etkileneceği varsayılmaktadır. Küreselleşmenin diğer yönü de taşımacılık giderleri ve ticaret engellerinin azaldığı, ayrıca iletişim teknolojisinin gelişerek sermaye akımlarının hızlandığı günümüz dünyasında, ülke ekonomilerinin giderek birbirlerine yaklaştığı bir süreç olmasıdır. Ülke ekonomilerinin dünya piyasasıyla birleşerek, ekonomik kararların sermaye birikimine ilişkin parametrelere göre alınması şeklinde de tanımlanan küreselleşme kısaca; ekonomilerin birbirlerine bağımlılıklarının artmasıdır (Aslan, 2013:10-11).

Birçok iktisatçıya göre ise küreselleşme (Milanoviç, 2003: 667- 668);

- Dünya gelirini ülkeler arası yakınsamaya doğru yönlendiren iyi niyetli bir güçtür.
- Kurumları demokrasi gibi evrensel norma dönüştüren bir süreçtir.
- Temelde farklı toplumların kültürel zenginliğinin karşılıklı etkileşim sürecidir.

Ekonomik anlamda küreselleşme ise; uluslararası ticaret, dolaysız yabancı sermaye yatırımları, sermaye piyasası akımları ve bunların yol açtığı sonuçların faydaları ile maliyet ve riskleri içermektedir (Aslan, 2013:8).

2.3. Küreselleşmeye Yol Açan Faktörler

2.3.1. Ekonomik faktörler

Bulundukları faaliyet alanlarında rekabet gücü azalan sanayi dallarının, çevre ve bölge ülkelerine kaydırılması, 1960'lı yıllardan itibaren üretimde küreselleşmenin temelini atmıştır (Aslan, 2013:13).

1970'li yıllarda gelişmiş ülkelerde bulunan işletmelerin üretim açısından ölçek ekonomisi sınırına ulaşmaları, aynı zamanda petrol krizinin akabinde Batı'da yaşanan stagflasyonun etkisinin azaltılması için dış piyasaya açılma isteği, küreselleşme sürecine ekonomik olarak zemin hazırlamıştır. 20.yy'da çok uluslu işletmelerin yatay ve dikey entegrasyon oluşturmaları küreselleşme sürecini hızlandıran bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslan, 2013:12).

O dönemde Avrupa Topluluğu 1970'lerden itibaren tarımsal sübvansiyonlarla dünya pazarına girerek ABD'nin tarımsal anlamda rekabetini zorlaştırmıştır. AT'nin genişleme sürecinin hızlanması, Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adını alıp siyasal birliğe ilişkin önemli bir adım atması, birçok ülke ile tercihli ticaret anlaşmaları imzalaması, rekabet gücünü önemli ölçüde arttırmıştır. Bütün bu durumlar karşısında rekabet gücünü korumak isteyen ABD, önce Kanada daha sonra Meksika ile birlikte Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'ni (NAFTA) oluşturmuştur (Klein ve Salvatore, 1995:163-165).

Petrol krizi ile birlikte, yapısal ayarlama sürecinin hız kazandığı 1970'li yıllarda merkez ülkeler teşviklerle kendi sanayilerini kurma yoluna giderken, çevre ülkeler dışa açılma yönünde zorlayıcı düzenlemelerle karşı karşıya kalmışlardır.

Küresel üretimin karlı olmaktan çıkması ile birlikte sermaye reel kesimden finansal kesime doğru kayma eğilimi içerisine girmiştir. 1970’li yıllarda ABD, İngiltere, Japonya başta olmak üzere birçok ülke finansal denetim ve kısıtlamaları kaldırmış, para ve kambiyo rejimini serbestleştirmiştir. İç ve dış borç yükü altında kalan çevre ülkeler fon taleplerini arttırmış bu da finansal küreselleşmeye hız kazandırmıştır (Aslan, 2013:13).

2.3.2. Siyasal faktörler

1970’li yılların sonu 1980’li yılların başlarında ABD’de devletin küçülmesi ve kamu sektörünün piyasa ekonomisinden çekilmesi düşüncesinin hakim olması ile birlikte, küreselleşme sürecinin adımları atılmıştır. Berlin Duvarı ve Doğu Bloğunun yıkılması ile serbest piyasa ekonomisinin temelleri atılmış, serbest ticaret lehine eğilimler hakim olmaya başlamıştır. Yabancı sermayeden yararlanma çabası yoğunlaşarak, küreselleşmenin önündeki engeller kalkmaya başlamıştır (Aslan, 2013:13-14). 1980’lerin sonuna gelindiğinde ise gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı borç krizinin de etkisi ile birlikte on yıl kadar bir süre zarfında serbest piyasa mekanizması tüm dünyaya yayılmıştır (Waters, 1995:113-123).

2.3.3. Teknolojik gelişmeler

İşletmelerin üretim sistemleri ile birlikte organizasyon yapılarında olan teknolojik değişiklikler, küreselleşme sürecini başlatan önemli faktörlerdendir. 1980’li yıllardan itibaren bilgi teknolojisinin hız kazanması ile birlikte dünya genelinde zaman ve yer kavramını ortadan kaldıran bilgi teknolojisi finansal piyasaların entegrasyon sürecini hızlandırmıştır (Aslan, 2013:14).

2.4. Ekonomik Küreselleşme Alanları

İşletmelerin ülke sınırlarının ötesinde kurmuş oldukları şubeler aracılığı ile üretimlerini ya da üretimin farklı aşamalarını gerçekleştirmesi üretimde küreselleşme iken, yoğunlaşan ticari faaliyetler neticesinde ülkelerin karşılıklı bağımlılığının artması ise ticarete küreselleşmedir. Üretim ve dış ticaretin küreselleşmesi finansal küreselleşme sürecini de akabinde getirerek para ve sermaye piyasalarında küreselleşmeyi sağlamaktadır. Küresel üretim sermaye hareketlerini serbestleştirerek, gelişmiş ülkelerin finans kurumları fon arz ve talebi işlemlerini sınır ötesine

taşımışlardır. Ekonomik büyüme için gerekli olan; yeni bir ürün üreterek bir mal dizayn etme süreci bilgi ve fikir piyasasında küreselleşmeye neden olmuştur. Bu bağlamda dünya ekonomisinin hızlı bir şekilde küreselleşmesi, emek piyasasının küreselleşme gerekliliğini doğururken, en fazla karşı konulan küreselleşme türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslan, 2013:15-19).

2.5. Ekonomik Entegrasyon Teorisi

Ekonomik entegrasyon, türlü ekonomik birleşmeleri kapsayan genel bir terimdir. İktisatçılar arasında değişik şekillerde tanımlanan ekonomik entegrasyon J.Tinberger'e göre, uluslararası ekonomik birleşme ile uluslararası ekonomik işbirliğinin optimumlaştırılmasıdır. C. Kindleberger ise ekonomik entegrasyonu, ekonomik birleşme ile üretim faktörleri fiyatlarının eşit bir duruma getirilmesi olarak tanımlamıştır. Ekonomik entegrasyon en genel hali ile birleşme halindeki ekonomilerde mal ve hizmetlere serbest dolaşım imkanı sağlayarak ortak bir pazar yaratmaktır. Entegrasyon süreci ile daha geniş bir pazar için üretim yapma ve büyük çaplı üretim yapmanın getireceği imkanlardan yararlanma fırsatı doğmaktadır (Karluk, 2002:128).

Küreselleşen dünya ile ülkeler kendi kendine yeterlilik ilkesini sürdüremeyecek duruma gelmişlerdir. Ticaretin serbestleşmesi ile birlikte ülkeler bir araya gelerek menfaatlerini koruma çabasına girmişlerdir (Ardıç ve Yılmaz, 2006:137).

Küreselleşme ve bölgeselleşme ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok uluslararası kuruluş ve bölgesel ekonomik entegrasyon ortaya çıkmıştır. Bu entegrasyon hareketlerine gelişmiş ülkeler öncü olmakta ve pek çok gelişmekte olan ülke de ya uluslararası kuruluşlarda kurucu üye olmakta ya da sonradan entegrasyona dahil olmaktadır. Aynı zamanda gelişmiş ülkeler kadar başarılı olamamaları da gelişmekte olan ülkeler de kendi aralarında ekonomik entegrasyonlar oluşturmaya çalışmaktadır. Ülkelerin bölgesel entegrasyon oluşturma ya da buna üye olmalarındaki temel amaç; üretim kapasitelerini, verimliliklerini ayrıca refah düzeylerini arttırmaktır. Ülkeler bölgesel entegrasyona dahil olurken piyasa hacimlerini genişletmeyi, verimliliğini yükseltmeyi, rekabeti arttırmayı, ulusal piyasalarını uluslararası piyasalara entegre ederek dayanışma sağlamayı hedeflerken,

bunlara ilaveten gelişmekte olan ülkeler sanayileşme ve kalkınma süreçlerini hızlandırmayı hedeflemişlerdir (Küçükahmetoğlu, 2013:2). Bugün için bölgesel ekonomik entegrasyonlara verebileceğimiz en önemli örnek 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur. Avrupa Ekonomik topluluğunu kuran Roma Anlaşması ile temeli atılan Avrupa Birliği dünyadaki en ileri entegrasyondur.

2.5.1. Ekonomik entegrasyon türleri

Bir entegrasyon oluşturulması durumunda; birbirini tamamlayan ya da birbirlerinden farklı olan ekonomiler yerine, birbirlerine benzeyen ekonomilerin bütünleşmesi başarı şansını arttırmaktadır. Benzer bir ekonomik yapı aynı zamanda rakip olmayı da gerektirmektedir. Rakip sanayileşmiş ülkelerin refah düzeylerini düşürmemek için, yeni piyasalara, teknolojilere ve kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu arayışları sırasında da birbirlerine göre olan avantajlı konumlarını devam ettirmeye çalışırlar. İhtiyaçlarına uygun piyasaları bulamadıklarında, uygun piyasalardakilere göre dezavantajlı konuma düşerler. İhtiyaçlarına uygun genişlik ve olanaklara sahip piyasaları bulamayan sanayileşmiş ülkeler bu noktada üretim ve tüketim kolaylığı yaratacak biçimde; piyasalarını, üretim ve iş gücü olanaklarını birleştirme yoluna giderler. Ekonomik büyüme kuramları, ekonomik bütünleşmeyi dinamik bir süreç olarak ele almaktadır. Bela Balassa'ya göre işbirliğinin en zayıf olduğu alandan en sıkıya doğru evrilen bu aşamalar; ticareti engelleyen unsurları ortadan kaldıran ticari bütünleşme, faktör hareketliliğine serbestlik tanıyan faktör bütünleşmesi, ulusal ekonomik politikaların uluslararası ilişkiler lehinde uyumlaştırılmasını sağlayan politika bütünleşmesi ve bunların birleşmesi ile oluşan tam bütünleşme aşamasıdır. Bu aşamalar serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik ve parasal birlik ve tam ekonomik bütünleşme olarak adlandırılmaktadır (Dedeoğlu, 2015:206-207).

Ekonomik entegrasyon türlerini en dar kapsamlıdan en geniş kapsamlıya doğru sıralayacak olursak (Ardıç ve Yılmaz,2006:137);

- Tercihli Ticaret Anlaşmaları
- Serbest Ticaret Bölgesi
- Gümrük Birliği
- Ortak Pazar

- İktisadi Birlik

2.5.1.1. Tercihli ticaret anlaşmaları

İktisadi birleşmelerin en dar kapsamlısıdır. Genel olarak anlaşmaya taraf olan az sayıda ülke bulunmaktadır. Ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda yapacakları anlaşmayla birlikte aralarındaki ticari ilişkileri farklı düzenlemelere tabi tutabilmektedirler. Bu düzenlemelerden sadece anlaşmaya tabi olan taraflar yararlanabilmektedir. Ticaret anlaşması yapan ülkeler tek taraflı veya karşılıklı olarak birbirlerinin mallarına düşük gümrük tarifeleri şeklinde ödün vermektedirler (Ardıç ve Yılmaz, 2006:137).

Tablo 2.1. Ekonomik Entegrasyonun Aşamaları

Entegrasyon Aşamaları	Üyeler Arası Gümrük Tarifesi ve Kotaların Kaldırılması	Ortak Gümrük Tarifesi Uygulama	Üretim Faktörü Hareketlerine Konan Sınırlamanın Kaldırılması	Ekonomik ve Sosyal Politikalarla Kurumların Uyumlaştırılması
Serbest Ticaret Bölgesi	Var	Yok	Yok	Yok
Gümrük Birliği	Var	Var	Yok	Yok
Ortak Pazar	Var	Var	Var	Yok
İktisadi Birlik	Var	Var	Var	Var

Kaynak: M. Hakan Yalçınkaya, "Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Sürecinde Türk Sanayinin Rekabet Gücü" Yönetim ve Ekonomi Dergisi, İ.İ.B.F. Yayınları, 1997, Sayı.3.

2.5.1.2. Serbest ticaret bölgesi

Üyelerin aralarındaki ticaret kısıtlayıcı ya da engelleyici tarife ve kota gibi sınırlamaları kaldırdığı, ancak dışarıda kalan ülkelere karşı ortak bir tarife uygulama yükümlülükleri bulunmadığı için, kendi özel tarifelerini uyguladıkları ekonomik entegrasyon türüdür. Belli bir mal, bölge içindeki ülkelerden gümrük ödemediği ithal edilirken, aynı mal üçüncü ülkelere ithal edildiğinde ithalatçı ülkenin ulusal gümrük vergisine tabi olmaktadır. Serbest ticaret anlaşmaları bir grup ülke ya da iki ülke arasında yapılabilir. Bir grup ülke arasında yapılan anlaşmalarda serbest ticaret bölgesi oluşturulurken iki ülke arasında yapılan anlaşmalarda yalnız anlaşmayı yapan ülkeler arasında ticaretin karşılıklı olarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Seyidoğlu, 2015:240-241).

2.5.1.3. Gümrük birliği

Serbest ticaret bölgesinden daha ileri seviyede bir birleşme çeşididir. Üyeler hem kendi aralarındaki gümrük tarifelerini, kotaları ve eş etkili vergileri kaldırır, hem de birlik dışındaki ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulatır. Gümrük birlikleri ile birlikte ticaretin serbestleşmesi için aynı zamanda ortak ticaret politikaları ve ortak rekabet kuralları oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Serbest ticaret anlaşmalarında üçüncü ülkelere karşı her ülke kendi özel gümrük tarifelerini uygularken, gümrük birliğinde ülkeler ortak ticaret politikası ve ortak rekabet kurallarını uygulamak zorundadır (Seyidoğlu, 2015:241).

Gümrük birliğinde üye ülkeler arasındaki tarife ve kotaların kaldırılması ile birlikte yalnızca mal ve hizmetler için ortak bir piyasa yaratılmaktadır. Bu yüzden daha ileri bir aşama olan üretim faktörlerinin ülkeler arası hareketliliği ile ekonomik politikaların birleştirilmesi, ekonomik birleşmenin bu aşaması için söz konusu olmamaktadır. J. Viner'e göre birkaç ülkenin bir araya gelerek gümrük birliği oluşturması için bunlara ilaveten; gümrük gelirlerinin tek elde toplanarak önceden belirlenen ölçütler çerçevesinde paylaşılması gerekmektedir. Uluslararası Adalet Divanının bir kararına göre, gümrük birliği; birliğe üye olmayan devletlere karşı tek bir gümrük vergisinin varolduğu, birlik içindeki ülkeler arasındaki mal alışverişlerindeki gümrük vergilerinin tamamı ile ortadan kalktığı, üçüncü ülkelere gelen mallardan alınan vergilerin ise üye ülkeler arasında paylaştırıldığı bir birlik

olarak tanımlanmıştır. Divan kararındaki tanımlamada, birliğe üye ülkeler arasında mal ticaretine uygulanan bütün gümrük vergileri, eş etkideki vergilerin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin uygulanması ortak unsur olarak sayılmıştır (Karluk, 2002:130-131).

Tüm yönleriyle sanayileşmeyi teşvik eden gümrük birliklerinin ticari birleşmeyi güçlendirmesine katkı sağlamakla birlikte, devletler arasında kalıcı bir durum olarak öngörülmemektedir. Gümrük Birliği daha çok bütünleşme sürecinde büyük pazar yaratılmasının ilk aşamasıdır (Dedeoğlu, 2015:211).

2.5.1.4. Ortak pazar

Gümrük birliğinden daha ileri seviyede bir birleşme çeşididir. Gümrük birliğinde olduğu gibi üyeler, aralarındaki ticareti serbestleştirerek üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uygulamakta; ayrıca emek, sermaye, müteşebbis gibi üretim faktörleri de bölge içinde serbest dolaşım hakkına sahip olabilmektedir (Ardıç ve Yılmaz, 2006:138). Ortak pazarda, öncelikli olarak ülke içi düzeyde, ardından ortaklık düzeyinde düzenlemeler yapılır. Ekonominin her alanında iş birliğini öngörmekte ve öncelikli alanlar ülkelerin yapısal durumlarına göre belirlenmektedir (Dedeoğlu, 2015:212).

2.5.1.5. İktisadi birlik

Ekonomik birleşme türlerinin en ileri aşamasıdır. Ortak pazardan öte ekonomik, mali ve para politikalarının koordinasyonunu da gerekli kılan iktisadi birliklerde; üye ülkelerin bireysel makro ekonomik politika uygulama serbestlikleri bir ölçüde birliğe devredilmektedir. Bu aşamanın varlığından söz edebilmek için tek bir para ve bankacılık sistemi ile birlikte, ortak mali politikaların bulunması ayrıca; tüm birlik için ortak ekonomik politikaları belirleyerek uygulayacak ülke üssü organların varlığı gerekmektedir (Seyidoğlu, 2015:241).

Özellikle tek bir para sistemi ve merkez bankası ile birleştirilmiş mali bir sistem ve ortak bir dış politika içerdiğinden iktisadi birlikler parasal birliği de kapsamaktadır. Serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği ve ortak pazar üyeler arasında dış ticaretteki engelleri kaldırmayı hedeflerken, iktisadi birliklerde uluslararası ekonomik politikalar birlikte alınmakta ve her ülkede aynen uygulanmaktadır.

Uluslararası iktisadi birliklerin başarılı olması için ekonomik ve parasal sistemde benzerliklerin olması, aynı askeri ittifaklarda bulunmak, ekonomik gelişmişlik açısından yakınlık, tarihi, kültürel ve dini açıdan aynı değerlere sahip olmak önem taşımaktadır (Karluk, 2002:132).

2.6. Gümrük Birliği ve Serbest Ticaret Bölgeleri

Günümüzde ekonomik birleşme türleri arasında en sık rastlananlar gümrük birlikleri ve serbest ticaret bölgeleri ya da ikili serbest ticaret anlaşmalarıdır. İki birleşme türünde de gümrük tarifeleri ve kotalar kaldırılırken; gümrük birliğinde dışa karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmakta, serbest ticaret bölgesi ve ikili ticaret anlaşmalarında ise her ülke taraf olmayan ülkelere karşı kendi özel tarifelerini uygulamaktadır (Seyidoğlu, 2015:242).

Serbest ticaret bölgeleri ülkeleri, bölge dışında bulunan ülkelere karşı ticaret politikalarını uygularken, gümrük birliğine göre daha fazla esneklik sağlar. Bu yüzden dünyadaki ekonomik birleşmeler yaygın olarak serbest ticaret bölgesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gümrük birliği ve serbest ticaret bölgelerinin ekonomik olarak karşılaştırılması ile birlikte farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

İki bütünleşme türünü temeldeki özelliklerini baz alarak değerlendirecek olursak (Küçükahmetoğlu, 2013:72-73):

Serbest ticaret bölgelerinde üye ülkelerin uyguladıkları tarifeler birbirinden farklı olduğu için bölge dışı ülkeler ihracatlarını en düşük tarife uygulayan ülke üzerinden gerçekleştirmektedirler. Gümrük vergisi gelirleri en düşük tarife uygulayan ülkeye gitmektedir, diğer ülkeler ise kayıp yaşamaktadır. Bölge ülkeleri tarife geliri kaybını önlemek amacı ile tarifelerini birbirlerine yakınlaştırmaktadırlar.

Serbest ticaret bölgesi ülkeleri dış ticaret politikalarını uygulamada gümrük birliği uygulayan ülkelere göre daha büyük bir esnekliğe sahiptir. Ülkeler uluslararası pazarda rekabet gücünü arttırmak için ithal girdilere uyguladıkları tarifeleri azaltabilirler, ayrıca ticaret sapmasının yol açacağı pahalı ithalatın etkilerinden kurtulmak amacı ile tarife indirimine gidebilirler. Gümrük birliği uygulayan ülkelerde ise birlik dışında kalan ülkelere karşı ortak tarife uygulanmaya devam edilmektedir.

Serbest ticaret bölgesindeki menşe kuralları sistemi ticaret kısıtlamaları ile bölge dışındaki ülkelerin ihracatını engelleyerek bölge ülkelerin birbirleri ile olan ihracatını özendirir. Menşe kuralları gümrük vergisi dışında ek ticaret engeli getirdiğinden, serbest ticaret anlaşmalarının gümrük birliğine göre daha fazla ticaret saptırıcı etkiye neden olduğu görülmektedir.

Gümrük birliği uygulayan ülkeler ortak gümrük tarifelerini birlikte aldıkları kararlarla belirlemektedirler. Bu nedenle birlik dışında kalan ülkelere karşı dış ticaret hadlerini iyileştirebilmektedirler. Serbest ticaret bölgesinde ise üye ülkeler arasındaki tarife politikalarında yeterli koordinasyon sağlanamadığından dolayı pazarlık gücü yetersiz kalmaktadır. Neticede bölge dışı ülkelere karşı dış ticaret hadlerinde kötüleşme meydana gelmektedir.

Serbest ticaret bölgesi ve gümrük birliklerinde üreticilerin korumacılık yönünde yaptıkları lobiler liberal dış ticaret politikalarına karşı engel oluşturarak, ticaret sapmasına neden olmaktadır. Lobi faaliyetleri gümrük birliğinde birlik, serbest ticaret bölgesinde ise bölge düzeyinde sürdürülmektedir. Bu yüzden gümrük birliğindeki lobi faaliyetlerinin düzeyi ve tarife oranları serbest ticaret bölgesine oranla daha azdır.

2.7. Gümrük Birliğinin Başarı Koşulları

Gümrük birliğinin yer aldığı ekonomik alanın büyük olması aynı zamanda çok sayıda ülkeden oluşması birlik kapsamındaki işbölümünün daha iyi gerçekleştirilmesini sağlar. Ticaret yaratma etkisi ticaret saptırma etkisinden büyük olur. Gümrük birliğinde yer alan ülkelerin rakip ülkeler olması durumunda elde edilen kazanç yüksek, tamamlayıcı ekonomiler olursa elde edilen kazanç düşük düzeyde olur. Gümrük birliğindeki ülkelerin birlik oluşmadan önce ticaret yaptıkları ülkelere uyguladıkları tarifeler ne kadar yüksekse birlik oluşturulması durumunda ticaret yaratma etkisi o derece büyük olur. Gümrük birliği oluşturulduğunda uygulanan ortak gümrük tarifesinin düşük olması ise ticaret saptırma etkisinde azalmaya yol açmaktadır. Gümrük birliğindeki ülkelerde arz ve talep esnekliklerinin yüksek olması, ticaret yaratma etkisinin de yüksek düzeyde ortaya çıkmasını sağlar. Birlik dışındaki ülkelerdeki arz esnekliğinin düşük olması ise birlik ülkelerinde daha çok ticaret yaratma etkisi ile karşılaşılmaya neden olur. Gümrük birliği içerisindeki

Ülkelerin coğrafi açıdan birbirlerine yakın olmaları ye ülkeler arasındaki taşıma giderlerinin azalarak ticaret hacminin artmasını sağlar. Böylece birlik ülkelerinde daha az ticaret sapması ortaya çıkar. Bu sebepten gümrük birlikleri oluşturma eğilimleri daha çok komşu ülkeler arasında görülmektedir. Gümrük birliği ülkelerinin birlik dışı ülkelerin ürünlerine karşı taleplerinin düşük oranlı olması, buna karşın birbirlerinin ürünlerine karşı taleplerinin yüksek olması, ticaret yaratma etkisinin düzeyinin de yükselmesini sağlamaktadır (Küçükahmetoğlu, 2013:64-65).

2.8. Gümrük Birliğinin Ekonomik Etkileri

Ekonomik entegrasyon hareketleri ye ülkeler arasındaki ticaret engellerinin kaldırılmasını gerektirir. Bu nedenle bu tür gelişmeler dünya ticaretinin serbestleştirilmesi veya küreselleşme için atılan bir adım olarak değerlendirilmektedir. ye lkeler, ye olmayanlara yönelik ticaret üzerindeki kısıtlamaları devam ettirdiklerinden dolayı dünya ticaretini serbestleştirme eğilimlerinin sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Gümrük birliklerinin oluşturduğu ekonomik etkiler benzer diğer entegrasyon türleri için de geçerli olmaktadır. Bu etkiler statik ve dinamik olarak ikiye ayrılmaktadır. Statik etkiler teknoloji ve ekonomik yapının sabit kaldığı varsayımı altında ortaya çıkacak olan etkileri ifade etmektedir. Dinamik etkilerde ise, tek bir piyasa yerine birleşme hareketleriyle ortak bir piyasaya geçilmesi, kaynak arzı, üretim yönetimi ve teknolojiyi değiştiren sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda statik etkiler bir defalık sonuçlar doğururken dinamik etkiler süreklilik gösteren ve kalkınmayı hızlandıran niteliktedir (Seyidoğlu, 2015:243).

2.8.1. Statik etkiler

Gümrük birliğinin statik etkileri ilk kez 1950’li yıllarda J.Viner tarafından incelenmiştir. Gümrük birliği genelde ülkelerin ticaretleri üzerinde olumlu bir etki yaratsa da bazen olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Bu noktada en düşük maliyetli ülke birliğe katılmışsa ticaret saptırıcı etki yoktur. En az maliyetli ülke birliğe dahil olmazsa ortak gümrük tarifesi düşük tutularak ticaret saptırıcı etki nlenebilir. Gümrük birliği kurulmadan önce bir mal, birliğe ye ülkelerin hiçbirinde retilmiyorsa ne ticaret saptırıcı ne de ticaret yaratıcı etkiden söz edilmez (Ardıç ve Yılmaz, 2006:139).

Gümrük birliklerinin net etkisi, doğurduğu ticaret yaratıcı ya da ticaret saptırıcı etkinin büyüklüğüne bağlıdır. Ticaret yaratıcı etki, ticaret saptırıcı etkiden büyükse; birlikler ortalama kaynak verimliliğini yükselterek, dünya refahını arttırmırlar. Ticaret saptırıcı etki, ticaret yaratıcı etkiden büyükse; dünya kaynaklarının ortalama verimliliği azalır ve dünya refahı düşer (Seyidoğlu, 2015:244).

2.8.1.1. Ticaret yaratıcı etkiler

Ticaret yaratıcı etkiler gümrük birliğini olumlu etkilemektedir. Doğal olarak gümrük birliğine üye olan ülkelerin aralarında, birlik içinde yaptıkları ticaret artacaktır. Ancak bu durumdan birliğin dışında kalan ülkeler olumsuz etkileneceklerdir. Birliğe üye olan ülkelerin, birliğe üye olmayan ülkeler aleyhine ticaretlerinin gelişmesi ticaret yaratıcı etki olarak tanımlanmaktadır (Ardıç ve Yılmaz, 2006:139).

Ticaret yaratıcı etki birlik içerisinde karşılaştırmalı üstünlüklere uygun bir uzmanlaşmanın sonucudur. Ticaret yaratıcı etkinin büyüklüğü ise gümrük birliği ile birlikte birliğe katılan ülkelerin refah artışının da yüksek olacağının bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir (Seyidoğlu, 2015:244).

2.8.1.2. Ticaret saptırıcı etkiler

Ticaret saptırıcı etkiler gümrük birliğini olumsuz etkilemektedir. Gümrük birliğinin kurulması sırasında ithalat açısından verimli olan bir ülke birlik dışında kalmış olabilir ve birliğin kurulmasıyla birlikte bu ülke ile yapılan ithalat sona erecektir. Üye ülkelerin olumsuz etkilendiği bu duruma ticaret saptırıcı etkiler denilmektedir. Ticaret saptırıcı etkinin ortadan kaldırılması için, verimli olduğu kabul edilen ülke de birliğe dahil edilebilir ya da birlik ülkeleri arasındaki tarifeler düşürülerek birlik içi ithalat sağlanıp olumlu etki yaratılabilir (Ardıç ve Yılmaz, 2006:139).

2.8.2. Dinamik etkiler

Gümrük birliğinin öncelikli etkisi milli geliri arttırmak yönündedir. Gümrük birliği sonucunda uygulanan tarifelerle yatırımcılara teşvik sağlanacak ve ülke içindeki kaynaklar daha verimli kullanılabilir hale gelecektir. Bir ülkenin gümrük birliğine girmesi ile birlikte, ülke içerisindeki yerli üreticiler diğer ülkeler ile rekabet etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu rekabetten etkilenmeden çıkanlar üretimlerine devam ederken, rekabetten olumsuz etkilenen küçük işletmeler üretimlerini durdurmak zorunda kalabileceklerdir. Gümrük birliğine üye olan ülkelerdeki rekabet bu açıdan ele alındığında ülkelerin teknolojilerinin gelişmesine de katkıda bulunacaktır (Ardıç ve Yılmaz, 2006:140).

Gümrük birlikleri dış rekabeti arttırarak, rekabet ortamında ayakta kalacak kadar verimli çalışanların faaliyetlerine devam etmesini sağlar. Ölçek ekonomilerinden yararlanma imkanı tanıyarak, firmaların maliyetlerini düşürmelerine yardımcı olur. Üye ülkelerin teknolojik ilerleme hızlarını yükseltir. Ayrıca gümrük birlikleri kaynak etkinliği ile ulusal geliri yükselterek yatırımları arttırır. Birlik neticesinde emek ve sermaye hareketliliğinin artması kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlar (Seyidoğlu, 2015:248-249).

2.9. Ekonomik Entegrasyonun Etkileri

Entegrasyon teorisinin yer seçimi teorisine göre firmaların yer seçimi ve endüstriyel yapısı, başlangıç aşamasında ekonomik faaliyetlerin bir bölgede toplanmasına neden olarak; ülkedeki sanayi yapısı ve gelirleri arasında farklılaşmaya sebep olmaktadır. Entegrasyon sürecinin tamamlanması ile birlikte ise bu farklılıklar ortadan kalkarak nihai olarak faktör fiyatları ülkeler arasında eşitlenmektedir. Artan mal çeşitliliğinin etkisi ile birlikte ekonomik entegrasyon birlik ülkeleri arasındaki mal çeşitliliğini arttırarak, refah artışına neden olurken; birlik dışı ülkelerde ise refah kaybına yol açmaktadır. Entegrasyon rekabet yanlısı etki ile birlikte firmaların fiyat maliyet marjını azaltmakta ve firmaların ölçeklerini arttırarak fiyatların düşmesine neden olmaktadır. Entegrasyon neticesinde ortaya çıkan yeniden yapılanma etkisi ile birlikte küçük ölçekli firmaların yerini büyük ölçekli firmalar almakta ve kaynak dağılımı daha rasyonel bir şekilde sağlanabilmektedir. Asıl refah kazancının ise fiyat farklılığının tamamen ortadan kalktığı bütünleşmiş piyasalarda elde edileceği

öngörülmektedir. Ayrıca entegrasyonların, katılan ülkelerin pazarlık gücünü arttırması, güvence sağlaması, uluslararası diplomasi aracı olması gibi etkilerinden de söz etmek mümkündür (Wigley, 2013:137).

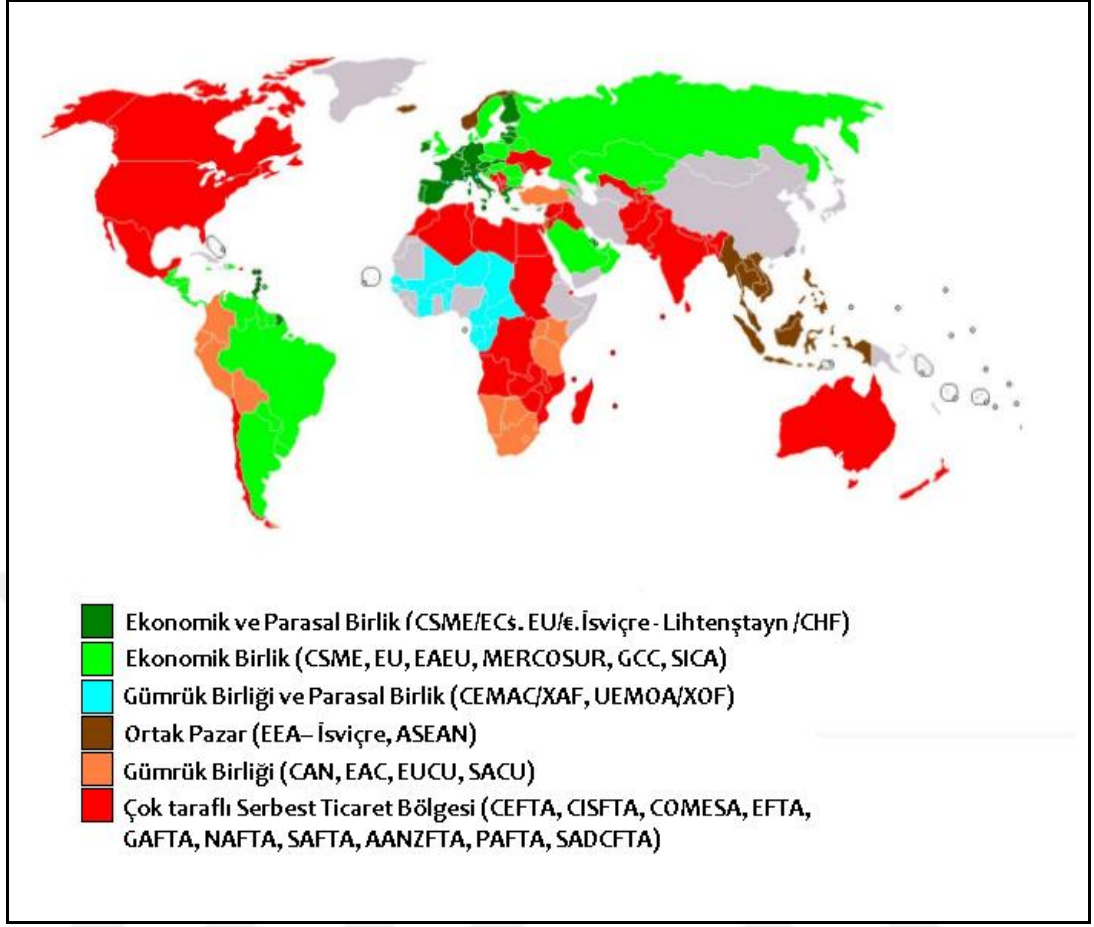
2.10. Dünya Üzerindeki Belli Başlı Entegrasyonlar

2.10.1. Avrupa Birliği (EU)

İktisadi bileşme türleri arasında dünyadaki en ileri örnek kuşkusuz ki Avrupa Birliği'dir (Seyidoğlu, 2015:258). Avrupa projesi 60 yılı aşkın bir süre neticesinde günümüze kadar taşınmış ve Avrupa halkının refah seviyesinin arttırılmasını sağlamıştır. Avrupa Birliği günümüzde 27 üyesi ve 500 milyonu bulan nüfusu ile dünyanın en büyük yerel pazarı konumuna gelmiştir. Ayrıca birlik 17 trilyon dolarlık GSYİH ile dünya üretiminin %24'ünü sağlamaktadır (Bilici, 2013:23). Bütün bu yönleriyle AB, yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan entegrasyonların en kapsamlı ve en başarılı örneğidir. Üye ülkeler arasında birlik kurulduğu andan itibaren savaş ve sınır anlaşması çıkmaması, etnik köken de dahil olmak üzere ulus devletlerin yaşadığı bir çok sorunla başarılı sonuçlar elde edecek şekilde mücadele edilmesi, iktisadi bütünleşmenin zamanla siyasal bütünleşmeye doğru ilerlemesi, üye ülkeler arasındaki sınırların fiili olarak kaldırılmış olması ve parasal birliğin sağlanması bu tezi kanıtlar niteliktedir (Dikkaya ve Acar, 2016:1).

2.10.2. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)

EFTA 4 Ocak 1960 tarihinde imzalanan Stockholm Konvansiyonu ile oluşturulmuştur. Amacı üye ülkeler arasında işbirliğini gerçekleştirmek ve dış ticaret mallarının serbest dolaşımını sağlayan bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaktır (Küçükahmetoğlu, 2013:438). EFTA'nın AET' den farkı, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin ve ortak ticaret politikasının olmamasıdır. Bölge içinde sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşımı söz konusu değildir ve serbest ticaret yalnızca sanayi ürünlerini kapsamaktadır (Seyidoğlu, 2015:301).

Şekil 2.1. Dünyadaki Ekonomik Entegrasyonlar

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Regional_integration.

2.10.3. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)

NAFTA 1 Ocak 1994 tarihinde Kanada, Meksika ve ABD arasında dış ticaretteki engelleri azaltmak ve yatırımları arttırmak amacıyla kurulmuştur. NAFTA gelişmekte olan ülke ile, gelişmiş ülkeler arasındaki ilk anlaşma olması ve toplam GSMH açısından dünyanın en büyük, toplam ticaret hacmi açısından AB'den sonra en büyük ikinci entegrasyon olması açısından önemlidir (Küçükahmetoğlu, 2013: 454-455).

2.10.4. Orta Amerika Ortak Pazarı(CACM)

CACM 1960 yılının sonlarına doğru Guatemala, El Salvador, Honduras, Nikaragua, Kosta Rika arasında imzalanmıştır. Kurulduktan sonraki ilk on yılda bölge içi ticaretinde önemli artışlar gözlemlenmiştir. 1970'lerden sonra ise bölge içi ticaretin payının azaldığı, GSMH artış hızlarının yavaşladığı, sanayileşme hızlarının

gerilediği görülmüştür. Akabinde Honduras üyelikten ayrılmıştır. İlerleyen dönemlerde içe dönük politikalar terk edilmiş ve ihracata yönelik politikalar izlenmiştir. 2012 verilerine göre CACM'ın dünya ihracatında %0,2 ithalatında ise %0,3 oranında yer tuttuğu görülmüştür (Seyidoğlu, 2015:303).

2.10.5. Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA-LAFTA)

LAFTA 1 Şubat 1960 tarihinde Arjantin, Brezilya, Meksika, Şili, Paraguay, Peru, Uruguay tarafından imzalanan Montevideo Anlaşması ile kurulmuştur. 1961'de Kolombiya ve Ekvator, 1966'da Venezüella, 1967'de Bolivya birliğe dahil olmuştur. Amaç birliğe katılan üyeler arasındaki ticaretin belli bir takvime bağlı olarak serbestleştirilmesi ve tarımsal kalkınma ile sanayileşme politikalarının uyumlaştırılması olarak belirtilmiştir. Kurulduğu ilk yıllarda başarılı olan örgüt ilerleyen dönemlerde ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin farklı olması nedeniyle ticarete serbestleşmede istenilen aşamaya ulaşamamıştır. Ayrıca ortak gümrük tarifesinin uygulanmasında da istenilen ilerlemenin sağlanamadığı görülmektedir. 1960'lı yıllardan sonra ise LAFTA duraklama dönemine girmiştir. 1969 yılında üye ülkelerin olduğu daha dar ve gelişmişlik düzeyleri birbirine daha yakın olan ülkeler And Paktı'nı kurmuşlardır. LAFTA'nın kurucu anlaşmasının 1980 yılında sona ermesinden sonra yenilenmediği için yerine LAIA kurulmuştur (Küçükahmetoğlu, 2013,461-462).

LAIA 12 Ağustos 1980 tarihinde kurulmuştur. Kurucu ülkeler Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Paraguay ve Peru'dur. 1999'da Küba, 2011 yılında Panama da LAIA'ya katılmıştır. LAIA bölge içi ticarete tercihli tarifeler uygulayarak, ülkeler arası ekonomik tamamlayıcılıklar oluşturup bir Latin Amerika Ortak Pazarı kurmayı hedef edinmiştir (Küçükahmetoğlu, 2013:463).

2.10.6. AND Topluluğu (ANCOM)

AND Topluluğu yukarıda da değinildiği gibi LAFTA'nın ardından kurulmuştur. LAFTA'daki temel sorun entegrasyondaki eşitsiz dağılım olduğundan AND Topluluğu eşit dağıtım ilkesi üzerine odaklanmıştır. Bunun için “üyelikte eşitlik” statüsü getirilmiştir. Bolivya ve Ekvator gibi az gelişmiş ülkelere bu kapsamda özel bir statü tanınmıştır. AND Topluluğu'nun 2012 yılı itibarı ile dünya

ithalatındaki payı %0,7 ihracatındaki payı ise %0,8 olmuştur (Seyidoğlu, 2015:304-305).

2.10.7. Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR)

MERCOSUR 26 Mart 1991 tarihinde Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay'ın Asuncion Anlaşmasını imzalamalarıyla kurulmuştur. 1 trilyon doları aşan pazar büyüklüğü ile entegrasyon girişimleri arasında önemli bir yere sahiptir. MERCOSUR 1995 yılında ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır. 2005 yılında ise üye ülkeler arasındaki ticaretin tam olarak serbestleşmesi ön görülmüştür. MERCOSUR demokrasi güvencesi ilkesini esas almaktadır ve demokrasiyi terk eden ülkeler üyelikten çıkarılmaktadır. Kurulduğundan bu yana hızlı bir gelişme göstermiştir. Gümrük tarifelerinin sıfırlanmasının yanında üyeler arasındaki mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını amaçlamaktadır. MERCOSUR Latin Amerika kıtası yüzölçümünün %59'unu, nüfusunun ise %44'ünü ve GSMH'sinin %51'ini kapsamaktadır (Küçükahmetoğlu, 2013:466).

2.10.8. Karaip Topluluğu ve Ortak Pazarı(CARICOM)

15 Aralık 1965 tarihinde Karaip Serbest Ticaret bölgesi kurulmuştur. Üye ülkeler arasında sınırlı bir serbest ticaret bölgesi yaratmayı amaçlayan bu birlik, 1973 yılında gümrük birliği özelliği ön plana çıkan CARICOM'a dönüşmüştür (Küçükahmetoğlu,2013:464). Göreceli olarak ufak bir bölgedir. Bölge ülkeleri gelişme düzeyi bakımından çok geride olmakla birlikte dışa bağımlıdır. 2012 yılı itibarı ile dünya ihracatında %0,1 ve ithalatında %0,2'lik payı olmuştur (Seyidoğlu, 2015: 305,306).

2.10.9. Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA)

ABD, 1993 yılında Amerika Kıtası Girişimi olarak adlandırılan bir girişim başlatmıştır. Amaç, tüm Amerika kıtasını kapsayacak bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaktır. FTAA'nın var olan serbest ticaret anlaşmaları (NAFTA, MECOSUR, vs) üzerine kurulması öngörülmüştür. FTAA yarıküredeki en büyük birleşme adımı olması açısından önem taşımaktadır. Dünya ihracatındaki payı %17,0 ithalatındaki payı ise %21,2' dir (Seyidoğlu, 2015:306).

2.10.10. Amerikan Devletleri Topluluğu (OAS)

OAS, 1948 yılında ABD, Meksika, Brezilya, Arjantin, Şili, Peru, Panama, Paraguay gibi 21 ülke ile kurulmuş sonradan eklenenlerle birlikte üye sayısını 35'e çıkarmıştır. Serbest ticaretin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma gibi hedefleri bulunmaktadır. 2012 yılında dünya ihracatındaki payı %17,0 ithalatındaki payı ise %21,3'tür (Seyidoğlu, 2015: 306-307).

2.10.11. Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği(ASEAN)

1967 yılında Bangkok Deklarasyonu ile kurulmuştur. Üyeleri; Brunei Darussalem, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland. Amaçları arasında, gıda ve enerji başta olmak üzere, temel mal ve hizmetlerin sağlanması için büyük ölçekli sanayi tesisleri kurmak, ticareti serbestleştirmek, ekonomik ve mali konularda işbirliği yapmak sayılabilir. Ekonomik alanda işbirliğini arttırmak için 1992 yılında ASEAN ülkeleri aralarında bir serbest ticaret bölgesi oluşturma kararı almışlardır. 2012 yılında dünya ihracatındaki payı %6,8 ithalatındaki payı ise %6,6 olmuştur (Seyidoğlu, 2015:309-310).

2.10.12. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC)

APEC 1989 yılında Avustralya, Brunei, Kanada, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Tayland, Singapur, ABD'nin katıldığı bir toplantı ile kurulmuştur. APEC'in üst düzey yönetici gurubu tarafından yayınlanan raporda eski üye ülkelerle 2010, yeni ülkelerle 2020 yılına kadar ticaretin önündeki engellerin kaldırılarak serbest ticaretin sağlanması hedeflenmiştir. Liberalizmi itici güç olarak uygulamaya çalışan APEC, çok taraflı ticaret sistemini savunmaktadır. Bununla birlikte APEC, ne klasik uluslararası bir yapılanma, ne bir örgüt, ne ticaret anlaşması, ne de ekonomik bir birliktir. APEC ekonomik entegrasyon hedefi olmakla birlikte, tavsiye niteliğinde öneriler sunan uluslararası bir işbirliği düzenlemesidir. Günümüzde APEC dünya ekonomisinin %55'ini dünya ticaretinin % 45'ini gerçekleştiren 21 ekonomiden oluşan önemli bir platformdur (Küçükahmetoğlu, 2013:481-482-483).

2.10.13. Arap Ortak Pazarı (ACM)

1965 yılında Arap Birliği üyeleri tarafından kurulmuştur. Kurucu üyeleri Irak, Ürdün, Kuveyt, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır'dır. Üye ülkeler arasında sanayi ürünlerindeki tarifelerin kaldırılarak, üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uygulanmasına dayanmaktadır. Ülkelerin siyasi anlaşmazlıkları ve 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali ile birlikte etkinliği azalmıştır (Seyidoğlu, 2015:317).

2.10.14. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

KEİ 25 Haziran 1992 tarihinde Türkiye, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Azerbaycan, Arnavutluk, Ermenistan, Gürcistan, Moldavya, Ukrayna tarafından imzalanmıştır. Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek amacını taşımaktaysa da sonraları Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkeler de KEİ üyeliğine alınmıştır. Üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin özel kesim tarafından geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacını taşımaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır (Seyidoğlu, 2015:325).

Tablo 2.2. Dünyadaki Belli Başlı Ekonomik Entegrasyonlar

	Kuruluş Tarihi	Üye Ülkeler
Avrupa Birliği (EU)	1957	Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya İsveç, İngiltere
Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)	1960	İzlanda, Lihtenştayn, Norveç, İsviçre
Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi(NAFTA)	1994	Kanada, Meksika, ABD
Orta Amerika Ortak Pazarı (CACM)	1961	Kosta Riko, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua
Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA)	1980	Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Küba, Ekvator, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezüela
And Topluluğu (ANCOM)	1969	Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Peru
Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR)	1991	Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Venezüela
Karaip Topluluğu (CARICOM)	1973	Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Dominica, Grenada, Guyana, Haiti, Jamaika, Montserrat, St. Kitts, St. Vincet ve Grenadines, Suriname, Trinidad ve Tobago
Amerikan Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA)		
Amerikan Devletleri Topluluğu (OAS)	1948	Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, ABD, Uruguay, Venezüela, Barbados, Trinidad ve Tobago, Jamaika, Grenada, Suriname, Dominika, Saint Lucia, Antigua ve Barbuda, Saint Vincet ve Grenadines, Bahamalar, Saint Kitts ve Nevis, Kanada, Belize, Guayana
Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği(ASEAN)	1967	Brunei Daresselam, Kamboçya, Endonezya, Lao Demokratik Cumhuriyeti, Malezya, Myannar, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam
Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC)	1989	Avustralya, Brunei Daresselam, Kanada, Şili, Çin, Hong Kong, Endonezya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Ginesi, Peru, Filipinler, Rusya, Singapur, Tayvan, Tayland, ABD, Vietnam

Kaynak: Seyidoğlu, H., Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, 2015 ,2015, s:333.

2.11. Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları

Yeni nesil STA'lar kapsamı mal ile sınırlı kalmayan, hizmet, yatırım, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, standardizasyon gibi birçok konuyu ele alan anlaşmalardır. Yapılan anlaşmalar ile gümrük tarifelerinin ve kotaların düşürülmesi ya da kaldırılmasının ötesinde, zaman içerisinde ortaya çıkabilecek yeni tarife dışı engeller de kaldırılmaktadır. Bu da anlaşmaya taraf olan ülke şirketleri için yeni pazarlara erişim imkanı tanımaktadır. Günümüzde yeni nesli serbest ticaret anlaşmaları ile taraflar arasındaki hizmet ticaretini arttırmak için, hizmet ticaretinin serbestleşmesine büyük önem verildiği görülmektedir. Ayrıca STA'lara taraf olan ülkeler yatırımları teşvik etmek için, daha şeffaf ve daha güvenli yatırım ortamının sağlanması için girişimlerde bulunmaktadır. Yeni nesil STA'larda bazı sektörlerdeki tarife dışı engelleri kaldırmak için de birtakım önlemler alınmaktadır. Örnek olarak, AB ve Güney Kore STA'sında Avrupalı yetkililer Güney Kore otomotiv sektöründe karşılaştıkları tarife dışı engeller için hükümler belirlemiş ve böylelikle pazara erişimi kolaylaştırmayı sağlamaya çalışmışlardır (Akses, 2014c).

Bu çalışmada yeni nesil STA'lardan biri olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI

3.1. TTYO'ya Genel Bakış

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Bölgesinde ticaret 4,7 trilyon dolara tekabül etmektedir. Serbest ticaret anlaşması olmadığında dahi, ABD-AB ekonomik ilişkileri, 1,5 trilyon dolarlık NAFTA'nın üç katına denk gelmektedir. Sadece yıllık 600 milyar dolarlık ticaret hacmi ise, İsviçre ekonomisinin toplam boyutuna eşdeğerdir. Transatlantik ekonomik gelişmeye pozitif ivme kazandıran yatırım ilişkileri, tüm dünyadaki doğrudan yabancı yatırımların %60'ından fazlasını oluşturmaktadır. İki ekonominin birbirlerine yaptıkları yatırım miktarı olan, 3,9 trilyon dolar ise Almanya'nın GSYİH'sinden daha yüksektir (Barker, 2015:79).

“Ekonomik açıdan bakıldığında ABD ve AB ülkeleri birbirlerinin en büyük ticaret ortaklarıdır. İki taraf arasındaki karşılıklı bağımlılık, tarafların başka aktörlerle olan ekonomik bağımlılıklarından çok daha fazladır. 1929 dünya ekonomik buhranı ile birlikte 2008 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan ekonomik krizin gösterdiği gibi, tarafların birinde ortaya çıkabilecek ekonomik bir kriz anında diğerinin ekonomisinde ciddi yapısal sorunlara yol açmaktadır. İki taraf arasında yakın ekonomik ilişkilerin kurulmasında tarafların benzer ekonomik kalkınma modelleri ve stratejileri benimsemesi etkili olmuştur. Her iki taraf da serbest piyasa ekonomisini benimsemekte ve devletin ekonomideki rolünü ekonomik aktörler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesiyle sınırlandırmaktadır”(Oğuzlu, 2013:134).

ABD'de mortgage piyasasının çöküşü ile birlikte başlayan ekonomik kriz 2008 yılında küresel boyutlara ulaşmıştır. 2010 yılında mevcut kriz AB borç krizine dönüşmeye başlamıştır. Bu bağlamda AB krizden en fazla etkilenen örgütlerin başındadır. Yaşanan ekonomik kriz ile birlikte euro bölgesi ekonomik ve mali açıdan istikrarsızlaşmaya başlamış, cari açık büyümüş, ülkelerin büyüme oranları yavaşlamış ve euro sistemi sorgulanmaya başlamıştır. Ülkelerin ihracat pazarlarında yaşanan daralma ile birlikte dünya ticaret ve güç merkezinin batıdan doğuya doğru kaymaya başladığı görülmektedir. ABD ve AB ekonomisinin zayıflamasına karşın Çin ekonomisi dünya piyasasında söz sahibi olmaya başlamıştır (Ertuğral, 2015:1).

2001 yılında dünya ihracatının %4'ünü yapmakta olan Çin, 2013 yılında %731'lik bir değer artışı ile dünya ihracatının %12'sini yapmaya başlamıştır. Aynı zamanda dünya ithalatının %10'unu karşılar hale gelmiştir. Buna karşılık ABD dünya ihracatının %9'unu ithalatının ise %12'sini karşılamıştır (Duman, 2014:47-48).

Dünya ticaretinin hızla gelişmesiyle birlikte ülkeler arasındaki ilişkiler tüm ülkelerin dahil olacağı anlaşmalardansa ikili ve çoklu ticari anlaşmalar çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Bu çerçevede 1994 yılında ilan edilen Marakeş Deklorasyonu ve 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü, hedeflediği çok taraflı ticari sistemin yasal ve kurumsal zemini konumunda yer alması, ayrıca yaptığı görüşmeler ve müzakerelerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacını sağlayamaması neticesinde ülkeler ikili ve çoklu ticari anlaşmalara yönelmeye başlamışlardır. DTÖ kapsamında sonuçlandırılmayan müzakerelerin olması, ABD ve AB yönetimlerini mevcut ekonomik büyüklüklerinden yararlanarak kendi kurallarını kendilerinin belirleyebileceği bir ticaret ve yatırım ortaklığı oluşturmaya sevk etmiştir. Küresel ticaretin en önemli aktörlerinden olan ABD ve AB'de bu bağlamda işbirliği yapmaya karar vermiş ve TTYO doğmuştur.

AB ve ABD'nin geçmiş yıllara bakıldığında da standartlarını yakınlaştırmaları için çerçeve antlaşmalar imzaladıkları görülmektedir. Örneklendirmek gerekirse, 1995 yılında kurulan, aynı zamanda önemli lobi gruplarından biri olan Transatlantik İş Diyalogu, AB ve ABD standartlarının yakınlaştırılması için önemli çalışmalar yapmıştır. Günümüzde Transatlantik İş Konseyi olarak anılan grup, iletişim malzemeleri ve bazı medikal malzemeler gibi alanlarda standartların yakınlaştırılması için karşılıklı tanıma antlaşmalarının imzalanmasını sağlamıştır (Kocamaz, 2015:38).

Transatlantik İş Diyalogu, Amerika ve Avrupa arasındaki ticareti engelleyen bütün kısıtlamaların kalkması için gerekenlerin yapılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca grubun faaliyetleri sadece ticareti sınırlandıran engellerin kaldırılması ile sınırlı kalmamakta, Avrupa ve Amerika'da şirket çıkarlarına zarar verebilecek kanunların değiştirilmesi için de faaliyette bulunmaktadır (Ünaldılar, 2005:72).

Taraflar arasında 1998 yılında imzalanan Ürünlerinin Karşılıklı Olarak Tanınmasını İçeren Antlaşma, standartların belirlenmesi açısından bir çerçeve antlaşma niteliği taşımaktadır (Kocamaz, 2015:38).

Karşılıklı tanıma anlaşması yapılan ülkeler yetkilendirilmiş yükümlü olarak kabul edilmekte ve o ülkede yetkilendirilmiş yükümlüler için sağlanan ayrıcalıklardan, karşılıklılık esasına göre yararlanılabilmektedir. Bu aşamada belli standartlara göre yapılan denetimler neticesinde, firmaların mali, idari ve standartlara ilişkin kriterlerinin, farklı olmama şartı aranmaktadır. 2013 yılı verilerine göre ABD'nin; Güney Kore, Japonya, Ürdün, Kanada, Yeni Zelanda ve Avrupa Birliği ile karşılıklı tanıma anlaşması bulunurken; AB'nin İsviçre, Norveç, Japonya ve ABD ile karşılıklı tanıma anlaşması bulunmaktadır (Korkmaz, 2013:22-23).

2011 yılında düzenlenen AB ve ABD arasında imzalanan Hava Sahasının Güvenliğinin Sağlanması Konusundaki Antlaşmada hesap verebilirlik, şeffaflık ve standartların belirlenmesi açısından önemli bir örnektir (Kocamaz,2015:38). Neticede TTYO'nun, çok daha önceleri başlayan standartların uyumlaştırılması çabalarına önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

TTYO ile birlikte Çin ekonomisinin daralacağı ve bu bağlamda ülkenin durumdan olumsuz etkileneceği varsayılırken, bir başka varsayım Çin'in bu durumu kendisini geliştirmek için bir fırsat olarak kullanacağı yönündedir (Ertuğral, 2015:2).

Küresel ekonominin %47'lik bir payla, yaklaşık yarısını oluşturan ABD ve AB; Transatlantik Ortaklık ile birlikte ticaretin, hizmetlerin, kamu alımlarının serbestleştirilmesini, ayrıca yatırımların korunmasını içeren bir anlaşmaya imza atmış olacaklardır. Güç dengesinin Asya'ya doğru kayışının bariz bir şekilde gerçekleştiği günümüz dünyasında, imzalanacak olan bu STA ile oluşacak ABD-AB entegrasyonu, Batı'nın bu duruma karşılığı olacaktır. ABD bu noktada dış politikasını Asya Pasifik eksenine oturturken, aynı zamanda Batı'da birliği sağlayarak Çin'in yükselişini dengelemeyi amaçlamaktadır. STA'nın 2008 yılından beri süregelen ekonomik krizin aşılmasında önemli bir etken olacağı düşünülmektedir (Üstün, 2013:1-2).

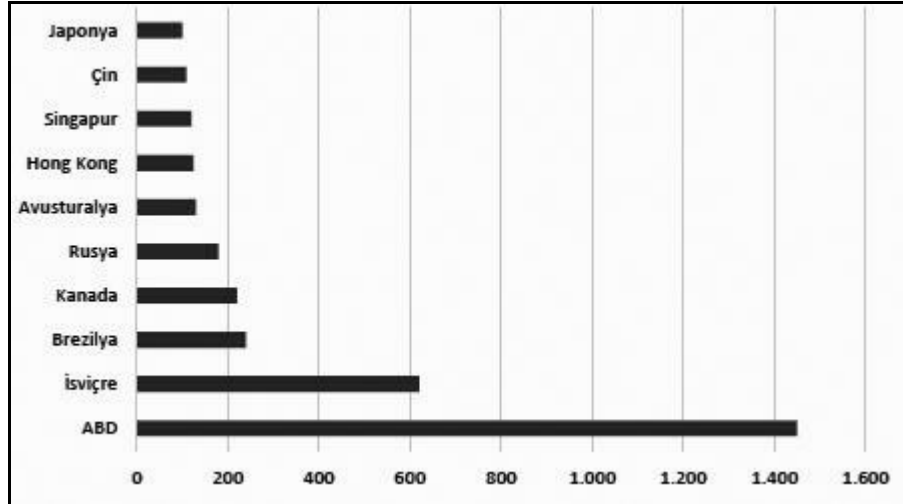
STA'lar kamu bütçesi için herhangi bir doğrudan maliyet oluşturmadığı, ancak uluslararası ticareti arttırarak büyük refah kazanımları sağlayabildiği için ABD ve AB yeni ticaret anlaşmaları girişimlerine sıcak bakmaktadır (Yalçın, 2015:147).

3.1.1. AB ve ABD'nin ekonomik durumları

Transatlantik Ortaklık öncesinde ABD'de yaşanan krizin etkilerini derinden hisseden AB, bu durumdan çıkmak için çeşitli arayışlara yönelmiştir.

AB ekonomisinin yaşadığı ekonomik sıkıntıların kökeninde ABD ile olan karşılıklı bağımlılık dikkati çekmektedir. ABD'ye bağımlılıktan kurtulmak için piyasaya dolar sürülmesi ile birlikte dolar gücüne sahip Amerikan mali sermayesinin güçlendiği görülmektedir. AB ülkelerinde Almanya, İtalya, Fransa, ekonomik kriz dönemlerinde ABD'den uzaklaşarak, Çin'e yaklaşma eğilimine girmişlerdir. Çin, Avrupa'nın borçlarını satın almış ve krizdeki ülkelere milyar dolarlarla ifade edilen yardımlarda bulunmuştur. IMF gibi uluslararası örgütler aracılığı ile AB ülkeleri için bir yardım fonu oluşturulması gündeme gelmiş, güvenilir bir kredilendirme sisteminin kurulması öngörülmüştür. AB üyesi her devlet bu ekonomik buhrandan çıkmak için kurtuluş olarak Çin'i görmüştür (Ertuğral, 2015:3-4).

Grafik 3.1. AB'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Yaptığı İlk On Ülke

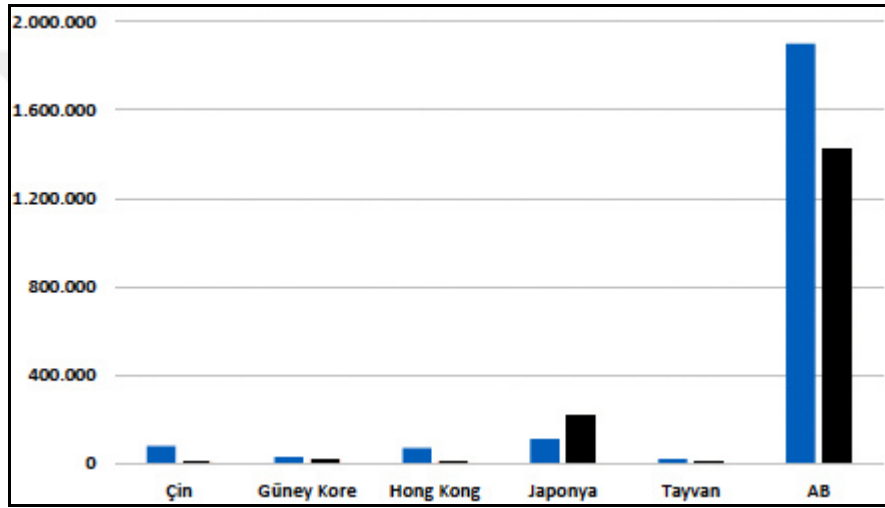

Kaynak: Kocamaz S., "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın Dünya Ticareti ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", Ege Strategic Research Journal, 2015,s:39.

3.1.1.1. ABD

ABD, dünyanın en önemli pazarlarından biridir. Ülke, dünyanın en büyük ithalatçısı ve dünyanın en büyük doğrudan yabancı sermaye kaynağı konumu ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin yöneldiği bir hedef pazardır. ABD ekonomisi, dünya ekonomisini birebir etkileme gücüne sahip olduğundan dünyada önemli ve belirleyici bir ekonomidir. Dünya çapında serbest piyasa ekonomilerinin en büyük örneği olarak gösterilen ABD ekonomisinde, üretim ve hizmetlerin büyük bir bölümü özel sektör tarafından tüketilmekte ve sağlanmaktadır.

Grafik 3.2. ABD'nin Partner Ülkelerle Doğrudan Yatırım İlişkisi

Kaynak: Kocamaz S., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması’nın Dünya Ticareti ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, Ege Strategic Research Journal, 2015,s:40.

ABD’de 2007 yılında başlayan kriz, 1929 büyük buhranından beri görülen en ağır ve en derin krizdir. Ülke 2009 yılında bir taraftan ekonomik durgunluk bir taraftan da artan işsizlik ile mücadele etmek zorunda kalmış, 2010 yılında ise krizden çıkıma eğilimine geçmiştir. Reel GSYİH 2013’te %1,5 ve 2014’te %2,4 olmuştur. 2015 yılında ise büyüme %2,4 olmuştur. 2013 ve 2014’te işsizlik oranı sırasıyla %7,4 ve %6,2’dir. 2015 yılında gerçekleşen işsizlik oranı ise %5,3’tür. ABD’nin ekonomi politikaları günümüzde de krize odaklı olup, iyileştirme amacı taşımaktadır. Zayıf ekonomi ve vergi teşvikleri 2010-2011 kamu maliyesi açısından ciddi tehditler oluşturmuş, bu da dikkatlerin vergi konsolidasyonu üzerinde yoğunlaşmasında etken olmuştur (Ekonomi Bakanlığı).

3.1.1.2. Almanya

Almanya 2014 yılında Gayri Safi Yurt İçi Hasıla büyüme beklentisini %1,8'den %1,2' ye çekmiş, ayrıca 2015 GSYİH hedeflemesi %2 iken %1,3 olarak revize edilmiştir. Almanya'nın yaşadığı bu ekonomik daralma; İtalya, Fransa, İspanya ve Yunanistan ekonomilerinde meydana gelen sıkıntılara bağlanmaktadır (Ertuğral, 2015:3).

Almanya, Avrupa Birliği'nin de en büyük ve en önemli pazarı konumundadır. Alman ekonomisi 2009 yılında, son 60 yılın en büyük gerilemesini yaşamış ve yıllık bazda %5'lik bir küçülme meydana gelmiştir. Büyüme hızındaki düşüşün en önemli nedenlerinden biri olarak, özel tüketimdeki düşüş gösterilmektedir. İhracatın 2009 yılında %14,3 azalması, 1950'den bu yana yıllık bazda yaşanan en büyük düşüştür. 2009 yılında yaşanan GSYİH daralması %4,7 olmuştur. 2010 yılında toparlanan Alman ekonomisi, yılı %3,9'luk büyümeyle tamamlamıştır. Bu da 1990'da Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra gerçekleşen en yüksek oran olmuştur. 2015 yılı ocak ayında, 2009 yılından beri ilk kez Almanya, hem AB harmonize değerlere hem de ulusal değerlere göre deflasyona girmiştir (Ekonomi Bakanlığı).

3.1.1.3. Yunanistan

2008 yılından beri Yunan ekonomisinin büyümesinde daralma dikkati çekmektedir. Ekonomi 2009 yılında %3,1 2010 yılında %5,4 2011 yılında %8,9 oranında, 2012 yılında %6,6; 2013 yılında, %3,9 oranında daralmıştır. 2015 yılında ise %3 oranında daralacağı öngörülmektedir. 2016 yılında da %1'lik büyüme oranına ulaşılacağı beklenmektedir. Yunanistan'ın kamu borçları 2013 yılında GSYİH'nin %175'ni oluştururken, 2014 yılında %177,1 oranında gerçekleşmiştir. Aynı oranın 2015 yılında %176,6 olacağı tahmin edilmiştir. Yunanistan Japonya'dan sonra dünyada kamu borcu en yüksek olan ikinci ülkedir. 2010'da toplanan AB Zirvesi'nde AB ve İMF'nin katkısıyla Yunanistan'a 110 milyar euroluk finansal yardım paketi açılmış, paket karşılığında kamu kesiminde maaşların kesilmesi, emekli maaşlarının indirilmesi ve kapsamlı vergi artırımları yapılması kararı alınmıştır. Haziran 2011'de Yunan parlamentosu kamu harcamalarını azaltıp, vergi artışlarını içeren orta vadeli mali stratejiyi onaylamıştır (Ekonomi Bakanlığı). Ayrıca Çinli yatırımcılar Yunanistan'da limanların sistem ve iyileştirme haklarını satın

almışlardır. Aynı zamanda Yunan ekonomisinde sürekli artan işsizlik dikkati çekmektedir (Ertuğral, 2015:5-6).

3.1.1.4. İtalya

İtalyan ekonomisi iki yıldır süre gelen mali sıkılaştırma politikalarının, zayıf iş dünyası ve tüketici güveni neticesinde 2013 yılında %1,8; 2014 yılında da %0,4 daralmıştır (Ekonomi Bakanlığı). Ayrıca İtalya'nın uzun vadeli kredi notunun, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard and Poor's tarafından düşürüldüğü görülmektedir. Zayıflayan ekonomik büyüme görünümünde olan İtalya'da, Avrupa Merkez Bankası milyarlarca euroluk yatırımı İtalyan devlet tahvillerine yapmasına rağmen, tahvillere talep yok denecek kadar az olmuştur. İtalya'da mali krizden çıkmak için Çin'e bel bağlamıştır (Ertuğral, 2015:7).

3.1.1.5. Fransa

Fransa'nın ticari konumu, politika yapıcıların eylemsizliğiyle, dış rekabet gücünü zayıflatarak son on yıl içinde hızla kötüleşmiştir. Kaybedilen rekabet gücünün geri kazanılmasının zaman alacağı ve Fransa'nın kendi mal ticaret dengesi üzerinde büyük açıklar vermeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

3.1.1.6. İspanya

İspanya'nın artan faiz masrafları borç düzeyini olumsuz etkilemektedir. 2010 yılı borç hizmet maliyetleri %33,3 artmış ve 23,2 milyar avroya ulaşmıştır. Yaşanan ekonomik krizin devam etmesi, kamu borçlarının azaltılması için uygulanan politikaların daha da katılaşılarak kesintilerin artmasına ve harcamaların azalmasına neden olmuştur. Ayrıca 2012 yılında işsizliğin giderek artması ve %25'i geçmesiyle hükümet kemer sıkma politikası uygulamak durumunda kalmıştır. 2013 yılında da kısmen sert kemer sıkma önlemleri nedeniyle ekonomi daralmıştır. 2014 yılından itibaren ise ekonomi toparlanma aşamasına geçmiştir (Ekonomi Bakanlığı).

Tablo 3.1. Avrupa Birliği’nin Dünya Ekonomisindeki Yeri, 2014

Bölge veya Ülke	GSYH (Milyar \$)	Mal ihracatı fob (Milyar \$)	Mal ithalatı cif (Milyar \$)	Dış Ticaretinin Dünya Ticaretine Oranı (%)
AB-15	15.323.3	4.967.07	4.957.58	27.17
Almanya	3.631.4	1.410.38	1.168.65	7.06
Fransa	2.613.9	557.28	664.49	3.35
Hollanda	770.9	554.70	501.16	2.89
İngiltere	2.476.7	474.64	646.46	3.07
İspanya	1.323.5	286.22	325.84	1.68
İtalya	2.014.1	500.97	487.15	2.71
Euro Bölgesi	12.199.1	2.403.36	2.300.29	12.88
AB-27	16.673.3	5.803.29	5.937.64	32.16
NAFTA	19.242.9	2.371.43	3.187.24	11.69
ABD	16.244.6	1.545.71	2.335.54	7.10
Kanada	1.821.4	454.83	462.42	2.51
Meksika	1.177.4	370.89	389.28	2.08
Çin	8.221.0	2.048.94	1.817.78	10.59
Japonya	5.960.3	798.62	885.61	4.61
Türkiye	788.3	152.46	236.55	1.07
Dünya	72.216.4	18.401.00	18.601.00	100.0

Kaynak: T.C Kalkınma Bakanlığı, 2014 düzenlemeli göstergeler.

Krizin etkilerini hala üzerinden atamayan ABD’de artan işsizlik oranları dikkati çekmektedir. Ekonominin eski performansından uzaklaştığı görülmektedir. AB ve ABD’nin ekonomik durumları karşısında Çin ekonomisinin yükselişi “Batının çöküşü” olarak nitelendirilmektedir (Ertuğral, 2015:9).

3.1.2. BRICS ülkelerinin yükselişi

ABD ve AB’nin ekonomik entegrasyon arayışlarına yönelme nedenleri arasında gösterilen önemli bir faktör de BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti) ülkelerinin yükselişidir. BRICS ülkelerinin her biri ekonomik olarak farklı özellikler göstermektedir.

Brezilya bir tarım ülkesidir ve en çok ihracatı Çin’e yapmaktadır, Çin ise BRICS ülkelerinin imalathanesi olup dışarıdan hammadde ithal etmektedir. Ayrıca içeride ürettiği ürünleri dışarıya satan, ekonomisi ihraç yönlü çalışan bir ülkedir.

Sanayi bakımından diğer üyelerle karşılaştırıldığında daha ileride yer almaktadır. Rusya enerji (doğalgaz ve petrol) alanında, Güney Afrika ise maden yönünden zengindir. Hindistan'da hizmet sektörü gelişmiş olup yazılım alanında en önde gelen ülkelerden biridir. Ülkeler ekonomik alanda farklı şekilde etkinliğini sürdürürken, Çin ve Hindistan, BRICS ülkelerinin en önemlileri arasındadır (Araz, 2015).

BRICS ülkelerinin ekonomik birlikteliklerini güçlendirerek, dünyanın en gelişmiş ekonomileri arasına gireceği öngörülmektedir. Buna ilaveten ekonomik birlik oluşturmaları halindeyse oldukça güçlü bir blok kurmuş olmaları ihtimal dahilindedir.

BRICS ülkeleri dünya nüfusunun ve küresel gelirin önemli bir oranını temsil etmektedir. Bu ülkelerin küresel gayri safi milli hasıladaki payının 2025'te % 20'ye, dünya ekonomik büyümesine katkısının ise % 40'a çıkacağı; 2050 yılına kadar ise dünyanın başat güçleri arasında yer alacağı tahmin edilmektedir (Elbasan, 2011).

3.1.2.1. Çin'in ekonomik durumu

2011 verilerine göre ABD'nin küresel ekonomi içinde payı %23, Çin'in ise %17 olmuştur. Araştırmalar bu durumun yakında Çin lehine önemli oranda değişeceğini ve Çin'in 2030 yılında dünya ekonomisinin %28'ine denk geleceğini göstermektedir (Küçük, 2013).

2014 yılındaki ekonomik performansa bakıldığında ise Çin'in GSYH'sinin 10,4 trilyon dolara ulaştığı görülmektedir. Dış ticaret hacmi 4 trilyon dolar seviyesini ilk kez aşarak Çin, dış ticaret hacmi açısından dünyanın en büyük ülkesi olmuştur. 2015 yılına gelindiğinde ise dış ticaret hacmi için %5,6 oranında artış hedeflemesi yapılmıştır (Ekonomi Bakanlığı).

Çin'in yükselişi karşısında ABD bir yandan Trans-Pasifik Ortaklığı görüşmeleri yoluyla, diğer taraftan transatlantik ilişkisi ile Çin'e karşı rekabette kendisi için bir güvence alanı yaratmaya çalışmaktadır (Ertuğral, 2015:3).

Trans-Pasifik Ortaklığı; 2002 yılında Brunei, Singapur, Şili ile Yeni Zellanda arasındaki serbest ticaret anlaşması girişimi olan Trans-Pasifik Ekonomik Ortaklık Anlaşması'na, ABD'nin 2008'de dahil olması ile oluşmuştur. Anlaşma Pasifik üzerinden Doğu Asya ülkelerinin Batı yarımküreye ekonomik olarak bağlanması

amacını taşımaktadır. Anlaşmaya taraf olan ülkeler ABD, Japonya, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Meksika, Şili, Singapur, Brunei, Vietnam, Peru ve Malezya'dır. TPP küresel gayri safi hasılanın %40'ını, uluslararası ticaretin üçte birini oluşturmaktadır. TPP'nin, küresel ticaretin gerektirdiği yüksek standartlara ulaşılmasını sağlayacağı beklenmektedir. Anlaşma; mal ticareti ve pazara giriş hükümleri ile başlamakta; gümrükler, ticaretin kolaylaştırılması, hayvan ve bitki sağlığı, yatırımlar, hizmetler, fikri mülkiyet, kamu ihaleleri, internet, dijital ekonomi, kamu iktisadi teşebbüslerinin uluslararası ticaret ve yatırımlardaki konumları gibi yeni konuları içermektedir. Yeni nesil STA'lardan biri olarak nitelendirilen anlaşma kapsamlı pazara ulaşım (tarifelerin ve tarife dışı engellerin azaltılması), bölgesel yaklaşım (sorunsuz ticaretin oluşturulması, sınırların bütünleştirilmesi, istihdam yaratılması), yeni nesil ticarete yönelik girişimler (inovasyon, verimlilik ve rekabet gücünün artırılması), ayrıca kapsayıcı ticaret anlayışı ve bölgesel bütünleşme platformu niteliği gibi özelliklerinden dolayı standart serbest ticaret antlaşmalarından ayrılmaktadır (Alagöz, 2015:1-2).

TPP girişimi ABD dış politikasında Asya-Pasifik'e dönüşün de bir parçasıdır. Başkan Obama 13 Kasım 2011 tarihinde Honolulu'da gerçekleşen APEC Zirvesinde, "ABD için Asya-Pasifik'ten daha önemli bir bölge olmadığını" söylemiştir. Neticede, TPP girişiminin ABD'nin, bölgesel ve küresel ölçekte Çin'in artan gücünü dengelemek için atılan adımlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2013:58-59).

Ayrıca Çin, AB ekonomisi için de önemli bir konumda yer almaktadır. 2012 yılında Avrupa Birliği, Birlik dışındaki mal ithalatının %16,2'sini (290 milyar avro), ihracatının ise %8,5'ini (143.9 milyar avro) Çin ile yapmıştır. Çin'de, ithalatının %11'ini Avrupa Birliği'nden temin etmiş ihracatının ise %15,4'ünü Avrupa Birliği'ne yönelik olarak gerçekleştirmiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2012 yılında yaklaşık 434 milyar avroya ulaşmıştır (Akses, 2014a:3).

AB ve ABD arasındaki ticari ilişkiler hala önemli boyutlarda seyretmesine karşın son on beş yıllık dönemde durgunluk dikkati çekmektedir. Çin her iki taraf için önemli bir ticaret ortağı konumundadır. Aynı zamanda her iki tarafın da Çin

karşısında yüksek dış ticaret açığı vermeye başladığı görülmektedir (Sorhun, 2016:471).

Transatlantik Ortaklığın AB ve ABD'nin diğer ticari partnerleri açısından ticareti saptırıcı bir etki yaratması beklenmektedir. Araştırmalar %10 civarında olan ticari sapmanın 20 milyar euroluk bir zarara neden olabileceğini göstermiştir. Bu rakam Çin'in toplam ihracatının %1'ini, GSYİH'sinin %0,3'ünü oluşturmaktadır. TTYO'nun ticari saptırıcı etkisinin Çin açısından ise baş edilemeyecek bir durum oluşturmayacağı düşünülmektedir. Çin ve Hindistan gibi ihracat odaklı strateji benimseyen ülkeler oluşabilecek zararlarla başa çıkmak için buna uygun stratejiler geliştirmişlerdir. DTÖ'nün sorun çözme mekanizmasına bakıldığında hakkında en çok dava açılan ülke olan Çin'i mevcut kurallarla kontrol altına almak mümkün olmamıştır; dolayısıyla DTÖ sistemi çerçevesinde belirlenmiş olan ticaret kuralları, sistemin işleyişi açısından yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda TTYO'nun, Çin ekonomisini daha fazla kurallara bağlı, daha şeffaf ve daha demokratik hale getireceği düşünülmektedir. Alman merkez bankası ekonomistlerinden Piet Buitelaar, ticaretle ilgili yeni kuralların Çin firmaları için de çitayı yükselteceğini, pazarları ve pazarlardaki rekabet üstünlüğünü kaybetmek istemeyen Çin'in, otomatik olarak kendi standartlarını yükselteceğini düşünmektedir. Çin, ekonomide gösterdiği başarılı büyüme oranlarına ve yüksek üretim çıktılarına rağmen teknolojik olarak dışa bağımlılığını sürdürmektedir. Ayrıca Çin teknolojiyi alırken fikri mülkiyet haklarını önemsemeden yasa dışı biçimde yabancı teknolojiyi taklit eden bir ülkedir. DTÖ üyesi olduğunda uluslararası ticaretin kurallarına daha uygun davranacağı düşünülen Çin için, DTÖ üyeliği beklenen sonuçları doğurmamıştır. Çin, örgüte üyeliği ile birlikte, DTÖ sistemini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış, liberalizmin sunduklarından olabildiğince faydalanmıştır. Neticede TTYO Antlaşması ve bu antlaşmayı örnek alacak yeni bölgesel serbest ticaret antlaşmalarının, DTÖ düzenlemelerinin yetersiz kaldığı Çin gibi ülkeler için de yeni standartlar yaratabileceği düşünülmektedir. Bu noktada DTÖ gibi bağlayıcı ve güçlü kurumsal mekanizmaları olan bir kurumun düzenlemeleri ile ulaşamadığı başarıya, TTYO veya diğer serbest bölge antlaşmaları düzenlemeleriyle nasıl ulaşılabileceği sorusu akla gelmektedir. Fabrika ekonomisinden Uzakdoğu bölgesinin başı çeken ekonomisi olmaya evrilen bir ülkenin, küresel ekonomide de istediği konumu elde

etmek adına belirli standartlara uyması gerektiği açıktır. Ancak yeni nesil ticaret antlaşması olarak adlandırılan mega-serbest ticaret antlaşmalarının bağlayıcı mekanizmaları olmadığı için bu konuda Çin'i motive etme ya da zorlama kapasitelerinin sınırlı olacağı öngörülmektedir (Kocamaz, 2015:48-49).

ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'nin raporuna göre 2030 yılında uluslararası sistemin değişeceği öngörülmektedir (Ekrem, 2013). ABD eskisi kadar baskın bir güç olmasa dahi; Çin, ABD ile mücadele edebilecek bir konumda değildir. Ancak 2050 yılına gelindiğinde ABD her ne kadar en güçlü ülke konumunu koruyacak da olsa bu gücü Çin ve Hindistan ile paylaşacağı tahmin edilmektedir. Brezilya'nın ise dördüncü ekonomik güç olarak Japonya'nın yerine geçeceği tahmin edilmektedir (Araz, 2015).

3.2. AB ve ABD Arasındaki Mevcut Ekonomik İlişkiler

2000 yılından bu yana %68 oranında artan AB ve ABD arasındaki mal ticareti 2012 yıl sonu ile birlikte 650 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD, AB'nin toplam ihracatının en büyük ortağı durumundadır. AB ise ABD ihracat ve ithalatında ikinci sıradadır. Tarafların ticari ilişkileri dünyadaki en yüksek ikili ticaret ağını oluşturmaktadır (Akman, 2014b: 28).

Tablo 3.2. Dünya Hasılası ve Dünya Ticareti Toplamının Seçili Ülkelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Dünya Hasılası Toplamı (yüzde)	Dünya Ticareti Toplamı (yüzde)
ABD+AB	46.70	30.40
Diğer	53.30	69.60

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Ayrıca mal ticaretinde AB, ABD'nin en önemli ticaret ortağı iken Kanada ikinci, Çin üçüncü sıradadır. ABD ise AB'nin, Çin'den sonraki en önemli ticaret ortağı konumundadır. Hizmet ticaretinin dahil edilmesi ile birlikte iki tarafın birbirinin en önemli ticaret ortağı olacağı öngörülmektedir. AB'nin ABD karşısında ticaret fazlası son dönemlerde çok sık karşılaşılan bir durum olup neredeyse geleneksel hale gelmiştir. 2014'te AB'nin ticaret bilançosu ABD karşısında 92 milyar dolar fazla vermiştir (Sorhun, 2016:471).

ABD ile AB mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticaretinde de birbirleri için önemli bir konumda yer almaktadırlar. AB, ABD nin hizmet ihracatının % 51’lik bir kısmını oluştururken, AB dünyadaki en büyük hizmet ihracatçısıdır. ABD yatırımlarının yaklaşık olarak %56’sı AB’ye yapılmaktadır. ABD içerisinde AB yatırımlarının payı toplam yabancı sermaye yatırımlarının %71’ini oluşturmaktadır (Duman, 2014:50). Taraflar arasındaki tarım dışı gümrük tarifeleri ise yaklaşık olarak %3 civarındadır (Ertuğral, 2015:11).

Tablo 3.3. ABD-AB Ticaret İlişkileri

Ülke	Nüfus (milyon)	GSYİH (milyon dolar)	Mal İhracatı (dolar)	Dünya Mal ticareti sırası	Hizmet İhracatı	Dünya Hizmet Ticareti Sırası	Tarım Dışı Gümrük Tarife Oranı
ABD	311	15.094	1.480.432	2	580.864	2	%3,3
AB	503	17.584	2.132.888	1	784.286	1	%4

Kaynak: DTÖ, Ülke istatistikleri, “http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3901/ABD-AB+Serbest+Ticaret+Anlasmasi____na+Destek+Buyuyor”.

ABD ve AB ilişkileri arasındaki en önemli pay doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır. Tarafların dış yatırımlarının dünyadaki payı ise %71’dir (Akman,2014a :5).

AB ve ABD dış ticaret akımları incelendiği zaman transatlantik bölgesinin dünyanın en fazla iç içe geçen piyasası olduğu görülmektedir. Mal hizmet ticareti 2000-2014 yılları arasında iki kattan fazla artmıştır. ABD, AB karşısında mal ticaretinde dış ticaret açığı vermektedir. Buna karşın AB, ABD karşısında ise hizmetler ticaretinde açık vermektedir. 2014 yılı itibarı ile dünya mal ticaretinin %28’i hizmet ticaretinin ise % 43’ü ABD ve AB arasında gerçekleşmiştir. İki taraf birbirleri için en önemli ticaret ortağı ve ihracat pazarı konumundadır. ABD mal ithalatının %21’ini, hizmet ithalatının ise %35’ini AB’den karşılamaktadır. AB ise mal ithalatının %19’unu hizmet ithalatının ise %29’unu ABD’den karşılamaktadır (Sorhun, 2016:470).

Avrupa pazarı ABD, ABD pazarı ise Avrupa açısından firmaların ve iştiraklerinin en önemli yatırım yeri haline gelmiştir. Karşılıklı yatırımların yarısı ise

sektörel olarak hizmet alanında gerçekleştirildiği için taraflar arasındaki hizmet ticareti de önemli bir boyuttur.

3.3. Transatlantik İlişkiler

Transatlantik yatırım ve ticaret ortaklığı fikri taraflar arasındaki transatlantik ilişkilere dayanmaktadır.

Son yıllarda transatlantik ilişkiler ABD ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Bunda etkin olan en önemli neden AB üyesi ülkelerin aralarındaki entegrasyon süreçlerini Soğuk Savaş sonrasında hızlandırmalarıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında batı Avrupalı müttefik ülkelerin kalkınmalarını hızlandırmak için Marshall Planı çerçevesinde AB'ye kaynak aktarımında bulunan ABD, Bretton Woods sisteminin kurumsallaşması için Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nı kurmuştur. Bu anlamda ABD'nin ekonomik üstünlüğünü devam ettirebilmesi Avrupalı müttefiklerinin kendilerini ekonomik açıdan toplamaları ile yakından ilişkili hale gelmiştir. ABD'nin AB'li müttefiklerine destek vermesi, her ne kadar AB'yi destekleme izlenimi verse de aslında temelde ABD'nin kendi ekonomik çıkarlarına hizmet eden bir politikadır. Avrupa fakir kaldığı müddetçe ABD, ürettiği malları satamaz duruma gelme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu da sonuç olarak ABD'nin güvenliği için yeterince kaynak ayıramaması anlamına geldiğinden önem arz etmektedir (Oğuzlu, 2013:133-154).

90'lı yıllarda transatlantik ilişkiler, ülkeler arasındaki çatlakların belirginleşmeye başladığı bir dönem olarak tanımlanabilir. Sovyetlerden kaynaklanan ortak tehdidin sona ermesinin akabinde, tarafların ortak çıkarları ve kader bağı duyguları zayıflamıştır. AB'nin kendi entegrasyon sürecine önem vermeye başlaması, Avrupa'nın güvenliğini etkileyecek bir takım gelişmelerin Balkanlarda boy göstermesi, ABD'nin küresel çıkarlarını AB merkezli tanımlamayı sürdürmesi ve ABD'nin küresel anlamda güç imkanlarının artması, bu dönemki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. 1990'lı yıllarda ABD, NATO'daki liderlik pozisyonunu korumaya çalışmak isterken AB'li müttefiklerle ilişkilerini de daha dengeli bir şekilde sürdürmeye çalışmıştır. Başkan Bush döneminde 2000'li yıllarda yeni muhafazakarların politikaya olan etkilerinin artması ile birlikte ABD ve Avrupa arasında sorunlu bir döneme geçildiğini söylemek mümkündür. ABD dış politikası

askeri güç kullanımını önemseyen, çoktarafli kurumsal yapılaşmalara tedirginlikle yaklaşan, ayrıca ABD hegemonyasını sürdürmeye çalışan bu yaklaşımlar Avrupa ile ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Bu dönemde başkan Bush'un NATO'yu önemsemediği ve Avrupalı müttefiklerinin görüşünü dikkate almadığı görülmüştür. Avrupa'da Amerikan aleyhtarlığı artmaya başlamıştır. Başkan Obama dönemine geldiğinde ise transatlantik ilişkilerin tekrar olumlu bir seyre oturması sağlanmıştır. Obama, AB ile ilişkileri önemsemiştir. NATO - AB ilişkilerin derinliğini arttırmak istemiştir. Bu durum ABD'nin Uzakdoğu Asya'yı çevreleme politikası yüzünden AB'li müttefiklerine her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğunu düşündürmektedir.

3.4. TTYO Öncesi Entegrasyon Denemeleri :DOHA

TTYO'ya ihtiyaç duyulmasında en önemli faktörlerden biri tarafların Doha'da istediklerini elde edememesidir. DTÖ ve kapsamında gerçekleştirilen Doha görüşmelerini inceleyerek Doha'nın neden taraflar için tatmin edici olarak nitelendirilmediğini görebiliriz.

1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması olarak faaliyetine başlayan GATT, 1994 yılında anlaşma olmaktan çıkarak kuruluş niteliğindeki Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşmüştür. Kuruluş, çok tarafli görüşmelerle dünya ticaretini serbestleştirmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda ticareti kısıtlayıcı engelleri ve rekabeti bozucu uygulamaların kaldırılmasını sağlayarak, ticaretin arttırılmasına katkıda bulunmuştur. GATT yürürlüğe girdikten sonra 1950'li yıllardan günümüze kadar geçen süre içerisinde dünya ticareti 14-15 kat artmıştır. Tarife oranları da yaklaşık 10 kata kadar azaltılmıştır. Akabinde küresel ticarete yaşanan sorunlar, Dünya Ticaret Örgütü'nü etkileyen sorunlar, sistemin karşılaştığı yeni problemlerle birlikte, Dünya Ticaret Örgütü'nün etkinliğinin azalmaya başladığı görülmektedir ve bu durum DTÖ'yü en çok eleştirilere maruz bırakan konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeştepe, 2013:237).

1947 yılında imzalanan GATT, temel olarak bir ticaret anlaşmasıdır ancak; çok yanli olması ve hükümlerin uygulanması için çoğul olarak hareket edilmesi gerekliliği GATT'a bir kuruluş niteliği kazandırmıştır. Neticede üyelerin refah düzeylerini arttırmayı, reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyümeyi, dünya

kaynaklarında tam kullanımı, üretimin ve uluslararası ticaretin gelişmesini amaçlayan GATT, ayrıca tarifeleri ve ticaretin önündeki diğer engelleri kaldırmayı hedef edinmiştir. GATT dünya ticaretini serbestleştirme çalışmalarını, müzakere turları adı verilen çok taraflı tarife görüşmeleri yolu ile sürdürmüştür. Görüşmelerde karşılıklı ödün tekniğini benimsemiştir. (İhracatçı ülke, mal ihraç ettiği ülkeden gümrük indirimi talep ettiğinde kendisi de karşı tarafa benzer ödümler vermelidir.) Aynı zamanda GATT, haksız rekabet uygulamalarına da önem vermiştir. Piyasayı bozmaya yönelik uygulamalar, damping ve sübvansiyonları haksız rekabet kısmında değerlendirmiştir (Çeştepe, 2013:239-241).

Uruguay görüşmeleri GATT görüşmelerinin en uzun süreni olması ve DTÖ'nün kurulması açısından önemlidir. DTÖ'nün kurulmasıyla uluslararası ticaret serbestleşmesini ve düzenli bir şekilde işleyişini amaçlayan GATT'ın anlaşmadan kuruma dönmesi sağlanmıştır.

Uruguay görüşmeleri sonunda 15 Nisan 1994 yılında imzalanan nihai senet ile kurulan Dünya Ticaret Örgütü 1 Ocak 1995 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Temel amacı; düzgün, serbest, eşitliğe dayanan bir şekilde ticaret akışını sağlamaya yardım etmektir. Bunun için ticaret anlaşmalarını yürütür, ticaret görüşmeleri için forumlar yapar, ticaret anlaşmazlıklarını çözmeye çalışır, uluslararası ticaret politikalarını gözden geçirir, ticaret politikalarıyla ilgili gelişmekte olan ülkelere teknik eğitim sağlar diğer uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapar (WTO, 2013).

Doha kalkınma gündemi DTÖ turlarının sonuncusudur. Temel amacı dünya ticaret sisteminde var olan kalkınma temelli sorunları gidermektir. Doha görüşmeleri DTÖ gözetimi altında gerçekleştirilen ilk müzakeredir. Gelişmiş batılı ülkeler tarafından kurulduğu için yoğun eleştirilere maruz kalan DTÖ, Doha görüşmelerinde gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına daha fazla odaklanılacağını belirtmek için “Doha Kalkınma Gündemi” olarak değiştirilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler bu durumu kendileri için bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Doha temel olarak yedi amaca odaklanmıştır. Uygulamaya ilişkin konular, tarım, fikri mülkiyet hakları, kamu sağlığı, çevre, Singapur konuları(yatırım, rekabet, ticaretin kolaylaştırılması ve şeffaflık), kuralların konulması, diğer. Doha Kalkınma Gündemi içerisinde öncelikli olarak tarım sektörü ve tarım sektöründeki sübvansiyonlar üzerine görüşülmüştür.

Tarım sektörü ile ilgili görüşmeler sırasında yapılan tartışmalar gelişmekte olan ülkelerin birlikte hareket etmelerinin zorluğunu göstermiştir. Görüşmelerde ABD, Avustralya, Brezilya gibi tarım ihracatçısı ülkeler tarifelerin indirilmesini savunmuş, Hindistan gibi fakir ülkeler ise korumacılığın sürdürülmesini savunmuş ve gelişmiş ülkelerdeki desteklerin azaltılmasını istemişlerdir. AB’de kendi üreticilerini korumak istediğinden gelişmiş ülkelere farklı olarak Hindistan gibi korumacılıktan yana olmuştur. Farklı düşüncelerin gündemi etkilemesi, sanayi ticaretin kolaylaştırılması, hizmet erişim gibi konularda da görülmüştür (Çeştepe, 2013:258-259).

Doha’nın belirlenen hedefleri gerçekleştirerek tamamlanmaması, küresel ekonomik krizin etkilerinin aşılamamış olması ve ikinci kriz dalgası beklentisinin yükselmesi nedeni ile bir süredir gündemde olan ancak yavaş ilerleyen bazı STA girişimleri hızlanmıştır. Örneğin ABD öncülüğündeki Trans Pasifik Ortaklığı girişiminin de bu kapsamda ivme kazandığı görülmektedir (Kara, 2012:54).

Doha’ya zorlaştıran nedenler arasında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve ülke gruplarının kendi aralarında yaşadığı görüş farklılıkları önemli bir etkidir. Uruguay turunda uzlaştırıcı bir etki taşıyan ülke koalisyonları Doha’da bulunmamaktadır. Bu da anlaşmayı zorlaştıran bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin talep ettiği ve yapması beklenen taahhütler bir noktada görüşmelerin kilitlenmesine neden olmuştur. Örnek verecek olursak sanayi ürünlerinde gelişmiş ülkeler, emek yoğun sektörlerde daha liberal bir politika izlemek isterken; gelişmekte olan ülkeler, koruma oranlarında taviz vermelerini istemişlerdir. DTÖ uluslararası bir kalkınma örgütü olmasına rağmen, Doha’da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında ciddi bir rol üstlenecek bir kurum olarak bakıldığı için, DTÖ üzerindeki yük artmış; temel amacı ticareti serbestleştirmek olan DTÖ’ye yüklenen bu misyon, kuruma yük oluşturmuştur (Akman, 2008).

Doha Kalkınma Gündemi Müzakereleri, 2008 yılı sonu ile birlikte yaşanan küresel ekonomik ve finansal krizin etkisi ile farklı bir sürece girmiştir. Tarım, tarım dışı ürünler, müzakerelerde sorunlu alanların aşılması hususunda somut bir ilerleme sağlanamamıştır ve DTÖ uluslararası alanda kriz döneminde korumacılıkla mücadele konusunda üstlendiği rol ile anılmaya başlamıştır (Kara, 2012:47).

Aynı zamanda DTÖ'nün kurumsal yapısına yönelik eleştirilerin artması, sistemi sürükleyecek güçte örneğin; ABD gibi bir gücün olmaması, batı ülkelerinde hızla artan serbest ticaret karşıtlığı, çok taraflılık yerine iki taraflılık, bölgeselleşme eğilimlerinin artması Doha görüşmelerini etkilemiştir (Çeştepe, 2013:259-260). Doha görüşmelerinde istediğini bulamayan ABD ve AB yeni bir arayış içerisine girmiş ve TTYO fikrinin doğma nedenlerinden biri de bu olmuştur.

3.5. TTYO İmzalanmasına Neden Olan Gelişmeler

“Avrupa Birliği’nde 2008 küresel krizi ile birlikte yükselen işsizlik ve son olarak Yunanistan, İrlanda gibi ülkelerin mali dar boğazı aşamamaları, euro bölgesinin yükünü artırdı. Birliğin ABD ile Atlantik ötesi bir ticaret alanı yaratmak istemesinde en büyük motive edici sebep, 2008 büyük buhranının dalgalarının Brüksel’in kapılarına sertçe vurmasıdır. Böyle bir ekonomik antlaşma vuku bulursa Birliğe giren doğrudan yabancı yatırım ve paralel olarak istihdam artacak, tarife dışı engellerin maliyeti azalacak ve birlik, dünya ticaretinde belirleyici bir role kavuşacaktır. Amerika açısından ise durum dünya ticaret kurallarını belirlemede güç kazanacağı, yükselen ekonomilere karşı rekabet gücü artacağı ve ihracat maliyetlerini aşağı çekeceği için avantajlı görünmektedir”(Kırdı, 2015).

Tablo 3.4. ABD-AB Mal ve Hizmet Ticareti Hacmi 2006-2012 (milyar dolar)

ABD'nin AB'ye ihracatı					ABD'nin AB'den ithalatı				
Toplam ihracat					Toplam ithalat				
Yıl	Mal	Hizmet	Milyar Dolar	ABD'nin İhracat Payı	Mal	Hizmet	Milyar Dolar	ABD'nin ithalat payı	Toplam Ticaret Hacmi
2006	216	146	362	24.8	333	128	461	20.8	822.8
2007	249	176	425	25.7	359	142	501	21.3	926.0
2008	277	194	471	25.6	372	153	526	20.7	996.9
2009	225	175	400	25.3	284	137	420	21.5	820.2
2010	243	175	418	22.7	322	139	461	19.7	878.8
2011	273	190	463	22.0	373	150	523	19.6	986.2
2012	270	194	463	21.1	384	150	534	19.5	997.5

Kaynak: Akman S., AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2014,s.4.

ABD ve AB nin ekonomik ilişkileri uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen, ticari engellerin kaldırılması konusundaki çabaların özellikle son yıllarda artmasının temelinde, rekabet güçlerinin gelişmekte olan ülkeler karşısında azalmaya başlaması yatmaktadır. Uzak Doğu Asya ekonomilerinin yükselişe geçmesi, tarafların ekonomik kaygısını da beraberinde getirmiştir. Çin, ASEAN, Güney Kore gibi ülkelerin rekabetçi baskılarının artması ABD ile AB'nin serbest ticaret anlaşması imzalamasına temel oluşturmuştur. ABD aynı zamanda Çin'in rekabet gücünün artması ile birlikte Trans – Pasifik ortaklığı yoluyla Çin ile rekabetini güvence altına almaya çalışmaktadır.

ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'nin 2030 yılına ait beklentiler konusundaki raporunda Asya ülkelerinin 2030'da ABD ve AB ekonomilerinin toplamından daha büyük olacağı yolundaki tahminleri, taraflar arasındaki ilişkilerin daha da yoğunlaştırılmasının bir başka nedenini oluşturmuştur (Akıncıoğlu, 2013).

DTÖ çerçevesinde yürütülen ticaret müzakerelerinin sonuçlandırılmamış olması, buna karşın; ABD ve AB'nin dünya ticaretini yönlendirmek istemeleri, Avrupa Birliği'nde küresel krizle birlikte daha da önem kazanan büyümeyi tetikleyen reform oluşturma isteğini körüklemiştir. DTÖ kapsamında yürütülen Doha Kalkınma Turu'nda çok taraflı müzakerelerin çıkmaza girmesi, tarım ve tarım dışı ürünlerde hizmet ticaretinde serbestleşme konusunda bir sonuca gidilmemiş olması, tarafları anlaşma yoluna iten bir diğer etkidir. DTÖ'de istediklerini alamayan ABD ve AB ekonomik büyüklerini avantaja çevirerek kontrolün kendi ellerinde olduğu bir yatırım ve ticaret anlaşmasını imzalamak istemişlerdir.

Avrupa'da süregelen krizle birlikte devam eden ekonomik durgunluk aralarındaki ticaretin payı çok büyük olmasına rağmen ABD ve AB arasındaki yatırım ve ticaret konularında azalmalara yol açmaktadır. Yaşanılan mali krizle birlikte ABD'den AB'ye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında bir azalış meydana gelmiştir (Akman, 2014a :6).

Son on beş yıllık bir dönem incelendiğinde ABD'nin dünya ile ticareti %13 artarken AB ile olan ticaret artışı %1'dir. ABD'nin AB ile olan ihracatında ağırlığı ise %8'e gerilemiştir. Çin başta olmak üzere gelişen piyasalarda ikili ticaretin

öneminin ise arttığı görülmüştür. Transatlantik ticaretin payı azalırken Çin, Brezilya, Hindistan gibi ülkelerin paylarında artış meydana gelmiştir (Sorhun, 2016: 471).

Avrupa komisyonunun 2010 tarihli belgesinde hazırlanan “Ticaret, Büyüme ve Dünya İlişkileri” adlı belgede Avrupa ekonomi politikasının temel amacı, hızlı büyüme olarak belirtilmiştir. Sürdürülebilir bir kalkınma ve büyüme ile yeni iş imkanları yaratılarak, refah devletinin böylelikle korunabileceği vurgulanmıştır (Akman,2014a :7).

ABD’nin Ticaret Temsilciliği tarafından hazırlanan strateji belgesinde temel hedef, ihraç piyasalarına yönelerek, iyi istihdam alanlarının sağlanması olarak vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere tarafların ikisi için de istihdam ve büyüme sağlayarak yatırım ve ticaret imkanlarını geliştirmek önemlidir. Neticede 28 Kasım 2011’de ABD ve AB arasında oluşturulan Yüksek Seviyeli Çalışma Gurubu (HLWG) tarafından hazırlanan raporlarda kapsamlı bir yatırım ve ticaret anlaşmasının büyüme ve istihdama katkıda bulunacağı belirtilmiştir (Akman, 2014a :8).

Son on beş yıldır yaşanan durağanlaşma ve AB ile ABD arasındaki ticari ilişkinin bu durumdan etkilenmesi bunun ancak bir bütünleşme ile aşılabileceği düşüncesini doğurmuştur (Sorhun, 2016:472).

“İktisadi bir bakış açısından bakıldığında ise; sıfır gümrük tarifeli bir anlaşmaya gösterilen destek, anlaşmanın her iki tarafa ekonomik kazanç getirecek olması ve gelişmekte olan ekonomiler üzerinde, çok taraflı ticaret müzakereleri üzerine Doha Raund’undan daha fazla ödün vermeleri amacı ile baskı kurmasına izin verecek olması gibi çok sayıda unsurun birleşimine dayanmaktadır”(Macyra, 2015:36).

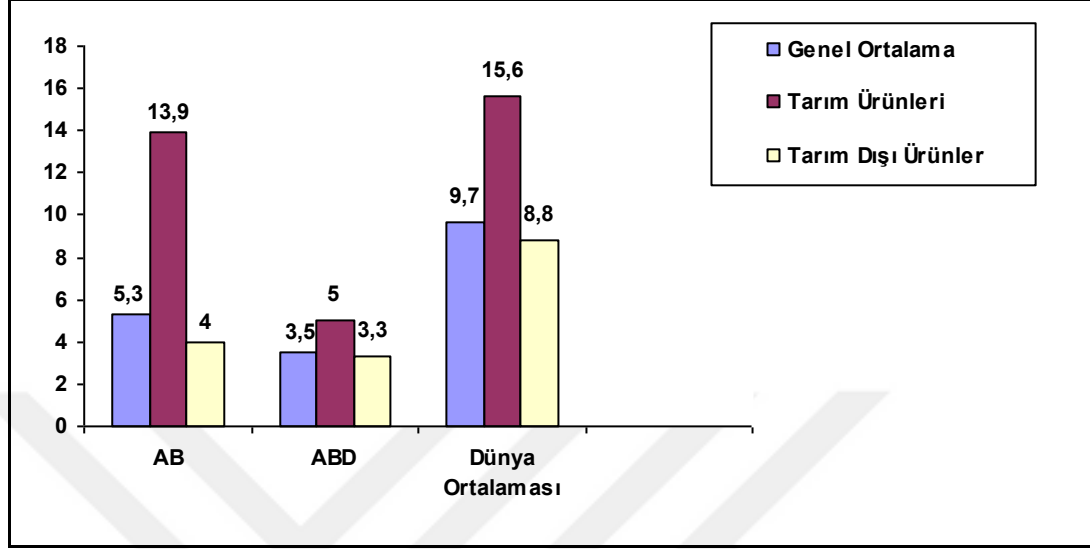
3.6. TTYO’nun Getirileri ve Önemi

AB ve ABD arasında gümrük tarifeleri sanayi ürünleri için %3,3; tarım ürünleri için ise %4,9 gibi düşük bir orandan uygulanmaktadır.

Taraflar arasındaki tarife ve tarife dışı engellere ilişkin yapılan çalışmalarda, tarife dışı engellerin ikilinin ticaretini daha fazla etkilediği anlaşılmıştır. Tarife dışı engeller; ülkelerin dış ticaret ve ekonomi politikaları, lobicilik faaliyetleri, standart

farklılıkları, karşılıklı tanıma mevzuatları ile ilgilidir. Ticaretteki engellerin %70-80'i tarife dışı engellerden kaynaklanmaktadır (Sorhun, 2016:472).

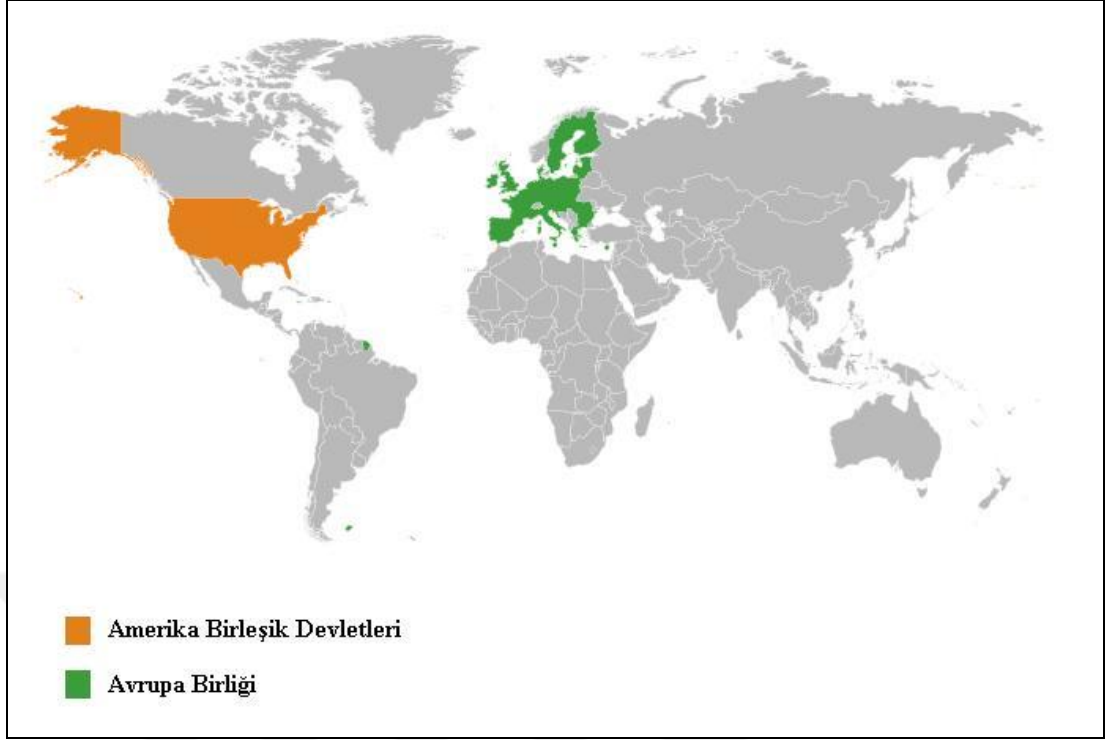
Grafik 3.3. ABD-AB'de Uygulanan Ortalama Tarife Oranları

Kaynak:Merkez Bankası

Bu nedenle imzalanacak anlaşmanın daha çok tarife dışı engeller ile ticaret ve yatırım konularında yoğunlaşması beklenmektedir. AB ve ABD'de hizmet ticareti ve yatırımlarını doğrudan etkileyen konularda farklı standartlar ve düzenlemeler bulunmaktadır. Yüksek seviyeli çalışma gurubu (HLGW) tarafından hazırlanan rapora göre tarafların ele almaları gereken belli başlı konular şu şekilde belirlenmiştir (Akman, 2013:6-7-8):

- Gümrük tarifelerinin azaltılması, kaldırılması,
- Düzenleyici alanlarda yakınlaşma sağlanarak tarife dışı engellerin kaldırılması,
- Hizmet ticaretinin serbestleşmesi,
- Fikri mülkiyet hakkının korunmasına yönelik düzenlemeler,
- Yatırımların önündeki engellerin kaldırılması,
- Kamu alımları piyasalarının karşılıklı bir şekilde açılması.

Şekil 3.1. TTYO Anlaşma Taraflarının Dünya Haritasındaki Yeri

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/Transatlantic_Trade_and_Investment_Partnership#/media/File:European_Union_United_States_Locator.svg.

Taraflar arasındaki ilk dikkati çeken engel gümrük tarifesi olarak görünse de, tarifeler tamamen kaldırılrsa dahi tarafların arasındaki engeller tamamen kalkmayacaktır. Özellikle tarife dışı engeller ve düzenlemelerdeki farklılıklar pazara girişi zorlaştırırken, firmaların iş yapım maliyetlerini de arttırmaktadır. TTYO kapsamında yer alan en önemli konulardan biri de şüphesiz ki hizmet ticaretidir. Anlaşma ile birlikte taraflar finansal hizmetler, ulaşım ve iletişim sektörleri, inşaat hizmetleri, ticaret hizmetleri alanında mevcut ve kısıtlayıcı tarife dışı engellerin kaldırılması için yeni düzenlemeler öngörmektedir. TTYO ile birlikte iki taraf içinde önem arz eden fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgili ortak kuralların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca taraflar yatırımları ileri seviyede serbestleştirmek ve en üst düzeyde korumak ile ilgili taahhütler önermektedir. Yatırım bazında yapılacak düzenlemelerin; sebepsiz el koymaları önlemesi, adil davranma, firmalara eşit imkanların sağlanması konusunda olacağı öngörülmektedir. TTYO ile birlikte kamu ihalelerinde şeffaflığın artırılması ile yerli malı kullanımı zorunluluğunun önlenmesi hedeflenmektedir (Akman, 2014a:9). İlaveten TTYO

Anlaşması'nın başta çevre standartları olmak üzere, fikri mülkiyet hakkı, rekabet ve yatırım alanlarında da DTÖ düzenlemelerinin çok daha ilerisinde olması ayrıca tarafların çıkarlarını gözeterek uzlaşma sağlamaları için zemin hazırlaması beklenmektedir (Akman, 2014a :12).

ABD ve AB, Transatlantik Ortaklık ile birlikte ekonomilerine büyüme ve istihdam merkezli bir pozitif ivme kazandırmaya çalışacaklardır. Anlaşma küresel ekonominin tamamını kapsayacak yeni bir oluşuma zemin hazırlamaktadır. Bilinen STA'ların dışında; hizmet, rekabet, çevre konuları vb. alanların yer aldığı komple nitelikli bir anlaşma olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır (Duman, 2014:51).

3.6.1. TTYO etki analizleri

3.6.1.1. CEPR: TTYO genel denge modeli analizi

2013 yılının mart ayında AB komisyonu için Ekonomi Politikaları Araştırma merkezi (CEPR) tarafından hazırlanan çalışmada TTYO'nun yaratması muhtemel etkiler, Genel Denge Modeli çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda 2018 yılında yürürlüğe girecek bir anlaşmanın 2027 yılına göre sonuçları ele alınmıştır (Sorhun, 2016:465-469).

Araştırma kapsamındaki sınırlı senaryoda; tarifelerin %98'i kaldırılmış, hizmetler sektöründe tarife dışı engellerin % 10'u kaldırılmış, kamu alımlarının ise %25'i kaldırılmıştır. Bütünleşme sadece hizmetler ya da kamu alımları ile sınırlı kaldığında ticaretteki büyümeye etkisi %1'in altında olmuştur. Sadece tarife indirimi uygulanan sınırlı bir senaryoda ise AB'den ABD'ye yapılan ticaret %6,6 artmış, ABD'den AB'ye ihracat ise %12,4 artmıştır. Aradaki oransal farklılığın nedeni ise AB'nin ABD'ye uyguladığı tarifelerin yükünün daha fazla olmasıdır. İddialı senaryoda, tarifelerin %98'i kaldırılmış, mal ve hizmetlerdeki tarife dışı engellerin %10'u kaldırılmış, kamu alımlarındaki tarife dışı engellerin ise %25'i kaldırılmıştır.

Tablo 3.5.TTYO’nun Tarafların Büyüme Oranına Katkısı (2027 tahminleri)

Taraflar	Sınırlı Senaryolar			İddialı Senaryo	En İddialı Senaryo
	Sadece Tarife	Sadece Hizmetler	Sadece Kamu Alımları		
ABD	0,10	0,02	0,02	0,27	0,48
AB	0,04	0,03	0,01	0,21	0,39

Kaynak: Sorhun E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” Uluslararası Finans Teori ve Politika, 2016, s.468.

Tablo 3.6.TTYO’nun Tarafların GSYİH’lerine Katkısı (2027 tahminleri/milyar ABD doları)

Taraflar	Sınırlı Senaryolar			İddialı Senaryo	En İddialı Senaryo
	Sadece Tarife	Sadece Hizmetler	Sadece Kamu Alımları		
ABD	23,753	5,298	6,367	68,274	119,212
AB	9,447	7,356	1,875	49,543	94,904

Kaynak: Sorhun E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” Uluslararası Finans Teori ve Politika, 2016, s.468.

İddialı senaryoların gerçekleşmesi halinde ise ticaret hacmi %16,1 ile %23,2 arasında artış göstermiştir. En iddialı senaryoda ise, tarifelerin %100’ü kaldırılmış, mal ve hizmetlerdeki tarife dışı engellerin %25’i, kamu alımlarındaki tarife dışı engellerin ise %50’si kaldırılmıştır. En iddialı senaryoda %28 ile %36,6’ya kadar varan bir artış beklenmektedir. Her durumda ABD’nin kazancının AB’nin daha üzerinde olacağı öngörülmektedir. Neticede en iddialı senaryoda taraflar arasındaki nisbi kazanç farkı daha düşük olduğundan tercih edilebilme ihtimali daha yüksektir.

Tablo 3.7.TTYO’nun Dünya’nın Geri Kalanına Katkısı

	İddialı Senaryo		En İddialı Senaryo	
	Büyüme Oranına Katkısı	İhracata Katkısı	Büyüme Oranına Katkısı	İhracata Katkısı
Diğer OECD Ülkeleri	0,08	0,50	0,19	1,00
Doğu Avrupa Ülkeleri	0,14	0,42	0,33	0,95
Akdeniz Ülkeleri	0,02	0,28	0,08	0,59
Çin	0,02	0,47	0,03	0,96
Hindistan	0,02	0,43	0,04	0,94
ASEAN	0,45	1,17	0,89	2,31
MERCOSUR	0,01	0,47	0,03	0,97
Düşük Gelirli Ülkeler	0,09	0,42	0,20	0,95
Dünyanın Geri Kalanı	0,05	0,37	0,12	0,76

Kaynak: Sorhun E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” Uluslararası Finans Teori ve Politika, 2016, s.468.

Tablo 3.8. TTYO, TPO; AB- Güney Kore, Çin-ASEAN STA'ları ile Yaratacağı Etkiler

Anlaşma		Yaratacağı Etki
TTYO	Kinnman ve Hagberg (2012)	İsveç milli gelirinde % 0,01 – 0,18 artış. AB milli gelirinde %0,02 – 0,22 artış. ABD milli gelirinde %0,02 – 0,51 artış.
	Francois ve Pindyuk (2013)	Avusturya milli gelirinde 5,5 milyar dolar artış.
	Francois ve diğerleri (2013)	AB GSYH'sinde %0,10 – 0,48 artış. ABD GSYH'sinde %0,04 – 0,39 artış.
Trans-Pasifik Ortaklığı	Petri ve Plummer (2012)	ABD GSYH'sinde %0,38 artış. Yeni Zelanda GSYH'sinde %2,25 artış. Malezya GSYH'sinde %6,10 artış.
AB-Güney Kore STA'sı	Breuss ve Francois (2011)	AB reel GSYH'sinde yıllık %0,05 artış. Güney Kore reel GSYH'sinde yıllık 1,56 artış.
Çin-ASEAN STA'sı	Estrada ve diğerleri (2012)	Çin reel GSYH'sinde yıllık %0,57 artış. ASEAN reel GSYH'sinde yıllık %0,65 artış.

Kaynak:Merkez Bankası,” Güneş D., Mavuş M., Oduncu A. ,TC Merkez Bankası Ekonomi Notları, , AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri Sunum Slaytı 2013.

3.6.1.2. Ecroys: TTYO sürdürülebilir etki analizi

Finansmanı AB Komisyonu tarafından sağlanarak, 13 Mayıs 2016 tarihinde yayımlanan, Hollanda Merkezli araştırma kuruluşu Ecorys tarafından yapılan, TTYO Anlaşması Sürdürülebilir Etki Analizi Araştırmasına göre (Ekonomi Bakanlığı); İddialı senaryo;

- ABD ve AB tüm tarifeleri %100 kaldıracak
- Mal ve hizmetler ticaretindeki tarife dışı önlemleri %25 azaltacak
- Alımlarla ilgili engelleri %50 azaltacaktır.

Bunun benimsenmesi halinde;

- Her iki tarafta da, ihracatın ithalattan daha hızlı artacağı,
- Genel ihracatın, AB tarafında %8,2 ABD tarafında %11,3 artması,
- Genel ithalatın, AB tarafında %7,4 ABD tarafında %4,6 artması,
- İkili ticarete, ABD'nin AB'ye ihracatının %35,7 AB'nin ABD'ye ihracatının %27 artması,
- AB'nin ABD'ye ihracatında, AB'nin ABD'den ithalatına göre, yüksek oranlı artması,
- GSYİH'nin her yıl, ABD için %0,4 AB için %0,5 artması,
- Ulusal gelirin her yıl, iki taraf için de %0,3 artması,
- Ücretler bakımından, AB'de, vasıflı ve vasıfsız, iki kesim için de ücretlerin %0,5 artması; ABD'de ise, vasıflı olanlar için %0,3 vasıfsız olanlar için %0,4 ücret artışı beklenmektedir.

Üretim ve istihdam bakımından, yüksek oransal artış yaşanması beklenen sektörler, AB için; deri, tekstil, hazır giyim, motorlu araçlar, içecek ve tütün, su yolu taşımacılığı ve sigortacılık olduğu, ABD için; paslanmaz metal, diğer etler, diğer makineler, pirinç ve tekstil olduğu, belirtilmektedir. Ayrıca, TTYO Anlaşması ile birlikte, anlaşmanın öngördüğü iddialı senaryonun gerçekleşmesi halinde, AB'nin ABD'yle ticaretinde verdiği fazla artacaktır (Ekonomi Bakanlığı).

3.6.1.3. IFO Enstitüsü Uluslararası Ekonomi Merkezi: Refah analizi

Ekonomi Merkezi tarafından söz konusu STA girişimi için yapılan çalışmalarda, kapsamlı serbestleşmenin, refah etkisine uzun vadedeki etkileri analiz edilmiştir. Buna göre anlaşmanın uzun vadede ortalama küresel refahı %3,3 arttırması beklenmektedir. Refah artışının Almanya'da %4,7 Fransa'da %2,6 ABD'de %13,4 İngiltere'de ise %9,7 oranında olacağı tahmin edilmektedir. AB ve ABD ile STA' sı olan ülkelerde ise kayıp olması muhtemel görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin %2,5 oranında refah kaybına uğrayacağı öngörülmüştür. Araştırmada TTYO'nun refah yaratma etkisinin (Yalçın, 2015:157-158);

- Yabancı ürünlere, tamamen yeni ürünlere ve ürün çeşitliliğine ulaşmış olmaktan,
- Düşük işlem maliyetleri sayesinde fiyatların düşmesi, bunun da tüketici fiyat endeksini düşürmesi neticesinde satın alma gücünü arttırmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

3.6.2. TTYO ve gümrük vergileri

DTÖ müzakerelerinin en mühim konusu ve müzakere süreçlerinin tıkanmasının da önemli nedenlerinden biri olan gümrük vergisi oranları, uluslararası ticaretin daha küresel bir hale gelmesinde ve ihracat oranlarının yükselmesinde gümrük vergilerinin indirilmesi açısından önem taşımaktadır (Kocamaz, 2015:37).

Transatlantik Ortaklık ile, AB ve ABD'nin birbirlerinin pazarlarına daha kolay erişmelerini sağlamak amacıyla, aralarında uygulanan gümrük vergilerinin büyük ölçüde kaldırılması önem taşımaktadır. Gümrük vergilerinin düşürülmesi ya da kaldırılması sağlanacak böylelikle, şirketler gümrük vergilerinden tasarruf edebileceklerdir. Bu durum büyük şirketlerdense, kar marjları düşük olan KOBİ'lerin daha çok yararına olacaktır (Akses, 2014c:48).

Daha önce de belirtildiği üzere halihazırda AB ve ABD arasındaki gümrük vergileri genel olarak düşük oranlarda uygulanmaktadır. (şeker, konfeksiyon, tütün, balık ve deniz ürünleri vb ürünlerde, özellikle tarım ürünlerinde yüksek tarife oranları vardır.) TTYO bu alanlarda da gümrük tarife oranlarını düşürmeyi ve böylelikle daha derin bir entegrasyon oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu alanlarda entegrasyon tam anlamı ile sağlanır ve yüksek olan tarife oranları düşürülebilirse taraflar için AB'de ekstra 3 milyar dolar, ABD'de 4,5 milyar dolar ek kazanç oluşacaktır. TTYO gümrük vergilerinden çok, tarife dışı engeller ile hizmet ticareti ve yatırımlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Kocamaz, 2015:37).

3.6.3. TTYO ile standartların uyumlaştırılması, bürokratik ve yasal düzenlemeler

Bürokratik ve yasal düzenlemeler, genel olarak DTÖ müzakerelerinde ülkelerin egemenliklerini ilgilendirdiğinden ülkelerin hassas oldukları alanlardandır. TTYO kapsamında ülkeler egemenliklerini zedeleyeceğini düşündükleri bu alanda taviz verme konusunda korumacı bir tutum sergilemektedirler (Kocamaz, 2015:37).

TTYO müzakerelerinde, gümrük vergilerinin büyük ölçüde kaldırılması, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve yatırım koşullarının iyileştirilmesinin dışında; tarafların standartlarını ve düzenlemelerini birbirlerine yakınlaştırmaları ile birçok alanda ortak kurallar, ilkeler ve işbirliği yöntemlerini geliştirmeleri de önem arz etmektedir. AB ve ABD'nin farklı standart ve düzenleme uygulamaları şirketler için ek maliyet oluşturmakta ayrıca idari yükün artmasına ve gümrük işlemlerinde gecikmelere yol açabilmektedir (Akses, 2015:2).

AB ve ABD'nin ürün standartları konusunda farklı politikaları vardır. Genel politikaları açısından bakıldığında, ABD'nin risk temelli politikalar izlerken; AB'nin risk önleyici bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda TTYO, standartların uyumlaştırılması konusunda da ciddi bir adım atılmasını sağlayacaktır. Fakat egemenlik açısından hassas olan bu alanların tam anlamıyla benzer hale gelmesi ya da yakınlaşmanın sağlanması söz konusu olamamaktadır. Bu noktadan hareketle anlaşmadan asıl beklenen ticarete engel olan aksaklıkların mümkün olduğu ölçüde kaldırılmasını sağlamaktır (Kocamaz, 2015:37).

Transatlantik Ortaklık ile, ABD firmalarının Avrupa pazarına girerken en çok zorlandıkları, sert ve oldukça yüksek AB standartlarının yumuşatılması konusunda avantajlı konuma geçmelerinin sağlanması beklenmektedir. AB'nin dünya ticaretindeki en önemli gücü, sahip olduğu ürün standartlarının yüksekliğidir. Bu yüzden lobi grupları için TTYO'nun önemi oldukça büyüktür. AB ve ABD'nin ticari standartlarının düzenlenerek birbirleri ile yakınlaştırılmasını sağlayacak en önemli faktör lobi gruplarının, tüketicilerin ve sanayicilerin bu alanda ikna olarak işbirliğine açık hale gelmeleridir (Kocamaz, 2015:37).

3.6.4. TTYO ve doğrudan yabancı yatırımlar

TTYO, daha önce Lizbon Antlaşması ile düzenlenen yabancı yatırımların yasal düzenlemelerinin daha kapsamlı biçimde yapılmasını sağlamıştır. ABD ve AB arasında imzalanacak olan bir STA, yatırımcılar açısından sektörlerin liberalizasyonu anlamına gelmektedir. Sağlık, tüketici hakları ve çevre sorunları gibi alanlar devlet eliyle korunmaya devam edildiği için hassas alanlardır. Ayrıca mallar ve hizmetlerle ilgili antlaşmalar DTÖ ile düzenlenirken, yabancı yatırımlarla ilgili düzenlemeler kapsamı dışındadır. Bu bağlamda yabancı yatırımların düzenlenmesi AB ve ABD arasındaki ticaret hacminin artması ve ticaretin liberalleşmesine katkı sağlayacağı için önem taşımaktadır. AB ve ABD'nin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yabancı yatırımlar sürekli olarak artmaktadır (Kocamaz, 2015:38-39). Sadece ABD 2010 yılında 3,45 trilyon dolar ile dünyada en fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımı stoğu bulunan ülke konumundadır (Akman, 2014a :16).

Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeler ucuz iş gücü nedeniyle yatırım için cazip olmalarına rağmen çevre, işçi standartları, pazara girişle ilgili standartların düzenlenmesi gibi konularda yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden, çokuluslu şirketlerin merkezlerini AB ve ABD'de yoğunlaştırarak yatırım için birbirlerini tercih etmelerine neden olmaktadır. Transatlantik ticarete AB ihracatının %62'si ve ABD ihracatının %32'si endüstri içi ticarete dayanmaktadır. Neticede endüstri içi ticaret düşünüldüğünde firmalar açısından liberalleşmenin sağlayacağı katkı daha iyi anlaşılmaktadır. Bu nedenle mevcut durum AB ve ABD çokuluslu şirketlerinin elini rahatlatarak, antlaşmanın en çok çokuluslu şirketlerden oluşan büyük lobi grupları tarafından desteklenmesine neden olmaktadır. Müzakere sürecine katılan taraflar incelendiğinde lobi grupları katılımcıların %92'sini oluştururken; kamu çıkarı grupları, bireyle, akademisyenlerin müzakerelere %4 oranında katılım sağladığı görülmüştür. Bu nedenle süreçte lobi gruplarının etkisi yadsınamayacak boyutlardadır. Yatırımların liberalleşmesi ve bu konudaki korumacı politikaların en aza indirilmesi büyük lobi grupları için önemlidir. Transatlantik doğrudan yabancı yatırım yatay biçimde organize edilmiştir sonuç olarak asıl karda, üretim maliyetlerini kısararak değil pazara erişim sağlayarak elde edilmektedir (Kocamaz, 2015:39-40-41).

3.6.5. TTYO ve finansal hizmetler

Finansal hizmetler ile ilgili düzenlemeler DTÖ'nün kuruluşu ve Hizmetler Ticareti ile İlgili Genel Antlaşma'nın DTÖ kapsamına alınmasıyla düzenlenmiştir. ABD bu alanı Kanada ve ABD arasında imzalanan CUSFTA, NAFTA ve Kore ile imzaladığı KORUS antlaşmaları ile düzenlemeye çalışmıştır (Kocamaz, 2015:41).

Kanada ABD STA'sı (CUSFTA) tarifelerin ortadan kaldırılması, tarife dışı engellerin azaltılması ve hizmet ticaretini ele almaktadır (Global Affairs Canada). ABD için Kanada yeterli büyüklükte bir pazar olmadığından Meksika'nın da katılacağı yeni bir STA olan NAFTA imzalanmıştır. ABD ve Kanada arasındaki ticari serbestleşme yabancı yatırımları arttırmıştır (Küçükahmetoğlu, 2013:454,458). Kore - ABD STA'sı (KORUS) ise işletmeler, çiftçiler ve işçiler için fırsatların artırılmasını hedeflemektedir (İnternational Trade Administration).

ABD ve AB'nin finans pazarları birbirinden farklıdır. ABD'nin hisse senedi piyasası odaklı, AB'nin ise banka temelli çalıştığı görülmektedir. ABD küresel finans şirketlerinin, kendi ülkelerinin hukuksal düzenlemelerine değil, ABD'nin hukuki düzenlemelerine uymasını istemektedir ve büyük küresel bankaların batma ihtimaline karşı özel düzenlemeler talep etmekte böylece finansal sistemin bozulma ihtimaline karşı önlem almaya çalışmaktadır. ABD finansal kriz nedeniyle yaşadığı sorunların tekrar edilmemesi adına finans piyasalarını çeşitli yasalar ile korumaktadır (Kocamaz, 2015:41-42).

Örneğin Dodd-Frank Wall Street Reformu ve Tüketiciyi Koruma Yasasının mevcut yapıda şeffaflığı teşvik edici hükümleri bulunmaktadır. Yasa, finansal alanda yeni gözetim otoriteleri oluşturarak, ülkedeki finansal kuruluşların denetimi ve finansal sistemin işleyişi ile ilgili önemli değişiklikler sağlamıştır. Bazı düzenleyici kurumlar birleştirilmiş veya kaldırılmıştır. Ayrıca sistemin bütününe etkileyen riske sahip kurumların gözetimini arttıracak yeni düzenleyici kurumlar kurulmuştur (Levent, 2015: 372-373).

Kriz sonrası faiz oranı değişiklikleri, mevduat garantisinin artırılması, bankaların yeniden sermayelendirilmesi, likidite enjeksiyonu, banka kredi borçlarına devlet garantisi verilmesi, toksik varlıkların alınması gibi bir dizi önlem alan ABD,

250 milyar dolar sermaye enjeksiyonu uygulamak durumunda kalmıştır (Erdönmez, 2009: 90-101).

Kamu borçlarını sınırlandıran yasal düzenlemeler krizden sonra AB ülkelerinin düzenlemelere uymalarını zorlaştırmış ve bu AB - ABD arasındaki finansal ticaretin hacmini etkilemiştir. Yapılan düzenlemeler kapsamında sadece Avrupa değil, ABD kökenli firmaların da yatırım kararları etkilenecek, ABD firmalarını da Avrupa'da yapacakları yatırımlar açısından dezavantajlı konuma getirmiştir. TTYO antlaşmasının hayata geçmesi ile kriz sonrası ABD'nin yaptığı sıkı finansal düzenlemelerde bir gevşeme sağlamasını ve taraflar arasında finansal hizmetlerle ilgili yatırımların artmasını sağlaması beklenmektedir (Kocamaz, 2015:41-42).

3.6.6. TTYO savunma sanayi ve teröre karşı iş birliği

Ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramıyla yakından ilgili olduğu için savunma sanayi, korumacı politikaların en fazla uygulandığı alanlardandır. DTÖ düzenlemelerinde de savunma sanayi ile ilgili alanların ayrıcalıklı alanlar olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu bağlamda TTYO Anlaşmasının imzalanması durumunda, savunma sanayinin antlaşmanın kapsamı dışarısında bırakılması ya da yerli savunma sanayinin korunması için gerekli koruma mekanizmalarının geliştirilmesi beklenmektedir. ABD'nin savunma pazarı, çeşitli antlaşmalarla düzenlenerek yüksek oranda korunmaktadır. 2000 yılında imzalanan Savunma Ticareti ve Güvenlik Girişimi gibi belgelerle ABD pazarına giriş için kolaylıklar sağlanmaya çalışılsa da Avrupalı firmaların ABD pazarına ulaşabilmek için özel lisanslara ihtiyacı olduğu görülmektedir. Savunma sanayinde korumacılık, AB açısından da önemlidir. Bu bağlamda ölçek ekonominin getirisinden faydalanamama riskine karşı AB üyeleri savunmayı tek pazarın dışında tutarak, ulusal güvenlik açısından kendi ulusal düzenlemelerini sürdürmektedir. AB üyelerinin kendi içerisinde bile entegre olamadıkları düşünüldüğü zaman savunma alanının antlaşmanın kapsamı dışında kalacağı varsayılmaktadır. Savunma sanayinde sağlanacak liberalleşme ayrıca AB pazarının daha entegre olması ile birlikte ikili arasında varolan AB'nin NATO harcamalarını ABD'nin istediği kadar arttıramaması

sorununun çözüleceği ve savunma harcamalarının yükseltilmesine katkı sağlanabileceği öngörülmektedir (Kocamaz, 2015:42-43).

Ayrıca AB ve ABD 28 Haziran 2010 tarihinde uluslararası terörle mücadele için, ABD'nin Terörizm Finansmanı Takip Programı'nın (TFTP) Avrupa Birliği vatandaşlarının Belçika merkezli Uluslararası Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Kurumu (SWIFT) tarafından muhafaza edilen banka bilgilerine erişimine izin veren anlaşmayı imzalamıştır. Anlaşma ile ABD, AB vatandaşlarının Avrupa bankalarındaki isim, adres ve uluslararası havale vb. bilgilerine TFTP ile erişme imkanı bulmuştur. Amerikalı ve Avrupalı yetkililer ülke güvenliği ve terörle mücadele ile ilgili konularda da düzenli görüşmelerini sürdürmektedir. Son yıllarda Amerika ve AB polisi ve yargı kurumları çeşitli bilgi paylaşımı düzenlemelerini içeren ilişkiler kurmuşlardır. Suçluların ülkelerine iadesi ve karşılıklı yasal yardım konularında yeni AB-ABD anlaşmaları 2010 yılında yürürlüğe girmiştir. ABD ve AB aynı zamanda, havacılık, ulaşım ve sınır güvenliğini geliştirmeye yönelik olarak konteynır güvenliği ve havayolu yolcu verisi üzerine anlaşmalar yapmışlardır (Kilit, 2013:7-8).

3.6.7. TTYO ve enerji alanı

Ukrayna krizi, uluslararası ilişkilerde pek çok stratejiyi değiştirmiştir. Ukrayna, Rusya ile Batı ittifakını karşı karşıya getirirken, akabinde Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi, NATO stratejilerinin değiştirilmesine neden olmuş ve ABD-Rusya, ABD-AB ilişkilerini tekrar inşa etmiştir. AB'nin enerji ihtiyacını karşılamak için Rus doğalgazına %30 civarında bağımlı olması, enerji ihtiyacını karşılama konusunda sıkıntı yaşamasına neden olmuş bu bağlamda Rusya enerji politikasını kullanarak AB ve Ukrayna'yı cezalandırmak adına Trans-Anadolu boru hattı gibi alternatif enerji yolları aramaya başlamıştır. Yaşanan tüm bu olaylar AB'nin enerji ihtiyacının çözülmesi durumunu öncelikli hale getirmiştir. OPEC krizinden dolayı, doğal kaynak rezervleri konusunda daha hassas düzenlemelere giden ABD, 1975 yılından beri doğal gaz-petrol ihracatını STA imzaladığı ülkelere yapmaktadır. Bu noktada ABD tarafından üretilen ve kaya gazından elde edilen sıvı doğal gazın Rusya tarafından daha ucuza üretilmesi neticesinde AB, ABD'den sıvı doğal gaz ithal edebilmesini kolaylaştıracak düzenlemelerin yapılmasını

beklemektedir. TTYO ile birlikte ABD'den ucuza ihraç edilecek olan gaz, AB'nin rahatlamasını sağlayacaktır. Sonuç olarak TTYO, ABD için gazını ihraç edebilecek bir pazar yaratırken; Rus yaptırımları nedeniyle sıkıntı yaşayan AB için enerji ihtiyacının karşılanmasını kolaylaştıracaktır (Kocamaz, 2015:43-44).

Uzun vadede ABD'nin LNG ihracatı, daha büyük, daha likit ve daha çeşitlendirilmiş bir küresel gaz piyasasının oluşmasında etkili olacaktır. Bu da, AB'nin ve diğer tüketicilerin gaz tedariği seçeneklerinin artmasını sağlayacaktır. ABD, LNG ticareti AB'nin enerji güvenliği gündeminin parçasıdır ancak, uzun vadede önemini arttıracaktır. Diğer taraftan, ABD'de kaya gazı üretimi ile birlikte enerji maliyetlerinin düşmesi, ABD'ye enerji yoğun ve sermaye yoğun sektörlerde ciddi bir rekabet avantajı kazandıracaktır. Bu kapsamda, TTYO Anlaşması Türkiye'nin net ithalatçı olduğu kimyasal maddeler ve petrokimya ürünleri gibi kalemlerde rekabet gücünün daha da düşmesine neden olacaktır (Çaynak, 2015).

3.7. TTYO'nun Anlaşma Dışında Kalacak Ülkelere Olası Etkileri

Dünya ticaretinin en önemli belirleyicileri arasında olacak Transatlantik Ortaklığın etkilerinin küresel anlamda hissedileceği öngörülmektedir. Anlaşmanın tarafları, dünya ülkelerinin çoğu için ilk sıralardaki ticari ortakları konumundadır ve bu nedenle ülkelerin hepsini ilgilendirmektedir. Anlaşma sonrasında taraflar arasındaki ticaret ve yatırımı engelleyen düzenlemelerin kaldırılması ile birlikte etkilerinin küresel anlamda ve derinden hissedileceği yadsınamaz bir gerçektir; bu da üçüncü ülkelerin pazara giriş koşullarını ve rekabet yapılarını etkileyecektir. Almanya Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılan bir inceleme sonucunda TTYO'nun AB ülkeleri üzerindeki etkilerinin genellikle olumlu olacağı tahmin edilmektedir.

Hollanda Merkezli araştırma kuruluşu Ecorys tarafından yapılan, TTYO Anlaşması Sürdürülebilir Etki Analizi Araştırmasına göre “Anlaşmanın 3. ülkeler üzerindeki etkileri, büyük ölçüde, anlaşmanın ayırıcı olmayan açıklık derecesine bağlıdır. Anlaşma, azaltılan tarife dışı önlemler bakımından ayırıcı uygulanmadığı sürece, bütün ülkeler bundan kazanım sağlayacaktır. Küresel tedarik zincirlerine entegre olabilen ülkelerin anlaşmadan sağlayacağı kazanım artacaktır”(Ekonomi Bakanlığı).

Bu bağlamda AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşmasının imzalanması halinde Anlaşmanın dışında kalacak olan Rusya'nın kaybının 44,9 milyar dolar, Çin ekonomisinin 35,2 milyar dolar; Hindistan ekonomisinin ise 35,3 milyar dolar zarar göreceği tahmin edilmektedir (Üstün, 2013:3). Aynı zamanda anlaşmanın imzalanması halinde üçüncü ülkeler açısından bir pazar kaybına neden olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca TTYO ile birlikte dünya ticaretinde belirleyici konumdaki iki taraf olan ABD ve AB üçüncü ülkelere kendi norm ve standartlarını kabul ettirecek bir güce ulaşacaklardır.

3.8. TTYO Müzakereleri

AB ve ABD'nin bir araya gelmesinin ilk somut adımları 1998 yılında AB Ticaret Komiseri Sir Leon Brittan'ın Yeni Transatlantik Piyasa metninde atılmıştır. DTÖ'nün gündeme aldığı tarife indirimlerinin kapsamının genişletilmesi ve hizmetler sektörünün bu kapsama dahil edilmesi önerisinin kabul edilmesi ile taraflar transatlantiğin iki yakasının birleşmesinin temellerini atmıştır. Akabinde 2007 yılında kurulan Transatlantik Ekonomi Konseyi ile transatlantik ticaretteki engellerin azaltılarak bütünleşmenin müzakere edilmesi gündeme gelmiştir. 28 Kasım 2011'de Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu tarafından hazırlanan rapor ile kazanımların boyutları dile getirilmiş, tıkanıklıkların nasıl aşılabileceği hakkında önerilerde bulunulmuş, müzakere süreçlerinin hızlandırılması konusuna değinilerek bütünleşmenin rotası belirlenmiştir (Sorhun, 2016:460).

ABD başkanı Barak Obama'da 13 Şubat 2013 tarihinde yaptığı "Birliğin Durumu" konuşmasında ABD ile AB arasında bir STA imzalanmasını öngörmektedir. Obama anlaşmanın Amerikan ihracatını arttıracak, Amerikalılara yeni iş imkanı yaratacak ve büyüyen Asya pazarlarında oynama imkanını yükselteceğini belirtmiştir. Ertesi gün AB komisyon başkanı Jose Manuel Barroso da öneriyi desteklemiş ve serbest ticaret-yatırım müzakerelerinin başlayacağını söylemiştir (Akman,2013:2). Akabinde Alman Başbakanı Angela Merkel ve İngiltere Başkanı David Cameron, STA fikrini desteklemiştir (Ertuğral, 2015:9).

ABD ve AB arasında yapılması öngörülen STA için AB Müzakere Heyeti Başkanı Ignacio Garcia-Bercero ile ABD'nin Müzakere Heyeti Başkanı Dan Mullaney yönetimi altında on iki müzakere gerçekleştirilmiştir. Son olarak 22-26

Şubat tarihleri arasında gerçekleştirilen on ikinci tur müzakerelerinde bir araya gelen ABD Ticaret Temsilcisi M. Froman ve AB Ticaret Komiseri C. Malmström yoğun görüşme programlarını devam ettirerek, görüşmeleri bu yıl neticelendirmeyi amaçladıklarını açıklamışlardır. Taraflar ortak hedeflerini temmuz ayına kadar tüm konuları kapsayan bütün bir metnin ortaya çıkmasını sağlamak, hassas konularda taraflar arasındaki farklılıkları azaltmak ve yılın ikinci yarısında anlaşmayı tamamlamak için uygun pozisyona erişmek olarak belirtmişlerdir. (ABD Ticaret Temsilciliği:2016, USTR). Tablo 3.9.'da TTYO müzakerelerinin başlangıcından bu yana gerçekleştirilen müzakereler ve tarihleri gösterilmektedir. Avrupa Birliği adına, ABD ile müzakereler Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Müzakerelerin tamamlanmasının akabinde yapılacak olan anlaşma içinse üç ana başlık belirlemiştir .

Tablo 3.9. TTYO Müzakereleri

İlk Tur	7-12 Temmuz 2013
İkinci Tur	11-15 Kasım 2013
Üçüncü Tur	16-21 Kasım 2013
Dördüncü Tur	10-14 Mart 2014
Beşinci Tur	19-23 Mayıs 2014
Altıncı Tur	14-18 Temmuz 2014
Yedinci Tur	29 Eylül – 3 Ekim 2014
Sekizinci Tur	2-6 Şubat 2015
Dokuzuncu Tur	20-24 Nisan 2015
Onuncu Tur	13-17 Temmuz 2015
Onbirinci Tur	19-23 Ekim 2015
Onikinci Tur	22-26 Şubat 2016

Kaynak:Yazar tarafından derlenmiştir.

Anlaşmanın ilk başlığında *pazara erişim* ile ilgili düzenlemelerin yer alması öngörülmüştür. Bu bağlamda ithal ürünlerine uygulanan vergilerin kaldırılması görüşülmektedir. Taraflar görüşmelerinde hizmet pazarına erişimin kolaylaşması ve erişimin iki tarafa da açılması üzerinde durmaktadırlar. Esas olarak ABD ve AB’li şirketlerin tüm dünya çapında hizmet sunmaları için imkanların arttırılması amaçlanmaktadır. Hizmet sektörü ile ilgili ise sınır ötesi hizmetler, finansal hizmetler, telekomünikasyon gibi konular masaya yatırılmıştır. AB ve ABD’li yetkililer kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ilgili yaşanan tedirginlikten dolayı bunun müzakere kapsamı dışında tutulması kararını almışlardır. Yatırımın serbestleştirilmesi, karşılıklı yatırım ortamlarının iyileştirilmesi, kamu alımlarının tarafların şirketleri için açılmasına yönelik değerlendirmeler ise yapılmaya devam etmektedir.

Yatırımların korunmasına yönelik yatırımcıların devlete karşı dava açma hakkının tanınması ile ilgili konu gündeme gelmiştir. Komisyon bununla ilgili istişare sürecini başlatmıştır ve istişare sonuçlanana kadar bu konu hakkında karar verilmesi askıya alınmıştır (Akses ve İleri, 2014:4).

İkinci başlıkta *düzenleyici konular ve tarife dışı engellerle* ilgilidir. Yasal düzenlemelerle ilgili yapılan görüşmelerde tarafların düzenleyici çerçevelerindeki uyum düzeyi, sağlık, ticaretin önündeki teknik engeller görüşülürken, birçok sektöre ilişkin yasal düzenlemeler de değerlendirmeye alınmıştır. Tarafların uyguladıkları yasal düzenlemeler gözden geçirilmekte ABD ve AB arasındaki uyum düzeyi ile ilgili ne şekilde bir iş birliği sağlanabileceği incelenmektedir .Bu kapsamda şeffaflık ve hesap verilebilirliğe de büyük önem verildiği dikkati çekmektedir. Yapılan görüşmelerde kimyasal, tekstil, ilaç, kozmetik, tıbbi cihazlar motorlu taşıtlar, bilgi ve iletişim teknolojileri, mühendislik ve böcek ilaçları konusunda yoğunluk olmuştur. (Akses ve İleri,2014:4-5).

Üçüncü ve son olarak *Kurallar* kapsamında AB ve ABD'nin yanı sıra tüm dünyayı yakından ilgilendiren bir takım ilke ve kurallar belirlenmektedir. Rekabet, enerji, hammaddeye erişim, sürdürülebilir kalkınma, fikri mülkiyet hakları, coğrafi işaretler, ticari çözümler, gümrük işlemleri, ticaretin kolaylaştırılması ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin işgücü, çevre konularında; rekabet kapsamında ise, şirketlerin birleşmesi ve haksız rekabetle ilgili konularda hükümler belirlenmiştir. KOBİ'lerin ülke dışında daha çok ihracat yapabilmesi amaçlanmıştır. KOBİ'lerin ihracat ve yatırım ile ilgili alanlarda yaşadıkları sorunlara değinilmiştir (Akses ve İleri, 2014:5).

2013 yılında başlayan müzakerelerin uzama nedenleri olarak öncelikle ABD ve AB'nin birbirlerinin en önemli ortakları olmalarının dışında, aralarında siyasetten her alana bir rekabetin de mevcut olması sayılabilir. Bu durumun müzakere sürecine etkilerinin yanı sıra ikili arasında National Security Agency çalışanlarından Rusya'ya kaçan Edward Snow'un, NSA'nın bu program dahilinde AB'nin önde gelen pek çok liderini dinlediğini ve firmaların gizli bilgilerine ulaştığını açıklaması, her ne kadar ABD Yönetimi bu açıklamayı yalanlamamış, programın terörizmle mücadele amaçlı olduğunu belirtmişse de AB'nin ABD'ye olan güvenini azaltmakla

kalmamış müzakere sürecinin de yavaşlamasına neden olmuştur(Köten, 2015:29- 31).

Müzakere sürecinin devamında, tarafların TTYO müzakerelerinde kişisel verilerin korunması tartışmalarına ilişkin daha şeffaf davranışları beklenmektedir (Ceran, 2015:9).

Dinleme skandalının dışında tarifelerle ilgili konular müzakere süreçlerini etkileyen bir diğer madde olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD ve AB arasında sanayi ürünlerinde tarifelerin kaldırılmasına engel görülmemektedir. Tarım ürünlerinde ise, taraflar arasında ihracat sübvansiyonları ile piyasayı bozan iç desteklerin kaldırılması için ortak mutabakat bulunduğundan tarifler üzerinde anlaşılmasının kolay olacağı öngörülmektedir. AB, gıda güvenliği, araç emniyeti ve çevrenin korunmasına yönelik AB standartlarının ABD'nin ilerisinde olduğunu ifade etmektedir ve bu da ABD'nin AB standartlarına uyması gerektiği anlamını taşımaktadır. Mevzuat uyumları konusunda ise ABD, mevzuat uyumu ve tarafları bağlayıcı standartların belirlenmesi için, Transatlantik Mevzuat İşbirliği Mekanizması kurulmasını önermektedir. Önerinin kurumsal karar alma sürecine aykırı olduğu gerekçesiyle AB tarafında kabul görmemesine karşın, yapının ihtiyari çalışmalar yapabileceği dile getirilmektedir. Gıda güvenliği ile ilgili, deli dana hastalığı nedeniyle ABD'nin AB'den sığır etini 1998'den bu yana yasaklaması, AB'nin ABD'den hormonlu et ve genetiği değiştirilmiş ürünler ithaline izin vermediği için konularda henüz mutabakat sağlanmamıştır. Bu noktada ABD'nin, yabancı yatırımcılar ile ev sahibi ülke arasında doğabilecek anlaşmazlıklar için üçüncü taraf hakemlik sistemi kurmak istemesi, AB tarafından iç mevzuata güvensizlik olarak nitelendirilmektedir. Bunun dışında finans düzenlemelerinde; ABD, AB'nin finansın hizmetler kapsamına alınması teklifine sıcak bakmamaktadır ve global anlamda standartların belirlenmesi amacıyla G-20'de başlatılan çalışmaların desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Geçmişte yaşanan ekonomik kriz, gelecekte olabilecek benzeri krizlerin önlenmesi ve aşılmasında yerel veya bölgesel standartların yeterli olamayacağını, bunun global standartlarla sağlanabileceğini göstermiştir. Ayrıca taraflar arasında taşımacılık alanında da farklı uygulamalar dikkati çekmektedir. Hava ve deniz taşımacılığında AB pazarı serbestken, ABD pazarında yerel firmaları ön plana çıkartan düzenlemeler vardır. AB hava yolu şirketlerinin ABD hava taşımacılığının %25'inden fazlasına sahip olması mümkün değildir. Öte yandan , Jones Act, ABD limanları arasında

taşımacılık yapacak gemilerin ABD sahipli, bayraklı, ABD’de kayıtlı ve ABD vatandaşlarınca işletiliyor olmasını öngörmektedir. İş bu noktada fikri mülkiyet hakları ile de bir takım farklılıklar mevcuttur, AB tarafı coğrafi işaretlere, ABD ise patent haklarına önem vermektedir. Menşe kurallarında ise ABD, tarafların menşeli girdilerin kullanımına ağırlık verilmesini savunmaktadır. AB, bu görüşü desteklemekle birlikte, her iki tarafla STA’sı bulunan komşu ülkelerin de buna dahil edilmesini önermektedir. Kamu alımları kapsamında da AB, kamu alımlarının, her hangi bir istisnaya yer verilmeden tüm idareleri kapsamasını istemekte iken; Berry yasası, askeri alımlara Amerikalı olmayanların girmesini kısıtlamaktadır (Köten, 2015:29- 31).

Taraflar arasında mütabakat sağlanan konular bulunmakla birlikte, mevzuatta ve standart uyumlaştırmalarındaki farklı uygulamalar ile düzenlemelerin mevcudiyeti müzakerelerin hızını ve ilerleyişini etkilemektedir.

3.8.1. TTYO ve yatırımcı devlet anlaşmazlığı çözüm mekanizması (ISDS)

“AB ve ABD arasındaki müzakerelerde Yatırımcı Devlet Anlaşmazlığı Çözüm Mekanizması yani ISDS önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır. Hemen hemen tüm ikili ticaret anlaşmalarının bir parçası olan ISDS mekanizması şirketlere devletler gibi bir yasal statü tanımaktadır. Böylece şirketler devletlere karlılıklarını etkileyen politikaları nedeniyle dava açabilmektedirler”(Sevinç, 2014:3).

Üye Devletler, Avrupa Parlamentosu, paydaşlar ve yurttaşlarla gerçekleştirilen kapsamlı istişareler ve tartışmalar neticesinde TTYO kapsamında ve onun ötesinde, yatırımların korunması ve anlaşmazlıkların çözümünde modern bir yaklaşım geliştirilmesi için uzun zamandan beri AB içinde yürütülmekte olan süreç sona ermek üzeredir. Söz konusu yaklaşım, AB’nin reform yolunda global bir rol üstlenmesine ve kamuoyu güvenine dayalı olarak bir uluslararası mahkeme kurmasına imkan verecektir (Avrupa Komisyonu Basın Bildirisi, 2015).

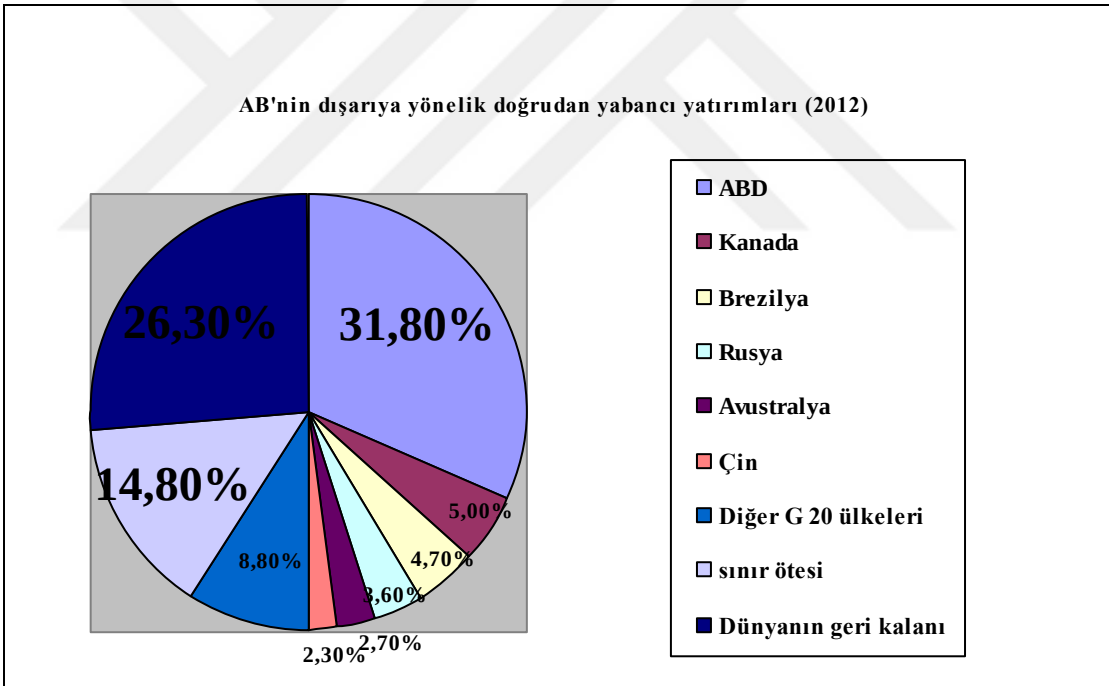
ISDS esasında, yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkelerin yürüttükleri politikalar veya aldıkları önlemler sonucunda başta çok uluslu şirketler olmak üzere yabancı yatırımcıların ekonomik açıdan zarar görmeleri durumuna karşı korunmak için kullanılan önemli bir araç teşkil etmektedir. ISDS aracılığıyla, ev sahibi ve yatırımın menşe ülkesi arasında imzalanan uluslararası yatırım anlaşmalarının ihlali

durumunda, yabancı sermayeli şirketler yatırımcılarına yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkenin hükümetine karşı uluslararası bir mahkemede dava açma imkanı tanınmaktadır.

Yatırımcının dava açabilmesi için aşağıdaki dört durumdan birinin vuku bulmuş olması gerekmektedir. Bu dört hüküm şunlardır (Akses, 2014b:4):

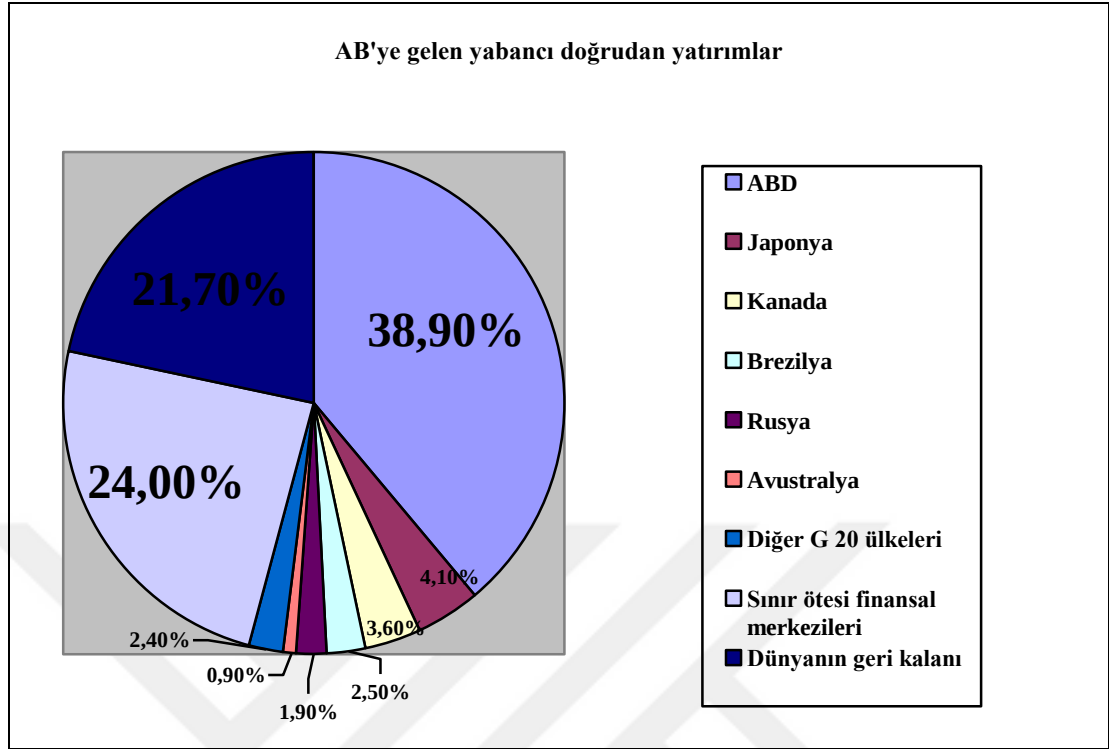
- Ayrımcılığa karşı korumacılık;
- Kamu politika aracına yönelik olmayan ve adil bir şekilde tazminat ödenmeden el konulmasına karşı korumacılık;
- Haksız bir uygulamaya karşı korumacılık,
- Sermaye transfer imkanının korunması”

Grafik 3.4. AB'nin Dışarıya Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımları

Kaynak: Akses S., Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakerelerinde Yatırımcılarla Devlet Arasındaki Uyuşmazlıkların Halli Mekanizması Tartışmaları Neden Önemli?, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 2014b, s.5.

Grafik 3.5. AB'ye Gelen Yabancı Doğrudan Yatırımlar

Kaynak: Akses S., Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakerelerinde Yatırımcılarla Devlet Arasındaki Uyuşmazlıkların Halli Mekanizması Tartışmaları Neden Önemli?, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 2014b, s.5.

ISDS kapsamında tahkim sistemini daha şeffaf hale dönüştürmek için, belgelerin kamuoyuna açık kılınması ve duruşmalara erişim imkanının verilmesi gibi tedbirlerin alınması istenmektedir. ISDS açısından, Avrupa Komisyonu tarafından önemli bulunan bir diğer madde ise çıkar çatışmalarını önlemek adına yargıçlara yönelik bağlayıcı davranış kurallarının belirlenmesidir. Ayrıca taraflara tedbirler geliştirme imkanı verilerek, anlaşmada yatırımlara ilişkin yer alan hükümlerin nasıl yorumlanacağını, devletin yetki alanında kalması güvence altına alınmaktadır (Akses, 2014b:4).

Avrupa Komisyonu'nun Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından, yatırımların korunmasına ilişkin hükümlere de odaklandığı görülmektedir. AB'nin ABD ile yürüttüğü TTYO müzakerelerinde, ISDS'de önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır. AB ve ABD birbirlerinin ekonomileri için önemli birer yatırımcı konumundadır aynı zamanda 2013 yılın sonunda ISDS kapsamındaki

davaların %75'i AB ve ABD tarafından açılmıştır (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı).

ISDS aracılığıyla, devletin yürüttüğü politika ve önlemlerle, yabancı sermayeli şirketlerin paylarının tehdit altına girmesi durumunda, yabancı yatırımcıya ilgili devlete karşı dava açarak tazminat talebinde bulunma hakkı tanınmaktadır. Bu bağlamda ISDS'e başvurup şirket karını düşürdüğünü iddia ederek hükümetin çalışma alanını kısıtlamaya çalışan yabancı yatırımcıların ortaya çıkma tehlikesi vardır. Neticede ilgili devletin çevre ve sosyal standartlarla birlikte, sağlık veya çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik getireceği yeni düzenlemeleri de olumsuz yönde etkilenmesine yol açabileceği öngörülmektedir (Akses, 2013:6).

Eleştirilerin artması üzerine Avrupa Komisyonu'nca ISDS'e ilişkin görüşmelerin ve müzakerelerin askıya alınmasına karar verilmiştir. TTYO kapsamında yatırımcıların korunması ve ISDS'e ilişkin, AB'de bir kamu istişare sürecinin başlatılarak konuyla ilgili müzakerelerin söz konusu istişarelerin sonuçlarının belirlenmesine kadar görüşülmeyeceği ile ilgili anlaşmaya varılmıştır. İstişarelerin amacı, TTYO kapsamında AB yatırımcılarının korunarak ISDS alanlarında daha iyi bir yaklaşımı benimsemesini sağlamaktır. TTYO'da yatırımların korunmasına ilişkin standartların iyileştirilmesi ve ISDS'e ilişkin hükümlerin bulunması uluslararası standartların belirlenmesi açısından önemlidir (Avrupa Komisyonu).

3.8.2. TTYO ve KOBİ'ler

AB ve ABD'de özel sektörde istihdamın yaklaşık 3'te 2'sinin KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmesi, TTYO Anlaşması'nın KOBİ'lerin farklı pazarlara açılarak büyümelerine katkı sağlayacağını düşündürmektedir. TTYO'yu en fazla destekleyen kesimlerin başı AB'deki büyük şirketlerdir. Aynı zamanda 20 milyonun üzerinde küçük şirketin bulunduğu AB ekonomisinin belkemiği KOBİ'lerden oluşmaktadır. AB'de 2002-2010 döneminde yeni istihdamın %85'i KOBİ'ler tarafından sağlanmıştır. AB ekonomisi açısından önemli olmalarına rağmen KOBİ'ler TTYO konusunda büyük şirketlerin sahip olduğu haklara (Bilgiye erişme, değerlendirme ve lobi kaynaklarına) sahip değildir. Bu çerçevede Komisyon ABD'den ihracat, ABD'ye ithalat ve yatırım konularında ücretsiz danışmanlık

alabileceği; ayrıca gümrük vergileri, vergiler, düzenlemeler ve gümrük işlemleri ve pazar fırsatları konularında da bilgi alabilecekleri bir ABD online yardım masası oluşturmayı planlamaktadır (Akses, 2015:5).

3.9. TTYO ile İlgili Endişeler

AB’de ABD’ye göre TTYO müzakerelerine şüpheli yaklaşan kesim daha fazladır. Sivil toplum örgütleri tarafından TTYO sonrasında AB’nin başta çevre ve gıda olmak üzere yüksek standartlarından ödün verileceği, GDO’lu ürünlerin AB pazarına kolayca girebileceği söylenmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan belgelerde çeşitli alanlarda ve sektörlerde varolan endişeler sıralanarak bu konuda AB’nin pozisyonu belirtilmiştir (Akses ve İleri, 2015:3).

Tablo 3.10.TTYO’nun Tıbbi Araç Sektörü Üzerindeki Etkileri

	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
Tıbbi Araç Sektörü	AB ve ABD’de tıbbi araçların onayının uyumlaştırılması	AB’de ve ABD’de onay sistemleri farklı olmasına rağmen her ikisi de tüketicilere yüksek düzeyli koruma sağlamaktadır. AB tarafından arzu edilen başvuru sürecinin daha muntazam hale gelmesi, örneğin yeni bir tıbbi araç için onay başvurusunda AB’de ve ABD’de aynı başvuru formunun doldurulmasıdır.
	AB’nin Tıbbi Araçlar Tüzüklerinin gözden geçirilmesi	Söz konusu tüzüklerin gözden geçirilmesi AB Üye Devletleri ve Avrupa Parlamentosu tarafından tartışılmaktadır. TTYO, AB içerisinde karar alma sürecini etkilemeyecektir.

Kaynak: Akses S., Çisel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, İktisadi Kalkınma Vakfı, sayı:109, 2015, s.3.

Tablo 3.11.TTYO’nun İlaç Sektörü Üzerindeki Etkileri

	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
İlaç Sektörü	Kamu yetkililerinin ilaçların fiyatlandırılması ve geri ödemesi konusunda karar alma biçimlerinin değişmesi	AB Üye Devletleri ilaçların fiyatlandırılması ve geri ödeme konusunda karar almaya devam edeceklerdir. Bu TTYO veya başka herhangi bir ticari anlaşma ile değişmeyecektir.
	Avrupa İlaç Ajansı’nın klinik deneylere ilişkin verileri açıklama politikasının zarar görmesi	TTYO’nun Ajansın politikaları ve klinik deneylere ilişkin AB mevzuatı üzerinde etkisi olmayacaktır.

Kaynak: Akses S., Çisel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, İktisadi Kalkınma Vakfı, sayı:109, 2015,s.3-4.

Tablo 3.12.TTYO’nun Enerji ve Hammadde Sektörü Üzerindeki Etkileri

	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
Enerji ve ham maddeler	Yenilenebilir enerjinin müzakereler kapsamına alınmaması	TTYO müzakereleri tüm enerji sektörünü kapsamaktadır. AB yenilenebilir enerjiyi ve enerji tasarrufunu destekleyen kuralların Anlaşmaya dahil edilmesini amaçlamaktadır.

Kaynak: Akses S., Çisel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, 2015, İktisadi Kalkınma Vakfı, sayı:109, 2015, s.4-5.

Tablo 3.13.TTYO’nun Kozmetik Sektörü Üzerindeki Etkileri

	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
Kozmetik	AB’nin kozmetikte kullanılması yasaklı maddeler listesinin değişmesi	TTYO AB’nin 1372 yasaklı maddeden oluşan listesini değiştirmeyecektir. Yeni yasaklı maddeler için AB ve ABD bilimsel değerlendirmelerini paylaşacaktır.
	Yasaklı madde içeren kozmetiklerin AB’de satılabilmesi	Kozmetik, tıpkı diğer ürünler gibi, AB hukukuna uygun olmak zorundadır. Herhangi bir ticaret anlaşması bu gerçeği değiştiremez.
	Kozmetikte izin verilen maddeler listesinin değişmesi	AB’nin izin verilen maddeler listesi ABD’ninkinden daha uzundur. TTYO kapsamında Komisyon, ABD’nin onay sürecinde AB’nin bilimsel değerlendirmelerini daha fazla kullanmasını arzu etmektedir.
	İhtiyatlılık ilkesinden ödün verilmesi	İhtiyatlılık ilkesi AB düzenlemeleri ile güvence altındadır, TTYO bu durumu etkilemeyecektir.

Kaynak: Akses S. , Çişel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, 2015, İktisadi Kalkınma Vakfı,sayı:109, 2015, s.4.

Tablo 3.14.TTYO’nun Kimya Sektörü Üzerindeki Etkileri

	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
Kimya	Düzenleyiciler arasında daha yakın bir işbirliğinin oluşturulması yönündeki çabaların AB’de kimyasallara ilişkin yeni önlemler alınması sürecini yavaşlatması	AB kendi yasal düzenlemesi çerçevesinde belirlediği süreç ve takvime göre yeni önlemler almaya devam edecektir. Bu önlemler çerçevesinde sağlığın ve çevrenin korunması ön planda tutulacaktır.
	Yeni bilimsel alanlarda daha fazla işbirliğinde bulunulması, AB’nin yeni yasalar çıkarmasının önlenmesi	AB düzenleme yetkisinden vazgeçmeyecektir.

Kaynak: Akses S., Çisel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, 2015, İktisadi Kalkınma Vakfı,sayı:109, 2015, s:5.

Tablo 3.15.TTYO’nun Bilgi ve İletişim Teknolojileri Üzerindeki Etkileri

Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Endişe/Hassasiyet	AB’nin Pozisyonu
	Güvenlik standartların düşürülmesi	AB, güvenlik konusunda taviz vermeyecektir. Teknik alandaki gereksinimlerde uyum sağlanması istenmektedir, ancak AB güvenlik seviyesini yüksek tutmak istemektedir. Ayrıca uluslararası standartların kullanılması konusunda teşvikte bulunmaktadır.
	Ticari Bilgi ve İletişim Teknoloji ürünlerinin güvenlik düzeyinin düşmesi	AB güvenlik düzeyini düşürmeyecektir.

Kaynak: Akses S. , Çisel İ., Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri, İktisadi Kalkınma Vakfı, sayı:109, 2015, s.5-6.

Avrupa Ülkelerinin TTYO’yu Amerikan şirketlerinin Avrupa’yı domine ettiği bir sistem olarak görmesi, ABD Başkanı Obama’nın 8 Kasım seçimleri öncesi uluslararası bir başarıyı tamamlama isteği, süreçte yaşanan ana sorunlar olarak ön

plana çıkmaktadır. TTYO'nun gerçekleşmesi durumunda AB'nin yıllık 119 milyar euro, ABD'nin ise 95 milyar dolar kazanması öngörülmektedir. Görüşmelerin %97'si ise mevcut gümrük tarife bariyerleri ile ilgili olarak gerçekleşmektedir (Köseoğlu, 2016:50).

3.9.1. Müzakerelere eleştiri: Gayri demokratik

Müzakere sürecinin üstü kapalı yürütülmesinin yanı sıra süreç, Amerikan ve Avrupa toplumlarına büyük şirketlerin saldırısı olarak yorumlamıştır. Yatırımcı ile devletler arasındaki anlaşmaları çözmek için kurulan tahkim sistemiyle şirketlerin hükümetleri dava etmesine imkan olacaktır. Ayrıca Avrupalılar kamu hizmetleri içinde önemli payı olan sağlık sektörünün Amerikalı firmalar tarafından domine edileceği endişesini taşımaktadır. Birçok kişiye göre ise bu, Avrupa sağlık sektörünün özelleştirilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim Kanada ile AB arasında imzalanan serbest ticaret anlaşması CETA' da sağlık hizmetinin kapsama alınmamış olması bu konudaki hassasiyetin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Köseoğlu, 2016:51).

3.9.2. Avrupa'nın GDO endişesi

ABD'nin en güçlü olduğu alanlardan biri konumunda yer alan tarım ve hayvancılık konusunda işlenmiş ürünler Avrupalıları endişelendiren bir diğer konudur. Amerikan marketlerindeki gıdaların %70'i işlenmiş ürünlerden oluşurken; Avrupa genetiği oynanmış tarım ve gıda ürünlerini kabul etmezken hayvancılıkta da antibiyotikli yem kullanmamaktadır. Amerika'nın ise bu konuda taviz vermek istemeyeceği tahmin edilmektedir. AB bütçesinin yarısı ortak tarım politikasına gittiği için tarım, hayvancılık, balıkçılık, tekstil, sektörünün anlaşma dışında tutulmak isteneceği düşünülmektedir. Ayrıca AB' de bir maddenin kullanılması için sağlığa zararsız olmasının belgelenmesi koşulu aranırken, ABD'de sağlığa zararlı olduğu ispat edilene kadar aynı maddenin kullanımına devam edilebilmektedir (Köseoğlu, 2016:51-52).

3.9.3. ABD'nin endişeleri: 2007 krizi tekerrür eder mi?

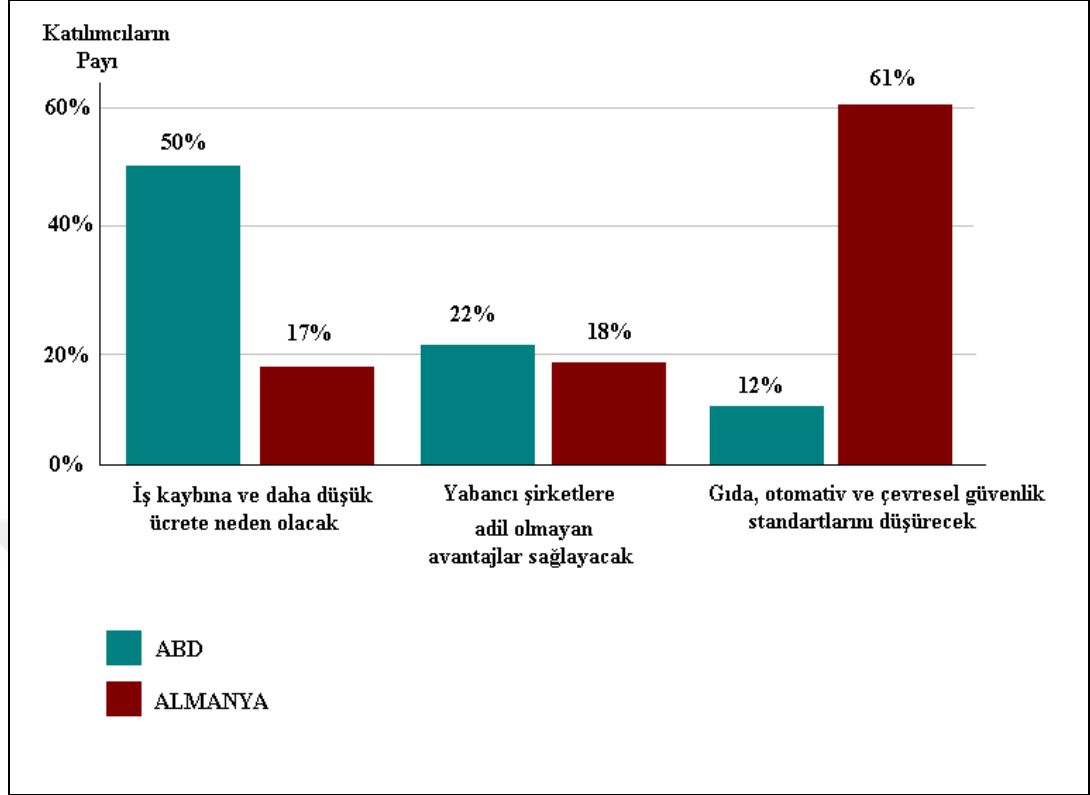
2007 krizi sonrası denetleme mekanizmasını sıkılaştıran ABD, bankacılık sisteminin TTYO sonrası Londra'dan etkilenmesinden çekinmektedir. Benzer bir krizi tekrar yaşamak istemeyen ABD, ciddi düzenlemeler yaparak bankacıların yetkilerini sınırlandırırken, hali hazırda Londra'nın daha gevşek olan finans dünyası akıllara kazanımların kaybedilme ihtimalini getirmektedir. Buna ilaveten otomobil sektörü çok gelişmiş olan Avrupa, ABD için ayrı bir endişe kaynağı oluşturmaktadır (Köseoğlu, 2016:52).

3.9.4. Kamuoyu araştırması :TTYO iyi mi kötü mü?

İki yıl önce TTYO'nun iyi bir hamle olduğunu düşünen Almaların oranı %55 iken günümüze gelindiğinde bu oran %18 olmuştur. Amerikan halkının yaklaşık olarak yarısı ise bu konu ile ilgili fikir belirtmemektedir. Anlaşmanın gerçekleşmesi ile birlikte gelişmekte olan ülkelere kaymış olan yatırımın Kıta Avrupası ve ABD'ye kayabilme ihtimali de ayrı bir endişe unsuru oluşturmaktadır.

Birçok ülke TTYO'nun kendi ülkelerinin ekonomilerine, doğasına ve işçi sınıfına zarar vereceğini düşünmektedir. 26 Şubat 2015 – 1 Mart 2015 tarihleri arasında Almanya ve ABD'de 18 yaş üstü katılımcıları içeren çalışmanın sonuçları Grafik 3.6'da gösterilmiştir (Köseoğlu, 2016:52).

Grafik 3.6.TTYO’nun Neden Ülkeniz İçin Kötü Olacağını Düşünüyorsunuz?

Kaynak: Köseoğlu S., Derin Ekonomi, 2016, s.51.

Buna göre TTYO’nun ülkesinde iş kaybına ve bununla birlikte düşük ücrete neden olacağını düşünenlerin sayısı ABD’de %50 iken Almanya’da %17’dir. Ayrıca ABD ve Almanya sırasıyla %22 ve %18’lik bir oranla yabancı şirketlere adil olmayan avantajlar sağlanacağını düşünmektedir. Son olarak gıda ve otomotiv ayrıca çevresel güvenlik standartlarının anlaşma ile birlikte düşüşe geçeceğini öngörenlerin oranı da ABD’de %12 iken Almanya’da %61 olmuştur (Köseoğlu, 2016:52).

17 Şubat 2016 -19 Şubat 2016 tarihleri arasında Almanya’da 2019 katılımcı ile gerçekleştirilen Alman vatandaşlarının TTYO ile ilgili ekonomik, kültürel ve siyasi anlamdaki düşüncelerini analiz etmek için yapılan bir başka çalışmada aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

- TTYO'nun uluslararası rekabete katkısının olumlu olacağını düşünen %29, olumsuz olacağını düşünenlerin sayısı %24 iken konu ile ilgili katılımcıların %19'u nötr kalırken %28'i ise herhangi bir fikri olmadığını beyan etmiştir.
- Ekonomik büyüme ile ilgili katılımcıların %27'si gelişmeleri olumlu bulurken %26'sı TTYO'nun ekonomilerine olumsuz etkileri olacağını düşünmektedir. Ayrıca katılımcıların %19'u ekonomik büyüme ile ilgili nötr kalırken; %28'i ise konu ile ilgili bir fikri olmadığını belirtmiştir.

Yapılan çalışma ile ilgili diğer konu başlıkları ve katılımcıların kullandığı oy oranları ise:

- Kültürel çeşitlilik; %24 olumlu, %17 olumsuz, %30 nötr, %28 fikri yok
- İş gücü ve iş pazarı durumu; %23 olumlu, %28 olumsuz, %22 nötr, %28 fikri yok
- Ülkenizin küresel etkisi; %23 olumlu, %21 olumsuz, %26 nötr, %29 fikri yok
- Tüketici koruması; %12 olumlu, %48 olumsuz, %13 nötr, %27 fikri yok
- İşçi hakları ve sosyal standartlar; %10 olumlu, %40 olumsuz, %22 nötr, %29 fikri yok
- Çevresel standartlar; %12 olumlu, %46 olumsuz, %16 nötr, %27 fikri yok
- Kamu hizmetleri; %10 olumlu, %27 olumsuz, %31 nötr, %31 fikri yok
- Demokrasi; %10 olumlu, %28 olumsuz, %32 nötr, %29 fikri yok
- Düzenleyici egemenlik; %9 olumlu, %37 olumsuz, %22 nötr, %32 fikri yok.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN

TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

4.1. TTYO ve Türkiye

TTYO küresel düzeyde standartları geliştirecek ve gelişmekte olan dünyanın hızlı büyüyen ekonomilerinin de oluşan pazara erişim için bu standartlara uymasını sağlayacaktır (Sevinç, 2014:4-5).

Türkiye’de küresel ekonomi ile bütünleşmesinden ötürü, ticaret anlaşmalarının küresel ticaret ortamında yaratacağı değişikliklerden etkilenecektir (Aran,2015:1).

Türkiye’nin dış ticaretinin %46’sının AB-ABD bloğuyla olduğu görülmektedir. Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı kaynak yatırımlarının %76’sı transatlantik kaynaklı iken, Türkiye’nin dışarıya yaptığı doğrudan yatırımların ise %78’i AB-ABD bloğuna gitmektedir (Kutlay, 2015:177).

AB ve ABD, Türkiye’nin önemli ticari ortakları arasında yer aldığı için söz konusu anlaşma girişimi, Türkiye ekonomisi açısından önemli sonuçlar doğuracaktır (Güneş ve diğerleri, 2013:4).

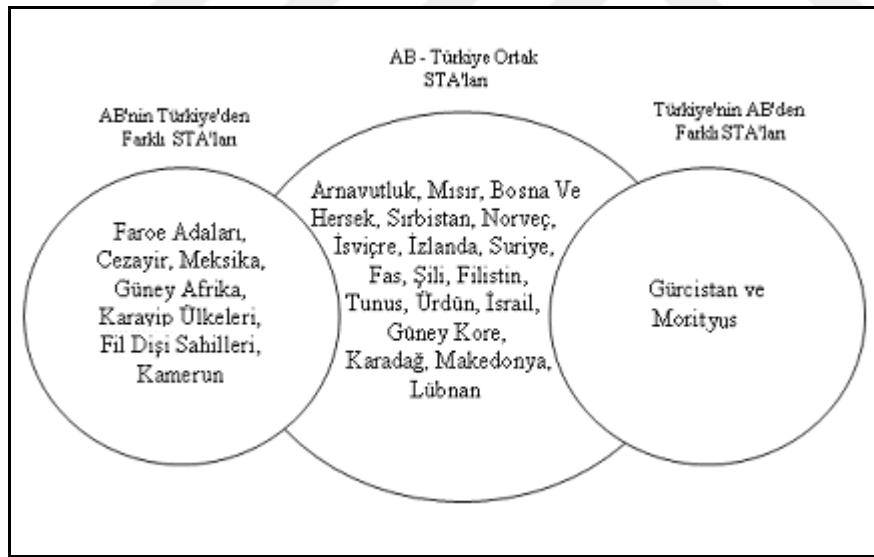
Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Süleyman Şensoy 2013 yılındaki konuşmasında TTYO’nun Türkiye için önemini belirten şu açıklamaları yapmıştır: “...Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, AB ve ABD’nin özellikle Pasifik ülkeleriyle imzaladığı Trans Pasifik STA’lar da göz önüne alındığında küresel ekonomik ilişkilerde standart belirleyici bir güce ve etkiye sahip olacaktır. ABD ve AB arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı görüşmeleri Türkiye için son derece önemli unsurlar içermektedir. Gümrük birliği kapsamında üstlenilen AB tercihli ticaret rejimi yükümlülükleri göz önünde bulundurulduğunda, AB’nin üçüncü ülke ve ekonomik bölgelerle gerçekleştirdiği STA’lar Türkiye’nin uluslararası ekonomik ilişkileri için büyük öneme haizdir. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı girişimi ise içerik ve kapsam bakımından Türk ekonomisi için diğer tüm STA’lardan daha önemli ve etkili olacaktır.”(Tasam)

AB ile gümrük birliği içinde olan Türkiye'nin, ABD ile paralel müzakereler yürütmesi gerekmektedir. AB ve ABD arasında öngörülen TTYO'nun yürürlüğe girmesi için birçok aşamadan daha geçmesi gerekmektedir ve Türkiye'nin hala ABD ile bir STA için müzakere başlata bilme ihtimali bulunmaktadır (Aran, 2015).

Türkiye'nin TTYO'ya dahil edilmemesinin Türkiye'yi Batı düzenine karşı olan ülkelere iteceği, aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik gelişme ve demokratikleşme sürecine zarar vereceği öngörülmektedir. Pasifik'ten Türkiye'nin eşiğindeki Karadeniz'e kadar uzanan STA girişiminin dışında bırakılmasının Türkiye'ye ve son 20 yıldır süren süreçte ABD ve AB'ye zarar vermesi muhtemeldir (Wasylina, 2015:113).

4.1.1. Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki mevcut ekonomik ilişkiler

Türkiye ile AB arasında, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını kapsamına almayan eksik bir gümrük birliği mevcuttur. Sadece işlenmiş tarım ürünleri bu kapsama dahil edilmiştir (Bilici, 2013:159).

Şekil 4.1. AB-Türkiye STA'ları

Kaynak: Merkez Bankası“Güneş D., Mavuş M., Oduncu A., TC Merkez Bankası Ekonomi Notları, AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri, Sunum Slaytı 2013.”.

Avrupa birliğinin üçüncü ölkelerle yaptığı STA'ların Türkiye'yi de bağlaması, Türkiye'nin bu anlaşmalarda söz sahibi olmaması Türkiye açısından dezavantajdır.¹

Türkiye üçüncü ölkelere karşı tarife indiriminde bulunurken, üçüncü ölkelerin verdiği imtiyazlardan sadece AB üye ölkeleri faydalanmaktadır. Türkiye ise tam üye olmadığından faydalanamamaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin AB ile olan dış ticaret performansı, dünya ile olan ticaretine göre daha iyi durumda görünmektedir.

Tablo 4.1. Türkiye-AB Ticareti (Milyon \$)

	1995	1996	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam ihracat içinde AB'nin payı (%)	49	54	58	56	56	48	46	47
Toplam ithalat içinde AB'nin payı (%)	49	55.7	50.7	42.5	40.3	37	40.1	38

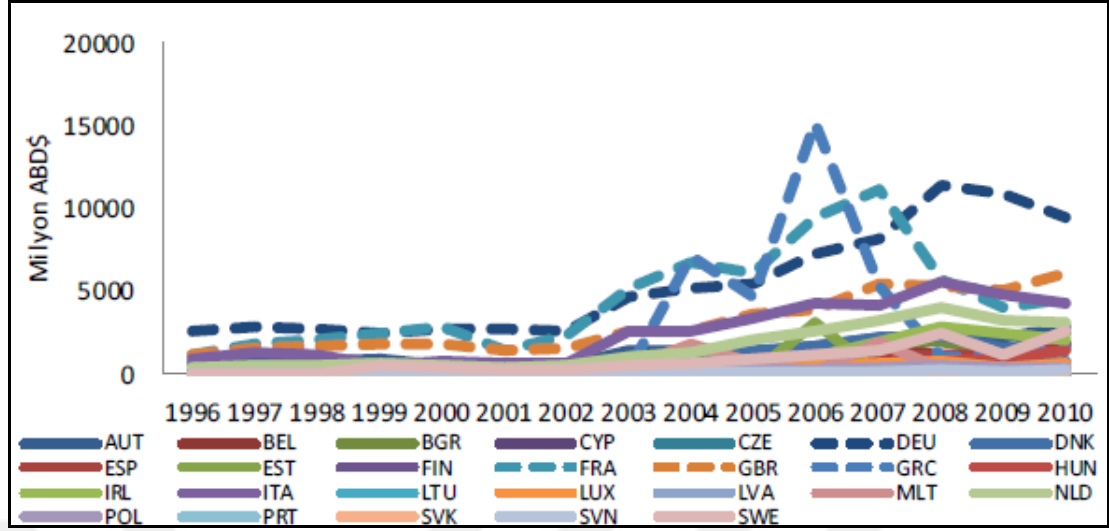
Kaynak: Bilici, N., Avrupa Birliği ve Türkiye,2013, s.159.

Türkiye'nin dış ticareti içinde, AB'nin payı uzun bir dönem %50 dolaylarında seyretmişken son yıllarda düşüş göstererek %40 civarına inmiştir. AB'nin dış ticareti içerisinde Türkiye %3-4'lük bir paya sahiptir. Bu bağlamda AB-Türkiye ilişkisinin Türkiye açısından öneminin karşı tarafa göre çok daha fazla olduğu açıkça görölmektedir. AB açısından azalan ticaret BDT ve İslam ölkelerine kaymıştır. 2010 yılı itibariyle ihracatın %28,5'i İslam ölkelerine yapılırken, %9'u ise BDT ölkelerine yapılmıştır. İthalatın ise %15,1'i İslam ölkelerine, %16,5'i BDT ölkelerine yapılmıştır. Neticede dış ticaretimizin toplamda %34,5'i bu ölkelerle yapılmıştır. 1996'dan 2009'a kadar ithalat %16,9'dan %56,6'ya çıkarak 3,3 kat artmıştır. AB'ye yapılan ihracat %11'den %47 ye çıkarak 4,2 kat artmıştır (Bilici, 2013:160).

AB içerisinde, Türkiye'nin hizmetler ticareti en çok Almanya iledir. Diğer önemli hizmetler ithalatı kaynakları arasında İngiltere, Fransa ve İtalya gelmektedir. Türkiye'nin çoğu AB üye devletine hizmet ihracatı potansiyelin altında olmasına karşın, birkaç üye devlete fazla hizmet ihracatı yaptığı ve birçok AB üye devletinin Türkiye'ye potansiyelin altında ihracat yaptığı görölmektedir. Bu durum hizmetler alanında AB ile Türkiye arasındaki ticaretin daha fazla entegrasyonu için imkan bulunduğunu göstermektedir (Dünya Bankası, 2014:74).

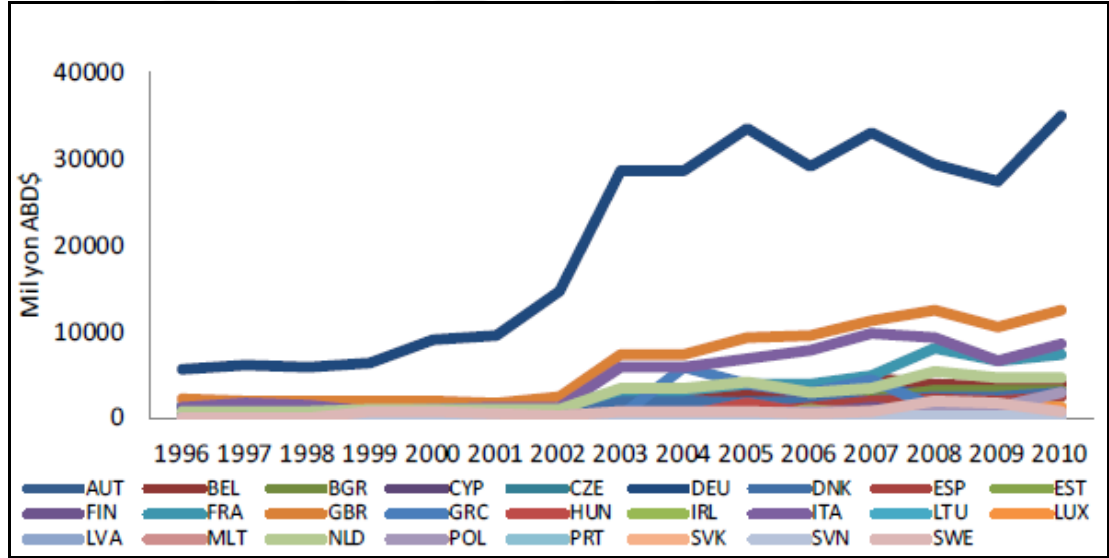
¹ AB 48 ölkelerle STA imzalarken Türkiye sadece 9 ölkelerle STA imzalamıştır.

Grafik 4.1. Türkiye - AB Hizmet Ticareti-Hizmetler İthalatı

Kaynak: Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 28 Mart 2014, Rapor No. 85830-TR.,s.75.

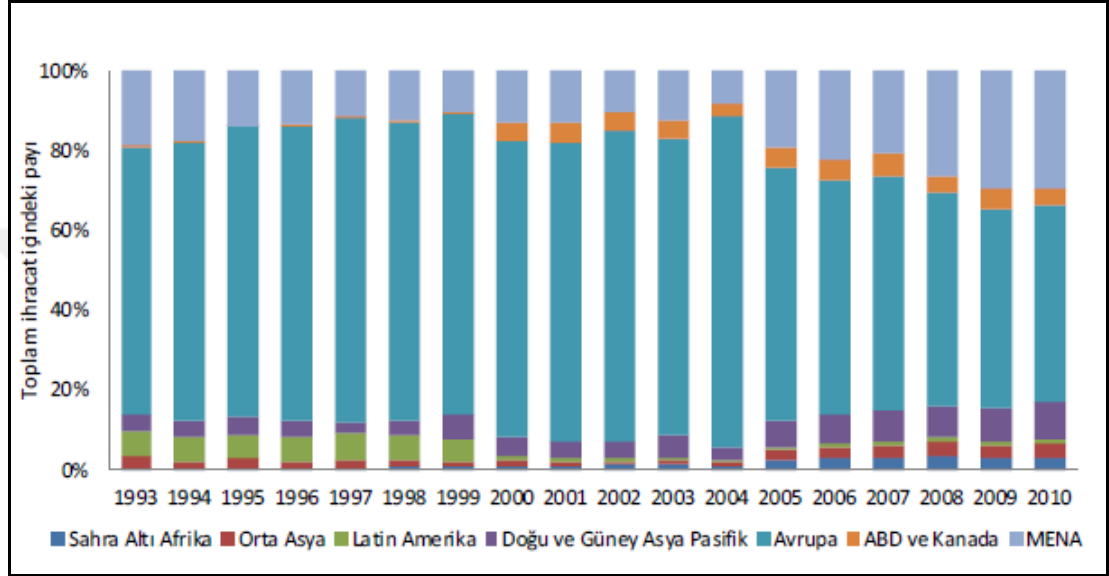
Grafik 4.2. Türkiye - AB Hizmet Ticareti-Hizmetler İhracatı

Kaynak: Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 28 Mart 2014, Rapor No. 85830-TR., s.75.

AB, Türkiye'nin tarımsal ihracatı için en önemli pazar konumundadır; 2010 yılı itibariyle toplam ihracatın % 37,5'ini oluşturmaktadır. 2012 yılında Türkiye'nin AB'ye tarımsal ihracatı 4,64 milyar ABD\$, ithalatı ise 2,72 milyar ABD\$ olmuştur. Türkiye AB'nin yedinci en büyük tarımsal ihracat pazarıdır, ayrıca AB'ye tarımsal ihracat yapan altıncı büyük ülkedir (Dünya Bankası, 2014:59).

Grafik 4.3. Türkiye'nin Tarımsal İhracatının Hedef Pazarları İçindeki Payları

Kaynak: Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 28 Mart 2014, Rapor No. 85830-TR.,s.60.

Tablo 4.2. Türkiye Avrupa Birliği ve Seçilmiş Ülkelerin Dünya Ekonomisindeki Yerleri (2010)

	Toplam alan(km²)	GSMH(Milyon EUR)	Nüfus(Milyon)
AB-27	4.422.993	12.260.495	501.1
Arjantin	2.780.400	279.297	40.4
Avustralya	7.741.220	959.452	22.3
Brezilya	8.514.880	1.575.245	194.9
Kanada	9.984.670	1.189.590	34.0
Çin	9.600.001	4.329.304	1.341.3
Hindistan	3.287.260	1.299.184	1.224.6
Endonezya	1.904.570	533.461	239.9
Japonya	377.947	4.117.729	126.5
Meksika	1.964.380	778.626	113.4
Rusya	17.098.240	1.116.258	143.0
Suudi Arabistan	2.149.690	327.877	27.4
Güney Afrika	1.219.090	274.349	50.1
Güney Kore	99.900	765.157	48.2
Türkiye	783.560	554.002	72.8
ABD	9.831.510	10.897.714	310.4
Toplam	134.591.234	47.570.320	6.895.9

Kaynak: Eurostat, The EU in the World 2013, (Rıdvan Karluk).

4.1.2. Türkiye ile ABD arasındaki mevcut ekonomik ilişkiler

Türkiye'nin toplam ihracatı içinde ABD'nin payı %5 civarlarında seyrederken, Türkiye'nin ABD'nin toplam ithalatındaki payı ise % 0,27'dir ve bu da küresel anlamda değerlendirildiğinde düşük bir rakam olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin ithalat yaptığı ülkeler listesinde Türkiye, 2011 yılında 45. sırada yer almıştır. ABD'nin ihracatında Türkiye'nin payı ise %0,81'dir. Türkiye'nin ABD ile toplam ticareti ise 2012 yılı itibarı ile 19,73 milyar dolardır (Akman, 2014a :14-15).

Tablo 4.3.Türkiye-ABD Ticaret İlişkileri 2002-2012 (milyon dolar)

Yıl	Türkiye'nin ABD'ye ihracatı	Türkiye'nin ABD'den ithalatı	Ticaret dengesi
2002	3.356	3.099	257
2003	3.751	3.495	256
2004	4.860	4.745	115
2005	4.910	3.375	-465
2006	5.060	6.260	-1.200
2007	4.170	8.166	-3.996
2008	4.299	11.975	-7.676
2009	3.240	8.575	-5.335
2010	3.762	12.318	-8.556
2011	4.584	16.034	-11.450
2012	5.605	14.130	-8.525

Kaynak: Akman, S., “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”,Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13,1, 2014a, s.15.

2001 yılında ABD pazarına en önemli ihracı, toplam ihracatın üçte biri ile hazır giyim ürünleri oluşturmuştur. 2011 yılında bu ürünlerin payı % 6 dolaylarına inerken, dokuma ürünlerinin payında da iniş gözlemlenmiştir. Bu değişimlerde en önemli faktör DTÖ kapsamında 2005 yılında tekstil kotalarının kaldırılması ile birlikte, ABD pazarına daha uygun şartlarda giriş yapma imkanı bulan ülkelerin ürünlerinin etkisi olmuştur. Aynı zaman diliminde, ABD'nin en önemli ihraç kalemlerinden birini oluşturan makine ve ulaştırma ekipmanlarında %50'nin üzerinde bir artış gerçekleşmiştir. İnşaat malzemeleri ve demir çelik üretiminde de artış izlenmiştir. Türkiye'nin ABD pazarına tarım ürünleri ihracatı 500 milyon dolar civarında seyretmiştir. En belirgin ihraç kalemleri; işlenmiş meyve ve sebze, tütün ve aperatif gıda maddeleri olmuştur. ABD'nin Türkiye'ye yaptığı tarım dışı ürün ihracatında 2011 yılında en önemli ilk 5 kalem; hava araçları, demir ve çelik, mineral yakıtlar, pamuk ve makine olmuştur. Aynı dönemde ABD'nin Türkiye'ye tarım ihracatı 2,5 milyar doları aşarak Türkiye, ABD'nin tarım pazarında 10. önemli sıraya gelmiştir. Bu alanda ticaret dengesi ise bire beş dolayında, ABD lehinedir. ABD tarım ürünleri için Türkiye, Çin ve Vietnam'dan sonra en hızlı büyüyen üçüncü

pazar konumundadır. Doğrudan yatırımlar ABD ve Türkiye arasındaki iktisadi ilişkilerin önemli bir boyutudur. TC Merkez Bankası verilerine göre, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımlarının, 2010 yılında %5,2'si ve 2011 yılında %8,8'i ABD'den olmuştur. ABD, 2010 yılında 323 milyon dolarlık yatırımla 7., 2011 yılında 1,4 milyar dolar ile 5. sırada yer almış ve Türkiye'ye en çok yatırım yapan ülkelerden birisi olmuştur (Akman, 2014a :15-16).

4.1.3. TTYO öncesi Türkiye'nin mevcut durumu

Türkiye hem AB ile gümrük birliğine sahip, hem de tam üyelik müzakereleri süren tek ülkedir. Türkiye'nin AB ve ABD arasındaki TTYO müzakerelerinin dışında kalması ve AB ile müzakere edilen koşulların Türkiye'ye uygulanmayacak olmasının Türkiye'nin ticari çıkarları açısından önemli bir ticaret dengesizliği yaratması beklenmektedir (Sevinç, 2014:5).

TTYO bağlamında Türkiye'nin durumunun kendisine özgü olmasının nedeni, AB ile arasındaki gümrük birliği² düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır. AB'nin üçüncü taraflarla imzaladığı bölgesel ticaret anlaşmalarının artması, Türkiye'nin tercihli piyasa erişimi için risk taşımaktadır. Kaldı ki anlaşmaya taraf ülkenin ABD olması halinde, ABD ile oldukça yüksek olan ticaret açığı nedeniyle, Türkiye'nin durumunun daha da zorlaşacağı öngörülmektedir (Aran, 2015:4).

1990'lardaki gümrük birliği uygulaması, Türkiye ekonomisi açısından zorlu bir süreç olmasına rağmen Türkiye, AB müktesebatını çeşitli alanlarda benimsemiş ve bu alandaki uygulamalarla da dönüşümden yarar sağlamıştır. Türkiye ticarete uygulanan teknik engelleri, gıda güvenliğini, iç ticareti düzenleme kurallarını, çevre mevzuatını, tüketicinin korunmasını, fikri mülkiyet haklarını, gümrük mevzuatını ve ticaret politikası tedbirleri gibi çeşitli alanlarda AB ile uyumlaştırılmıştır. Ayrıca AB mevzuatına uyumlu ve bağımsız düzenleyici kurumlar kurulmuştur. Yakın zamanda yayınlanan Dünya Bankası raporuna göre "Gümrük birliği, Türkiye

² AB'nin Türkiye'yi tam üye yapmayıp, gümrük birliği aşamasında tutmasının Türkiye'ye verdiği zararlar:

Gümrük vergisi kaybı: 350 milyar \$,

İşgücünün serbest dolaşımına izin vermemesi sonucu Türk işçisinin mahrum kaldığı ücret tutarı: 756 milyar \$,

Mahrum kalınan mali yardım: 316 milyar avro,

Tarım sektörünün gümrük birliği içine dahil edilmemesinden dolayı uğranan kayıp: Yıllık 10 milyar \$.

(Altundal, 2008:123)

ekonomisinin gerek Avrupa, gerek küresel piyasalarla entegrasyonunda temel bir araç teşkil etmiştir” (Bozkurt Aran, “Dünya Bankası” :2014).

Tablo 4.4.Türkiye – AB Gümrük Birliğinin Yükümlülükleri ve Riskleri

YÜKÜMLÜLÜKLER	1 Ocak 1996 itibarıyla AB’nin mevcut STA’larını tamamlama
	AB’nin STA imzalayacağı her ülke ile STA imzalama
	Sadece AB’nin STA müzakereleri yürüttüğü ülkelerle STA imzalayabilme
RİSKLER	AB’nin yürütmekte olduğu STA müzakerelerinde söz hakkına sahip olmaması
	AB’nin STA imzaladığı ülkeler için açık pazar konumuna gelmesi ve ticaret sapmasının yaşanması
	AB ile STA imzalayan ülkelerin Türkiye ile STA imzalama konusundaki isteksizlikleri
	Türkiye mallarının AB’deki pazar paylarının azalması

Kaynak:Merkez Bankası “Güneş D., Mavuş M., Oduncu A.,TC Merkez Bankası Ekonomi Notları, AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri, Sunum Slaytı,2013”.

AB-Türkiye Gümrük Birliği, geleneksel bir serbest ticaret anlaşması olmasından öte, ticaretin tabi olacağı kuralları, ayrıca bağımsız düzenleyici kurumları içerdiği için bu alanlarda AB ile önemli ölçüde uyumlaştırılmasını sağlamıştır. Gümrük birliği sadece sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta olduğu için Türkiye’nin tarım ve hizmetler ticaretinde de bir dönüşüm sürecine girmesi gerekmektedir (Aran, 2015:4).

Gümrük Birliğinin, 1963 Ortaklık Anlaşması temelinde tam üyeliğe giden bir aşama olmasına ve de 2005’de başlayan tam üyelik müzakerelerine rağmen, Türkiye siyasi sorunlar nedeni ile zaman kaybetmiş ve neticede gümrük birliği de zaman içinde aşınmıştır. DTÖ’nün Doha görüşmelerinin ilerlemesi ile birlikte Avrupa Birliği’nin Asya’dan Latin Amerika’ya çok sayıda serbest ticaret anlaşması imzalamış olması, Türkiye’ye pazarını bu ülkelere açma zorunluluğu getirirken,

serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelerin pazarlarını Türkiye'ye açmıyor olmaları adil olmayan bir ticaret dengesizliği yaratmıştır (Sevinç, 2014:5).

Türkiye'nin AB ile imzaladığı Gümrük Birliği Anlaşması sonucunda karşılaştığı temel riskler ise şunlardır (Güneş ve diğerleri, 2013):

- AB'nin gerçekleştirmekte olduğu STA müzakerelerinde Türkiye'nin herhangi bir söz hakkına sahip olmaması,
- Türkiye'nin AB'den bağımsız olarak üçüncü ülkelerle STA yapma hakkına sahip olmaması,
- Türkiye'nin AB ile STA imzalayan her ülke için açık bir pazar konumuna gelmesi, yani söz konusu ülkelerin ürünlerinin Türkiye'ye giriş yapabilmesi ancak menşei kuralı gereği Türkiye'nin ürünlerinin bu ülkelere ticari engellere tabi olmadan girememesi,
- AB ile müzakere yapan ülkelerin Türkiye ile STA yapma konusunda isteksiz olmaları,
- AB'nin imzaladığı her STA paralelinde Türkiye menşeli ürünlerin AB'deki göreceli avantajının azalması ve rekabetin artması.

Türkiye'nin anlaşmaya taraf olmadığı ya da ABD ile STA imzalamadığı bir durumda, gümrük birliği ve STA'ların farklılıklarının neticesinde Türkiye, ABD malları için avantajlı bir pazar konumuna gelirken, AB'deki Türkiye mallarının göreceli avantajı sona erecektir. STA kapsamında ABD malları gümrük birliği ile AB aracılığıyla Türkiye'ye rahatlıkla girerken, Türkiye malları STA'nın menşei kuralı gereği AB üzerinden ABD'ye aynı kolaylıkla giremeyecektir. Bu durum Türkiye aleyhine ticaret sapmasına neden olacaktır ve bu da Türkiye'nin AB'deki görece üstünlüğünün azalmasını beraberinde getirecektir. Zira ABD ile Türkiye arasında bir serbest ticaret anlaşmasının olmayışı ve bu nedenle Türk ihraç ürünlerine ABD pazarında korumacılığın devam edecek olması, buna karşın AB menşeli ürünlere benzer uygulamaların kalkacak olması, Türkiye'nin AB karşısında haksız rekabete uğramasına yol açmaktadır. Langhammer'a göre olası bir Transatlantik Anlaşması, AB ve ABD'nin daha önce STA yaptığı ticaret ortaklarının bu pazarlara ayrıcalıklı ve öncelikli giriş imkanlarını olumsuz etkileyecektir. Örneğin, AB ile gümrük birliği yapmış olan ancak, ABD ile STA'sı olmayan Türkiye, Amerika

pazarında AB’li üreticilere karşı daha dezavantajlı bir konumda olacaktır (Akman, 2014a :17).

Taraflar arasında tarife ve tarife dışı engellerin kaldırıldığı, ayrıca birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik ortak ticaret politikasının uygulandığı bir ekonomik bütünleşme modeli olan gümrük birliği ile AB’nin gelişmiş bir ekonomi olarak üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği STA’ları geliştirmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye’nin de tanıma zorunluluğu, Türkiye aleyhine asimetrik bir yapının oluşmasına neden olacaktır (Güneş ve diğerleri, 2013:4).

Ampirik çalışmalar, ortaya çıkacak ticaret kayması ile birlikte Türkiye’de refah kayıplarının ciddi düzeyde meydana geleceğini göstermektedir.

Resmi yetkililer tarafından, Türkiye’nin TTYO’dan dışlanması durumunda, ülkenin AB ile gümrük birliğini terk etmeye varan kararlar almaya sevk edileceği belirtilmektedir (Aran, 2015:4).

Türkiye’nin yeni oluşacak şartlara uymak zorunda olması, AB’nin de gerisinde kalmasının getireceği büyük maliyetlere ilaveten; ticaret sapmasını önlemesi ve ikili ticaret dengesinin daha da kötüye gitmesini engellemesi için, TTYO girişimine başından itibaren katılması gerektiği yönündeki görüşleri arttırmaktadır. Türkiye’nin böyle bir girişimin içinde yer alması ya da ABD ile bir serbest ticaret anlaşması yapması ile avantajlı olacağı ya da daha az zararlı çıkacağı söylenmektedir (Akman, 2014a:18).

ABD genel olarak düşük gümrük tarifesi uygulayan bir ülke olmakla birlikte kimi hassas ürünlerde %350’ye varan oranda gümrük tarifeleri uyguladığı da görülmektedir (Kutlay, 2015:177).

“Türkiye’nin ABD’ye ihracatında önemli bir paya sahip olan tekstil ve hazır giyim ürünlerinde ABD’nin uyguladığı gümrük tarifeleri oldukça yüksektir” (Akman, 2013:13).

Türk Dışişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye’nin ABD ye ihracatında önemli payı olan tekstil ve hazır giyim ürünlerine, ABD’nin uyguladığı gümrük tarifeleri % 20 ile %30 arasındadır. 2012 yılında yaklaşık olarak 10,5 milyar dolar olan dış ticaret açığının TTYO ile birlikte Türkiye aleyhine daha fazla artması

öngörülmektedir. Rekabet ve maliyet etkileri nedeni ile Avrupa'ya mal ve sermaye ihraç eden Türk firmalarının, ABD menşeli firmalar tarafından ikamesi söz konusu olabilecektir. Türkiye'nin TTYO'nun bir parçası olması bu yüzden ayrı bir önem arz etmektedir (Kutlay, 2015:177).

4.2. TTYO'nun Türkiye için Doğuracağı Sonuçlar

Türkiye, TTYO aşamasında halihazırda yürürlükte bulunan gümrük birliği antlaşması dolayısıyla birtakım endişelere kapılmaktadır. ABD ürünlerinin, AB üzerinden Türkiye'ye gümrüksüz girecek olması, ancak Türk ihraç ürünleri için ABD'nin tarife uygulamaya devam edecek olması, bu endişelerin temelinde yer almaktadır. Oluşacak bu durumun ticaret dengesini Türkiye açısından daha da dengesizleştirmesi beklenmektedir. Diğer taraftan TTYO ile birlikte Türk ihraç ürünleri ABD pazarında AB menşeli ürünler kadar rekabet avantajı yakalayamayacaktır. Türk ihraç ürünleri ABD pazarında korumacılıkla karşılaşırken, TTYO ile birlikte AB menşeli ürünler için bu uygulamaların kaldırılması, Türkiye'nin AB karşısında haksız rekabete uğramasına sebebiyet verecektir (Akman, 2014a :17).

Türkiye'nin AB'nin aksine ABD pazarıyla entegrasyonu daha sınırlıdır. ABD ve Türkiye arasındaki ticaret 1992 yılında 3,5 milyar ABD \$'ı 2012 yılında ise yaklaşık olarak 20 milyar ABD \$'ı olmuştur. AB-Türkiye ticareti 20 yıllık dönemde dokuz kat artarken ABD-Türkiye ticareti altı kat artmıştır (Dünya Bankası, 2014:27).

1990'lı yıllarda AB'nin STA sayısının çok fazla olmadığı görülmektedir. Akabinde DTÖ müzakereleri ve Doha turunda yaşanan çıkmazla birlikte ABD, Çin, Hindistan, Japonya gibi büyük ticaret ortakları ile bölgeselcilığe olan ilgi artmıştır. Bu durum Türkiye için mevcut olan asimetri sorununun AB'nin taraf olduğu STA'ların sayısı arttıkça daha fazla kötüleşebileceği anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda derin ve kapsamlı STA'ların imzalanmasının önerilmesi Türkiye ve gümrük birliği için daha önemli sonuçlar yaratabilecektir (Dünya Bankası, 2014:28).

ABD ve AB'nin Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasını imzalamasıyla birlikte, küresel ekonomik hasılanın %50'si ve dünya ticaretinin %30'unu kapsayan bir STA oluşacaktır. Anlaşma çoğu ürün için düşük seviyede olan ikili mal ticaretindeki tarifelerin kaldırılmasından çok daha kapsamlıdır. Bu aşamada tarım sektörünün daha fazla korunması dikkati çekmektedir.

TTYO'nun tarife, tarife dışı engeller ve doğrudan yabancı yatırımları kapsamına alması öngörülmektedir. Bu bağlamda müzakereler; kamu alımları, ticaretin kolaylaştırılması, çevre ve işgücü politikaları, rekabet politikası, KİT, fikri mülkiyet haklarını içerecektir.

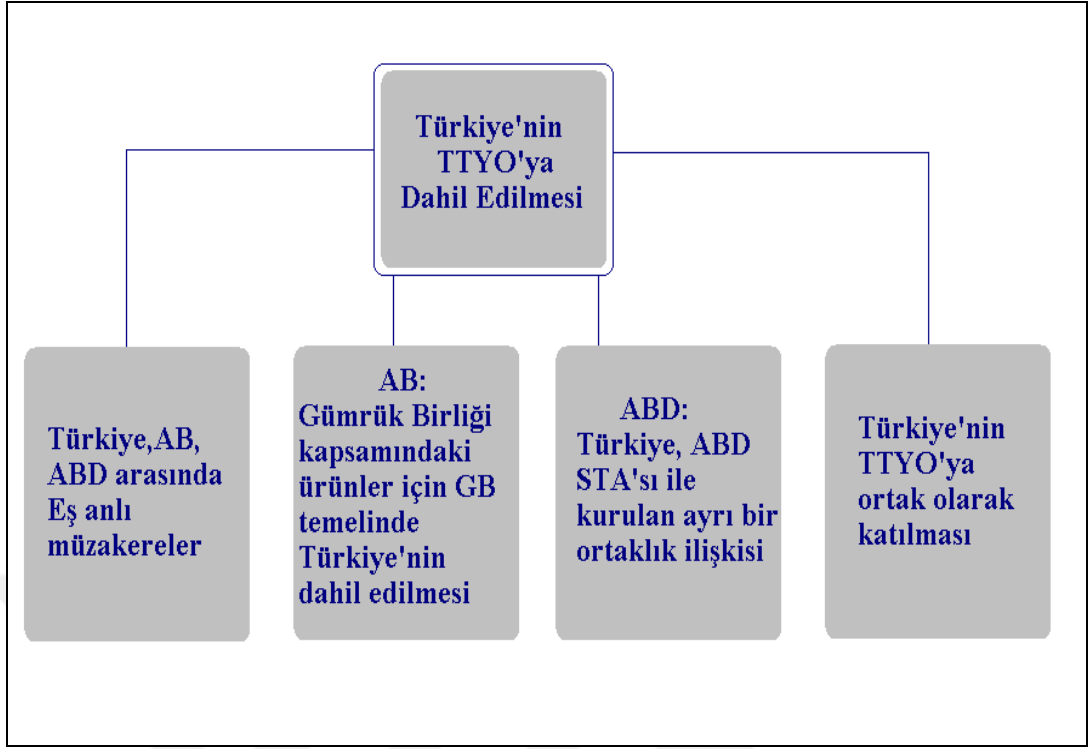
Türkiye ABD ile hizmet, tarım ve yatırımların korunması ile diğer alanları kapsayan bir STA'yı TTYO sürecine dahil edebilirse, gümrük birliğinin geleceği açısından bir dönüm noktası yaratarak mevcut gümrük birliğinin derinleşmesini sağlayabilir.

Türkiye ortak ticaret politikasından doğan asimetriler, neticelendirilemeyen STA'lar nedeniyle, AB'nin iş dünyasının Türkiye'deki iştirakleri olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'de çoğunluk hissesi AB ülkelerinde olan şirketler, AB'nin STA imzaladığı ancak Türkiye'nin imzalamadığı küçük pazarlarda da, daha yüksek değerde ihracat yapmaktadır. Çoğunluk hissesi yerli mülkiyetli olan şirketlere(%7) kıyasla, çoğunluk hissesi AB mülkiyetli şirketler, ABD'ye daha yüksek (1/4) oranda ihracat yapmaktadırlar. Bu nedenle Türkiye'nin, AB'nin STA imzaladığı ülkelerle STA imzalaması AB'nin çıkarındır (Dünya Bankası, 2014:28).

4.2.1. Türkiye ve STA asimetrisi çözümü

Genel olarak değinecek olursak (Akman, 2014a :19-20);

- Türkiye ABD ile müzakerelere eş anlı olarak girebilir.
- Avrupa Komisyonu, Türkiye için müzakere yönetebilir.
- AB üçüncü bir ülke ile STA imzaladığında aynı haklardan Türkiye'de otomatik olarak yararlanabilir (Andora- San Marino Modeli).
- Türkiye maddesi güçlendirilebilir.

Şekil 4.2. Türkiye'nin TTYO'ya Dahil Edilmesi için Alternatif Seçenekler

Kaynak: Akman S., Türkiye'nin TTIP'ye eklenmesine ilişkin alternatif arayışlar, 2014, s.19.

Mevcut durumda AB'nin ortak ticaret politikası yaratma sürecine Türkiye dahil olamamaktadır. AB, STA müzakereleri sırasında süreç kritik bir noktaya geldiği anda gümrük birliği ile ilgili kararlar alınırken, Türkiye Ticaret Politikası Komitesi sürece katılabilir ve Türkiye'nin oy hakkına sahip olması sağlanılabilir. Ayrıca Türkiye Ortaklık Konseyi Komitesi Kararı yoluyla sanayi mallarına ilişkin STA müzakeresi yetkisi AB'ye devredilerek, AB komisyonunun AB ve Türkiye adına müzakere yürütmeleri sağlanılabilir. Ancak, halihazırda AB'nin kurumsal yapısı, AB üyesi olmayan bir ülke ile ortak müzakere sürecine imkan tanımamaktadır. AB adına müzakere yürütme yetkisi komisyona aittir ve komisyon üye olmayan ülke adına müzakere yürütememektedir. Bu noktada çözüm olarak, AB ile Türkiye'nin STA müzakerelerini aynı anda başlatması ve sonuçlandırması karşımıza bir seçenek olarak çıkmaktadır.

4.2.2. Müzakerelerde “Türkiye Maddesi”

AB ve STA ortaklarının Türkiye ile STA müzakereleri başlatmasına ilişkin “Türkiye Maddesi” ilk olarak AB’nin 2005 yılındaki Cezayir müzakerelerinde yer almıştır. Fakat bu madde üçüncü ülkeleri Türkiye ile yaptıkları müzakereleri sonuçlandırmaya zorlayamamaktadır. AB, Türkiye’nin bazı STA’ları imzalamasına yardımcı olmuştur. Örneğin Güney Kore ile Türkiye hemen hemen AB ile eşanlı olarak anlaşma imzalamıştır. Ancak Türkiye maddesi AB’nin müzakere yetkisi kapsamında değildir. İş bu noktada Güney Afrika örneğinde olduğu gibi müzakere kapsamında Türkiye maddesinin reddedildiği görülmektedir. Güney Kore STA’sı ise deklarasyonla yumuşatılarak, altı ay içinde Türkiye ile STA müzakeresi başlatmayı öngördüğünden süreci hızlandırmıştır. Aynı zamanda komisyon Cezayir ve Meksika’ya yazı ile Türkiye ile müzakere başlatma çağrısında bulunsa da başarısız olmuştur. Bu yüzden AB ile STA imzalarken paralel müzakerelerin bağlayıcılığını sağlamak için güçlendirilmiş bir Türkiye maddesi olmalıdır (Dünya Bankası, 2014:29).

Bu bağlamda ABD ile STA yapıldıktan sonra, belli bir süre içerisinde Türkiye ile STA müzakerelerinin başlatılması ve bir yıl içinde sonuçlandırılması sağlanılabilir. Bu noktada;

- Türkiye maddesi revize edilerek eklenebilir
- Üçüncü ülkelerle sanayi mallarına ilişkin taahhütler yapılabilir
- Üçüncü ülkelere ihracı yapılan Türk sanayi malları, Türkiye ile STA yapıldıktan sonra AB menşeli ve gümrüksüz olarak kabul görebilir.
- Müzakere yapıldığında Türkiye hem de AB’nin üçüncü ülke ile olan STA’sı; Türkiye, AB ve STA ortağı arasında menşei kurallarının komilizasyonuna izin verecek şekilde ayarlanabilir.

4.2.3. Revize edilmiş Türkiye maddesi örneği

“AB, Türkiye ile AB arasında malların serbest dolaşımı ilkesine dayalı bir gümrük birliğinin olduğunu, menşei üçüncü ülkeler olan malların tüm ithalat formaliteleri AB’de veya Türkiye’de tamamlandıktan sonra Türkiye ile AB arasında serbest bir şekilde dolaşabileceğini ve gümrük birliği taraflarının GATT Madde

XXIV hükümleri uyarınca tercihli ticaret anlaşmaları ve ortak gümrük tarifesi de dahil olmak üzere ortak ticaret politikaları uygulamaları gerektiğini hatırlatmaktadır.

Bu bağlamda, AB ve (STA ortağı) aşağıdaki hususları beyan ederler:

- STA ortağı ve Türkiye, AB ile STA ortağı arasındaki anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile eşzamanlı olarak yürürlüğe girecek olan ve taraflar arasında karşılıklı avantaj esasına dayalı olacak şekilde bir STA imzalayacaktır.
- AB ile STA ortağı arasındaki anlaşma, STA ortağı ile Türkiye arasındaki STA'dan önce yürürlüğe girerse, menşei Türkiye olan, Uyumlaştırılmış Sistemin 25-97 bölümleri kapsamında yer alan ve AB'de serbest dolaşımda olan mallar, STA ortağı ile Türkiye arasında bir STA yürürlüğe girinceye kadar STA ortağı tarafından Anlaşma bağlamında AB menşeli olarak kabul edilecektir.
- Bu Anlaşmaya tabi malların menşe durumlarının tanımlanmasına ilişkin belirlenen kurallar, 2. fıkra da değinilen ürünlerin menşe durumlarının tanımlanması amacı için de gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla geçerli olacaktır” (Ekonomi Bakanlığı).

4.3. Türkiye-ABD STA'sının İmzalanması Durumunda Ortaya Çıkacak Olasılıklar

ABD ile olası STA müzakeresinde ön plana çıkabilecek konular, hizmet ticareti, tarım, fikri mülkiyet hakları, yatırımların korunması, devlet yardımları, kamu alımları, ilaç sanayi, tekstil ve hazır giyim ürünleri ticareti olabilir. ABD'nin daha önce imzaladığı STA'lara bakıldığında ise ticaret politikası önlemleri (sanayi ürünlerinde tarife indirimleri, anti-damping ve korunma hükümleri vs.); ticaretin kolaylaştırılma uygulamalarının (gümrük mevzuatı ve uygulamalarında ileri adımlar atılması, devlet yardımları konuları) imzalanacak anlaşmada yer alması olasıdır. Ayrıca ABD'nin ticarete konu olan imalat sanayi ürünlerindeki gümrük vergilerini ilk yıllarda önemli ölçüde sıfırlaması (İstisnai bazı ürünlerde birkaç yıla yayarak uygulaması) beklenebilir. DTÖ kapsamında atılan adımların ve mevcut anlaşmaların yetersiz oluşu, ABD'yi ikili ticaret ilişkilerinde daha ileri düzenlemeler geliştirmeye sevk etmektedir. ABD'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı ticaret anlaşmalarında, DTÖ sisteminde yeterince ön plana çıkmayan konuları çıkar ve beklentisi açısından

gündeme getirdiği görülmektedir. İlâveten hizmet ticareti konusu da ele alınabilecek önemli bir alandır. Bu kapsamda Türkiye'nin de taraf olduğu çoklu müzakerelerde yabancı hizmet sağlayıcılarına yerli şirketlere ve kişilere sağlanan hakların verilmesini öngören negatif liste yaklaşımını öne çıkarabilir. Kamu alımları, ABD STA'larında, Amerikan şirketlerinin yurt dışında kamu ihalelerine girerken karşılaştıkları zorlukların dile getirildiği önemli bir alan olmuştur. Türkiye'nin, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'na dahil olması, muhtemel bir anlaşma öncesi ABD tarafından gündeme getirilebilir. Neticede Türkiye'nin imzalayacağı STA'nın, sadece sanayi vb. ürünler üzerindeki gümrük vergilerinin kaldırıldığı ve ticareti kolaylaştıracak geleneksel bir anlaşma olmanın ötesinde, ticaretle bağlantılı konuları içine alan daha kapsamlı ve yeni nesil bir STA olması muhtemeldir (Akman, 2014a :25-27).

4.4. Türkiye'nin TTYO'ya Dahil Olması ya da Olmaması Durumunda Oluşacak Ekonomik Etkiler

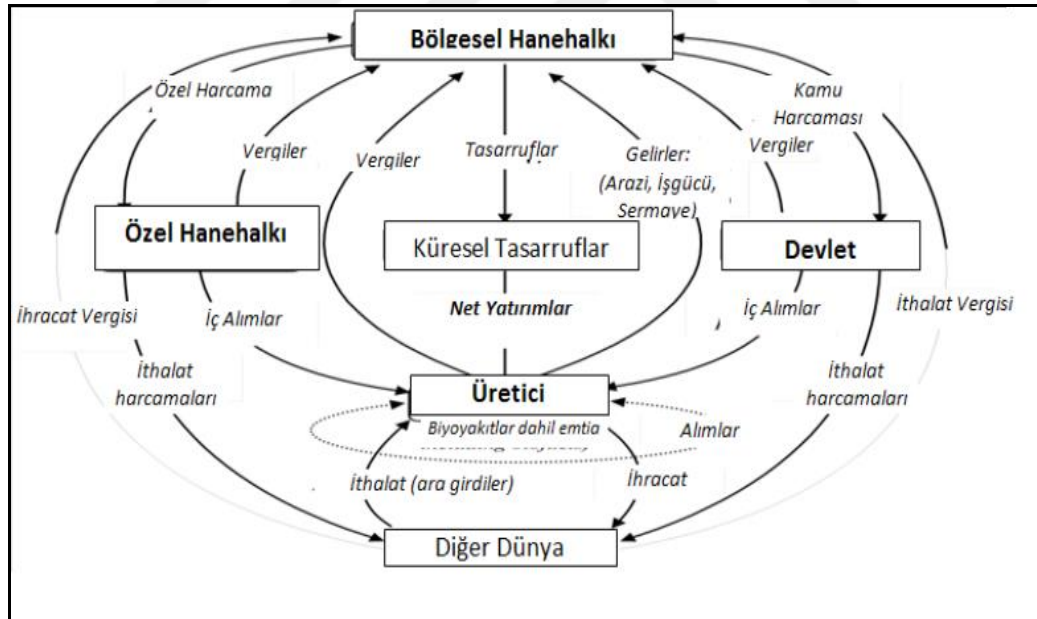
Merkez Bankası'nın yapmış olduğu analizlerde, AB ile ABD'nin refah seviyelerini artırmak için hayata geçirilmesi planlanan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Türkiye ekonomisi üzerindeki olası etkileri araştırılmıştır. Global Trade Analysis Project (GTAP) veri tabanı ve genel denge modeli kullanılarak AB, ABD, Türkiye ve diğer ülkeler üzerinde çeşitli senaryoların milli gelirde yaratacağı etkiler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin AB-ABD STA'sına taraf olamaması halinde GSYH'nin 4 milyar dolara kadar zarara uğrayabileceğini gösterirken; anlaşmaya taraf olunması halinde ise GSYH'de yaklaşık 31 milyar dolarlık bir artış elde edebileceğini göstermiştir. Türkiye'nin anlaşmaya taraf olduğu ya da ABD ile ayrı bir STA imzaladığı durumun, sadece Türkiye lehine sonuçlar oluşturmadığı ayrıca AB ve ABD GSYH büyüme oranlarının da Türkiye'nin dahil olmadığı bir AB-ABD STA'sına göre daha yüksek olacağı neticesi elde edilmiştir.

4.4.1. Merkez Bankası: GTAP analizi

4.4.1.1. GTAP analizi

GTAP Hesaplanabilir Genel Denge (CGE) modelinin içinde yer almaktadır. CGE etkileri birden fazla piyasa yoluyla iletebilecek politikaların toplam refah ve dağılımsal etkilerinin analiz edilmesi için ve spesifik araçların ya da araçlar bileşiminin etkilerinin analizi için de kullanılabilirler. Ayrıca CGE'ler;

- Sektördeki değişikliğin ekonomideki diğer alanlarına nasıl yansıtacağını,
- Bağımlı sektörleri,
- Ticaret kalıplarını,
- Gelir ve tüketimi nasıl etkilediğini,
- Makroekonomik istikrar ve büyüme hedeflerinin yakalanabilmesi için gerekli uluslararası finansman düzeylerini takip etmeye yönelik güçlü araçlardır (Dünya Bankası, 2014:98).

Şekil 4.3 GTAP Modeli'nin Genel Yapısı

Kaynak: Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 28 Mart 2014, Rapor No. 85830-TR.s.98.

Bu analiz için seçilen model GTAP'dır. GTAP Küresel Ticaret Analiz Projesi modeli, Cambridge University Press (Hertel, 1997) tarafından belgelenmiştir (Dünya Bankası, 98). Hedefi ekonomi araştırmacıları ve politikayı yönlendirenler için öncül bir bilgi sağlamak, böylece uluslararası problemlerin yapılan analiz sayesinde makro ekonomik etkilerini açıklamaya çalışmaktır. Program iki temele dayanmaktadır. İlki Standart GTAP modeli diğeri ise GTAP veri tabanıdır. Standart GTAP modeli, GTAP veri tabanında yer alan ülkelere ait veriler üzerinden çalışmaktadır (Özer, 2009:49).

Standart GTAP modeli, genel dengenin sağlanması için Walrasyan ayarlaması ile tüm piyasalarda ölçek ve tam rekabetin sabit getirileri ile ilgili basit ama sağlam varsayımlar kullanır. Şekil 4.3'te görüldüğü gibi, bölgesel hanehalkı bölgesindeki tüm gelirleri toplar ve üç harcama türü bazında harcar :

- Özel hanehalkı (tüketici),
- Devlet,
- Tasarruflar

Temsili şirket, birincil faktörler ile nihai bir mal üretmek için gerekli ara girdileri birleştiren iç içe sabit ikame esnekliği üretim fonksiyonuna bağlı olarak karını maksimize eder. Şirketler arazi, işgücü, sermaye ve doğal kaynak kullanımı neticesinde bölgesel hanehalkına maaş veya kira öder. Şirketler çıktılarını diğer şirketlere, özel hanehalkına, kamuya ve yatırımlara satarlar. Şirketler aynı zamanda ticareti yapılabilir malları ihraç eder ve diğer bölgelerden ara girdiler ithal eder. Vergiler ve sübvansiyonlar özel hanehalklarından, kamudan ve şirketlerden bölgesel hanehalkına net vergi gelirleri sübvansiyon harcamaları olarak gider. Diğer dünya ülkeleri özel hanehalklarına, şirketlere ve devlete ihracat yaparak gelir elde eder. Bu gelirler ihracat vergileri ve ithalat tarifeleri için harcanır ve sonuçta bölgesel hanehalkına gider (Dünya Bankası, 2014:98).

Diğer Dünya bileşimi diğer bölgelerden oluşur. Şeklin en üstündeki bölgesel hanehalkı ile aynı fayda ve üretim fonksiyonlarına sahiptirler. Standart CGE modellerinin çoğu gibi, GTAP modeli, doğrusal olmayan davranışsal denklemlerden, makroekonomik muhasebe bağlantılarından ve farklı piyasalar-ülkeler arasındaki mal akışından oluşmaktadır (Dünya Bankası, 2014:98).

4.4.1.2. GTAP analizi ile TTYO'nun AB, ABD ve Türkiye üzerindeki etkileri

Analizde GTAP ağı ve ağ içerisinde yer alan tam rekabet ile ölçeğe göre sabit getiri varsayımları altında kurulan Standart GTAP Genel Denge Modeli kullanılmıştır. Genel denge modeli için gerekli veriler GTAP-7 ³ veri tabanından sağlanmıştır. AB, ABD, Türkiye ve diğer ülkelerden oluşan dörtlü bölgesel; tarım, sanayi ve hizmet sektörü olmak üzere üçlü sektörel; toprak, nitelikli ve niteliksiz iş gücü, sermaye ve doğal kaynaklardan oluşan beşli girdi toplulaştırma yapılmıştır.

4.4.1.2. 1. AB ve ABD üzerindeki etkileri

4.4.1.2. 1.1. Türkiye sürece dahil değil

Merkez Bankası'nın yapmış olduğu GTAP analizinde ilk olarak Türkiye'nin sürece dahil olmadığı durum ele alınarak dört farklı şok ile alt senaryolar oluşturulmuştur.

Tablo 4.5.TTYO'nun AB ve ABD Üzerindeki Etkileri

	AB Üzerindeki Etkileri (Reel GSYH, %değişim)		ABD Üzerindeki Etkileri (Reel GSYH, %değişim)	
	Türkiye'nin dahil olmaması	Türkiye'nin dahil olması	Türkiye'nin dahil olmaması	Türkiye'nin dahil olması
Uygulanan şok				
Tarifelerin Kaldırılması	0,009	0,009	0,004	0,006
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	0,092	0,102	0,105	0,108
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	0,151	0,171	0,185	0,190
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	0,264	0,280	0,300	0,304

Kaynak: Merkez Bankası Ekonomi Notları "Güneş D., Mavuş M., Oduncu A.,TC Merkez Bankası Ekonomi Notları, AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri, 2013,s.7-8".

³ 2004 yılının referans yılı olarak kabul edildiği GTAP-7 veri tabanı 113 bölge ve 57 sektörü kapsar ayrıca iki taraflı ticari bilgileri, taşımacılık ve korumacılık ile ilgili bağlantıları içerir.

Birinci şok ile tüm sektörlerde eş etkili vergiler ve kotalar dahil olmak üzere AB ve ABD arasındaki ticarete uygulanmakta olan tüm gümrük tarifeleri kaldırılmıştır. Senaryo sonuçlarına göre tarifelerin kaldırılması ile birlikte AB’de %0,009’luk, ABD’de ise %0,004’lük reel GSYH artışı ortaya çıktığı görülmüştür.

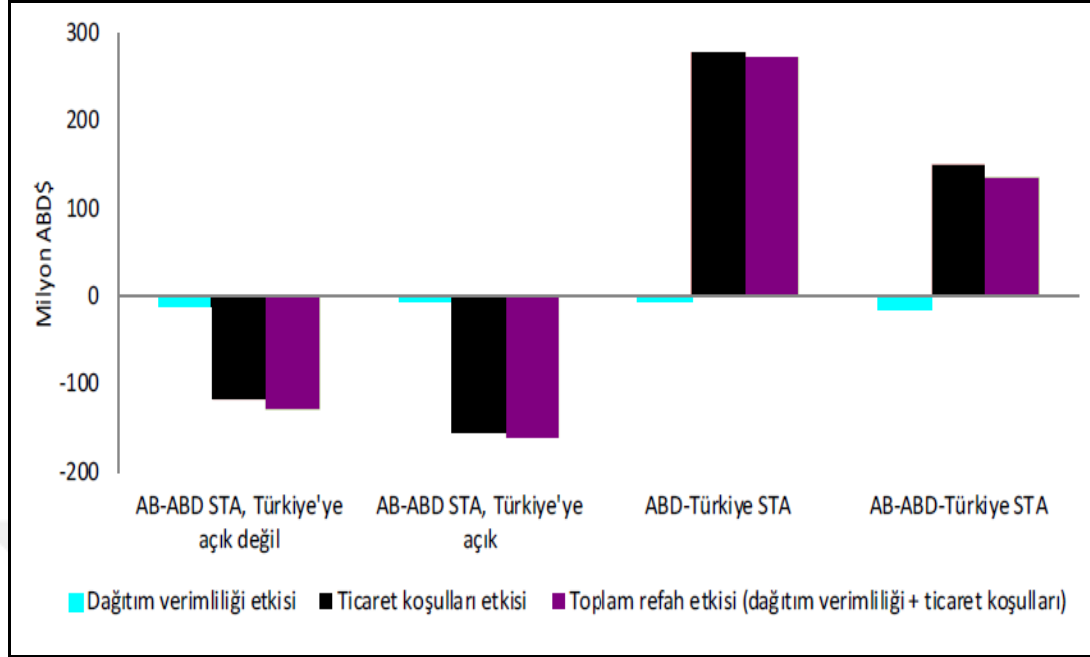
Diğer şoklar AB–ABD ticaretinde gümrük tarifelerinin kaldırılmasının yanında tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde tarife dışı engellerin azaltılacağı varsayımları altında yapılmıştır. Tarife dışı engellerin azaltılması ile uluslararası ticaretin kolaylaşacağı ve bu sayede uluslararası ticarete maliyet azalışının ortaya çıkacağı yaklaşımıyla, iki ülke arasındaki ticarete maliyetlerin azaltılması yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda tarife dışı engellerin azaltılmasında hizmet sektöründe %5 diğer sektörlerde ise %2’lik maliyet azalışının ve tüm sektörlerde %5’lik maliyet azalışının öngörüldüğü olmak üzere iki farklı şok uygulanmıştır.

Model sonuçlarına göre iki ülke arasındaki gümrük tarifelerinin kaldırılmasının yanı sıra, tarife dışı engellerin de kısıtlı ölçüde azaltıldığı durumda, AB’de %0,092’lik ve ABD’de ise %0,105’lik reel GSYH artışı ortaya çıkmıştır.

Gümrük tarifelerinin sıfırlanmasının yanında, tarife dışı engellerin daha çok azaltıldığı durumda ise AB’de %0,151 ABD’de de %0,185 oranında daha fazla artış sağlandığı gözlenmiştir.

Son olarak, AB ve ABD arasında mevzuat uyumlaştırması sonucunda AB ve ABD’ye yapılan ihracatta ortaya çıkacak maliyet azalışı varsayımının benimsendiği, doğrudan yayılma etkisi yaklaşımı kullanılmış ve üçüncü ülkelerin taraf ülkelere ihracatlarında karşılaştıkları tarife dışı engeller azaltılmıştır. Tarife dışı engellerin azaltılmasında modelde kullanılan tüm sektörlerde maliyetin %5 oranında azaltılmasının, %20’lik doğrudan yayılma etkisi ile birlikte üçüncü ülkelerin AB ve ABD’ye ihracatlarında %1’lik bir maliyet azalışı sağlayacağı varsayımı altında yapılmıştır. Tarifelerin kaldırılması, AB ve ABD arasındaki tarife dışı engellerin azaltılmasıyla doğrudan yayılma etkisinin de modele katıldığı durumda ortaya çıkan sonuçlar bu durumda AB’de %0,264’lük ve ABD’de %0,300’lük reel GSYH artış etkisinin ortaya çıkacağını göstermektedir.

Grafik 4.4. ABD - AB STA'sının Türkiye Üzerindeki Refah Etkileri

Kaynak : Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 28 Mart 2014, Rapor No. 85830-TR.s.27.

AB-ABD arasındaki gümrük tarifeleri çok düşük seviyelerde olduğu için AB-ABD ortaklığının en önemli etkilerinin tarife dışı engellerin azaltılmasından kaynaklanacağı düşünülmektedir. Tarife dışı engellerin azaltılması, AB ve ABD ekonomisi üzerinde önemli etkiler doğurmasının yanı sıra, tarife dışı engellerin azaltılma derecesi anlaşma neticesinde AB ve ABD ekonomisinin sağlayacağı kazancın büyüklüğünü belirlemesi açısından önem arz etmektedir. AB-ABD STA'sı ticareti ne derece serbestleştirir ise ülkelerin kazançları da o derece artmaktadır.

4.4.1.2. 1.2. AB – ABD STA'sına Türkiye'nin taraf olması ya da ABD STA'sı ile sürece dahil olması

Türkiye'nin sürece dahil olmadığı durumda AB'de %0,264, ABD'de ise %0,300 olan en yüksek reel GSYH artışları; Türkiye'nin dahil olması durumunda AB'de %0,280 ve ABD'de %0,304 olarak hesaplanmıştır. Tüm senaryolarda Türkiye'nin sürece dahil olması ile birlikte, AB ve ABD'de daha yüksek reel GSYH artışı meydana gelmiştir. Neticede Türkiye'nin sürece dahil olması her iki ülke açısından da avantajlı bir durum oluşturmuştur.

4.4.1.2. 2. Türkiye üzerindeki etkileri

4.4.1.2. 2.1. Türkiye sürece dahil değil

Türkiye'nin AB-ABD STA'sına dahil olmadığı durumda ilk şok ile AB ve ABD arasındaki tarifeler kaldırıldığında, Türkiye'de %0,132'lik bir GSYH kaybı yaşanmaktadır. İki ülke arasında tarife dışı engellerin kısıtlı ölçüde azaltılması ile %0,359'a ve daha çok azaltılması ile %0,561'e çıkmaktadır. Yayılma etkisinin de dikkate alındığı durumda ise Türkiye'de %0,191'lik bir GSYH kaybı meydana gelmektedir. Mal ihracatı bakımında uygulanan farklı şoklar çerçevesinde Türkiye'nin tüm ülkelere olan toplam ihracat kaybının %0,450'ye kadar çıkabileceği gözlenmiştir.

Tablo 4.6. TTYO'nun Türkiye Üzerindeki Etkileri

Uygulanan Şok	Türkiye'nin Dahil Olmaması (% değişim)		Türkiye'nin Dahil Olması (% değişim)	
	GSYH	İhracat	GSYH	İhracat
Tarifelerin Kaldırılması	-0,132	-0,114	0,460	1,303
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	-0,359	-0,268	2,046	3,809
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	-0,561	-0,450	4,001	6,974
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	-0,191	0,129	3,793	6,846

Kaynak: Merkez Bankası Ekonomi Notları "Güneş D., Mavuş M., Oduncu A. ,TC Merkez Bankası Ekonomi Notları, AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri, Sayı: 2013-30 /26 Kasım 2013,s.:9-10".

4.4.1.2. 2.2. Türkiye sürece dahil

Türkiye'nin AB-ABD STA'sına dahil olmasıyla GSYH değişimleri olumlu yönde olmuştur. STA olmadığı duruma kıyasla, Türkiye GSYH'sinde %0,460 ile %4,001 arasında değişen bir artış meydana gelmiştir. Mal ihracatı Türkiye'nin sürece dahil olması ile artmış; ihracatta anlaşmanın derinliğine bağlı olarak %1,303 ile %6,974 arasında yükselme olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin AB-ABD STA'sına dahil olması Türkiye için önemli ekonomik kazançlar doğurmaktadır.

4.4.2. Hazar Enstitüsü: Ekonomik etki analizi

Hazar Enstitüsü tarafından yapılan etki analizi çalışmasına göre TTYO Anlaşması'nın AB ve ABD'nin dış ticaret hadlerini tarafların lehine değiştirmesi beklenmektedir. Özellikle bu ülkelerde ara girdi maliyetlerinin düşecek olması üretimin maliyetlerini düşürerek, söz konusu ülkelerin diğer ülkelere ihracatını arttırmış olacaktır. Neticede ABD'nin toplam ihracatında %6,06 AB'nin toplam ihracatında ise %2,07 oranında artış beklenmektedir (Hasanov ve Macit, 2015:22).

Önümüzdeki yıllarda petro kimya ve kimya sektöründe tamamlanacağı öngörülen yatırımlarla, ABD'nin söz konusu sektörlerdeki rekabet avantajı artacaktır. Anlaşma sonrasında, özellikle enerji yoğun sektörlerde Türkiye açısından ithalata olan bağımlılığın artması beklenmektedir. Halihazırda AB, ABD ile yaptığı ticarete kimyasal ürünler ve plastik sektöründe net ithalatçı konumdadır. AB'nin, ABD'deki düşük enerji maliyetleri nedeniyle rekabet gücü azalması neticesinde istihdam kaybına neden olabileceği beklenmektedir. AB'li firmalar için net ihracat yaptıkları Türk pazarı daha cazip hale gelerek Türkiye'nin bu ürün gruplarındaki net ithalatçı pozisyonunu güçlendirecektir (Hasanov ve Macit, 2015:16).

Ancak Bertelsmann Foundation tarafından TTYO'nun ABD, AB ve üçüncü ülkeler üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmada taraflar arasında liberalizasyon sağlandığı durumda ABD ve AB'nin ticari ortaklarının bundan zarar görebileceği sonucuna varılmıştır. Çalışma neticesinde söz konusu ülkelerde Kanada'da kişi başına düşen reel GSYİH'nin %9,5 Meksika 'da %7,2 Türkiye'de %2,5 oranında kayba neden olabileceği tahmin edilmektedir (Hasanov ve Macit, 2015:8). TTYO Anlaşması'ndan en çok etkilenecek sektörlerin, AB ve ABD'nin ihracatta önemli paya sahip olduğu otomotiv, tekstil, plastik maddeler, kimya ve makine imalat sanayi ve bu sektöre ara girdi sağlayan diğer sektörler olması beklenmektedir. TTYO Anlaşması'ndan en çok etkilenecek sektörler ve üretim düşüşü yüzdeleri ise; motorlu kara taşıtı ve diğer ulaşım araçları imalatı %16,2 ana metal ve metal eşya sanayi, %10,77 kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı, %6,69 elektrik ve optik ürünler imalatı, %6,44 plastik ve kauçuk ürünler imalatı %6,24 başka yerde sınıflandırılmayan makine ve teçhizat sanayi %6,23. TTYO Anlaşması'ndan en az etkilenecek sektörler ve yaşanacak düşüşlerin yüzdesi ise yaklaşık olarak; kamu

yönetimi, savunma ve zorunlu sosyal güvenlik sektörü, %0,04 , inşaat, %0,02 eğitim hizmetleri %0,07 inşaat, sağlık işleri ve sosyal hizmetler sektörleri %0,14 (Hasanov ve Macit, 2015:19).

Bu noktada Türkiye'den ABD'ye ihracat maliyetleri düşmesi neticesinde ABD'ye ihracat yapan firmaların ihracatlarının ve dolayısıyla üretimlerinin artacağı beklenmekle birlikte, özellikle ölçek ekonomilerinin geçerli olduğu alanlarda, Türkiye'deki üreticilerin maliyetleri, Avrupa'dakilerin maliyetleri kadar düşmeyeceğinden, Türkiye'nin ihracat maliyeti mutlak olarak azalmasına karşın, Avrupalı üreticilerin maliyetlerinde daha büyük oranda düşüş olduğu için, Türk menşeli ürünlerin maliyeti görece olarak artmış olacaktır. AB'ye yapılan ihracat, ABD'ye yapılan ihracattan hacim olarak birkaç katı kadar fazla olduğu için ihracat hacminde düşme meydana gelecektir. Anlaşmanın Türkiye ekonomisi üzerindeki uzun dönemli etkisinin, kısa dönemli etkisinden daha fazla olması beklenmektedir (Hasanov ve Macit, 2015:22).

TTYO Anlaşması'nın yürürlüğe girdikten sonra, Türkiye'de Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı yaklaşık olarak %1,89 oranında, istihdamı ise %0,40 oranında düşürmesi beklenmektedir. Ayrıca toplam işgücü gelirleri ve firma karlarında da düşüş öngörülmektedir. Bu bağlamda ücretlerde yaşanan düşüşün etkisi ile, toplam işgücü gelirlerinin %1,93 civarında, firma karlarının %1,87 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. Anlaşmanın, Türkiye'nin dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkileyerek Türkiye'den AB ve ABD'ye yapılan ihracattaki düşüş ile dış ticaret hadlerindeki değişimin etkisiyle toplam ihracatın yaklaşık olarak %12,46 oranında düşeceği, ithalatın %1,43 oranında artacağı tahmin edilmiştir. İhracat düşerken ithalatın artması ile birlikte, dış ticaret açığını %22,56 civarında artması beklenmektedir. Ayrıca yurt içi gayri safi yatırımlarının %2,69 vergi gelirlerinin de %2,86 civarında düşürmesi neticesinde gelir düştüğü için yatırımların da azalmasına sebebiyet vereceği öngörülmektedir (Hasanov ve Macit, 2015:21).

SONUÇ

“...Gün gelecek iki muazzam topluluk Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri, denizin üzerinden uzatarak ellerini, ürünlerini, sanat eserlerini, deha ürünü tasarımlarını değiş tokuş edeceklerdir.” diyen Victor Hugo’nun öngördüğü gibi ABD ve AB oluşturdıkları entegrasyonla küresel ekonominin belirleyicisi olacaklardır.

2012 yılı sonu itibarı ile 650 milyar dolara ulaşan rakamla ABD ve AB arasındaki mal ticareti dünyanın en büyük ikili ticaret ağını oluşturmuştur. İmzalanması ile birlikte küresel ekonominin yeni belirleyicisi olacak olan ABD-AB Serbest Ticaret Anlaşması henüz yürürlüğe girmediğinden, ekonomik etkileri çeşitli analizler üzerinden değerlendirilmektedir. Bu çalışma, Dünya Bankası ve Merkez Bankası raporları temeline oturtularak hazırlanmıştır.

2014 yılı verilerine göre dünya mal ticaretinin %28’i, hizmet ticaretinin ise %43’ü ABD ve AB arasında gerçekleşmiştir. ABD mal ithalatının %21’ini hizmet ithalatının ise %35’ini AB’den karşılamaktadır. AB ise mal ithalatının %19’unu hizmet ithalatının ise %29’unu ABD’den karşılamaktadır. Taraflar arasında uygulanan tarifeler sanayi ürünleri için %3,3 tarım ürünleri için %4,9 gibi düşük bir orandır. Bu yüzden ikili arasındaki asıl etkinin tarife dışı engellerin kaldırılması ile birlikte gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tarifelerin %98’i, hizmet sektörü tarife dışı engellerinin %10’u, kamu alımları tarife dışı engellerinin %25’inin kaldırıldığı sınırlı senaryolarda; AB’den ABD’ye yapılan ticaretin %6,6, ABD’den AB’ye ticaretin ise %12,4 oranında artacağı öngörülmektedir. Tarifelerin %98’i, mal hizmet sektörü tarife dışı engellerinin %10’u kamu alımı tarife dışı engellerinin %25’inin kaldırıldığı iddialı senaryoda; ticaret hacminin %61,1 ile %23,2 arasında artması beklenmektedir. Tarifelerin %100’ü, mal hizmet tarife dışı engellerinin %25’i, kamu alımı tarife dışı engellerinin %50’sinin kaldırıldığı en iddialı senaryoda ise; %28 ile %36,6 oranında artış beklenmektedir. Bu durumda ABD ve AB’nin kazanımlarının en fazla, nisbi kazanç farkının ise en az olduğu en iddialı senaryoyu uygulaması beklenmektedir.

ABD Ulusal İstihbarat Konseyi’nin raporuna göre 2030 yılında uluslararası sistem değişecektir ve 2050 yılına gelindiğinde ABD ekonomisinin en güçlü ülke

konumu baki de olsa bu statüyü Çin ve Hindistan'la paylaşacağı tahmin edilmektedir. 2008 ekonomik krizi sonrası derinden sarsılan ABD ve AB ekonomileri karşısında yükselişe geçen BRICS ülkelerinin ekonomisinin olumlu seyri, Batı'nın çöküşü söylemlerini arttırmaktadır.

Transatlantik ilişkilerin seyrinin belirlenmesinde önemli bir etken olan ABD başkanının AB'ye karşı tutumu son dönem başkanlık seçimleri ile birlikte anlaşmanın seyri açısından soru işaretleri oluşturmaktadır. ABD Başkanı Bush döneminde gerilen ikili ilişkiler, Başkan Obama ile birlikte olumlu yönde seyretilmişken, Trump'ın başkanlık seçimlerini kazanmasının akabinde önce TPP ortaklığına ilişkin yaptığı düzenlemeler, sonra da NAFTA'nın revize edilmesini istemesi Transatlantik ortaklığın geleceğine ilişkin tereddütleri de beraberinde getirmektedir. Ancak Trump'ın ikili için kazanımları tartışılmaz boyutlarda olan TTYO'ya olumlu bakacağı tahmin edilmektedir.

Hali hazırda aralarındaki ikili ticaret ağı önemli sayısal rakamlarla gerçekleşen ABD ve AB, hem ekonomilerine katkıda bulunmak hem de Çin'in yükselişini kontrol altında tutmak için gerçekleştirecekleri entegrasyonla küresel arenadaki konumlarını korumak adına önemli bir adım atmış olacaktırlar.

1973 yılından beri AB'ye üye olan İngiltere'nin yapılan referandum sonucunda %52'lik bir oranla birlikten ayrılma kararı alması, entegrasyonun geleceğine ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. AB giderlerini finanse eden ilk dört ülkeden biri olan İngiltere'nin birlikten çıkışı ile birlikte, AB'nin çözülme sürecine gireceği ya da bu durumun birliğin kendisini yenilemesi adına bir fırsat olarak değerlendirilebileceği tahmin edilmektedir. Birlikten ayrılma kararının akabinde İngiltere ile AB ilişkilerinin üçüncü ülkeleri ilgilendiren ayrı bir düzenleme ile devam edecek olması Türkiye açısından da önem arz etmektedir (İlhan, 2016; Dartan, 2016).

Bu bağlamda Avrupa Birliği ile eksik bir gümrük birliği anlaşmasına taraf olan Türkiye'nin konumu ülkemiz açısından gündem maddesinin oluşturmaktadır. Oluşan STA sonrasında Avrupa Birliği'nin anlaşma imzaladığı ülkelerin malları Türkiye'ye gümrüksüz girerken, Türkiye'nin malları AB'nin STA imzaladığı ülkede gümrük tarifesi uygulamasına tabi olacaktır. Nitekim AB 48 ülke ile STA imzalarken

Türkiye sadece 9 ülke ile STA imzalamıştır. Söz konusu anlaşmada AB'nin STA ortağı ABD ile entegrasyon oluşturması neticesinde ABD malları Türkiye'ye gümrüksüz girerken, Türkiye'nin malları ABD'de gümrük tarifesi uygulamasına tabi olacaktır. Türkiye'nin AB-ABD STA'sına taraf olamaması halinde GSYH'nin 4 milyar dolara kadar zarara uğrayabileceği tahmin edilirken; anlaşmaya taraf olması halinde ise GSYH'de yaklaşık 31 milyar dolarlık bir artış elde edebileceği sonucuna varılmıştır. Türkiye'nin anlaşmaya taraf olduğu ya da ABD ile ayrı bir STA imzaladığı durumun, sadece Türkiye lehine sonuçlar oluşturmadığı ayrıca AB ve ABD, GSYH büyüme oranlarının da Türkiye'nin dahil olmadığı bir AB-ABD STA'sına göre daha yüksek olacağı neticesi elde edilmiştir.

Neticede, Türkiye ABD ile müzakerelere eş anlı olarak girerek, Avrupa Komisyonu Türkiye için müzakere yöneterek, AB üçüncü bir ülke ile STA imzaladığında aynı haklardan Türkiye'nin de otomatik olarak yararlanması sağlanarak ya da Türkiye maddesi güçlendirilerek; Türkiye için STA'nın asimetri oluşturması önlenabilir. Türkiye'nin anlaşma dışında kalması halinde oluşabilecek zararın rakamsal olarak ciddi boyutlara ulaşması nedeni ile STA'ya dahil olunmalıdır.

Türkiye'ye ilişkin Transatlantik Ortaklığa dahil olmak kapsamında geliştirilen alternatif modellemeler içerisinde, Türkiye Maddesinin güçlendirilmesi, AB'nin STA imzaladığı ülkelerin Türkiye ile müzakereleri tamamlanana kadarki süre zarfında Türkiye'nin mallarının AB'nin STA imzaladığı ülkeye AB menşeli gibi girmesi, bu şekilde de bir tarifeye takılmamasının sağlanması en kazançlı senaryolardan biri olmaktadır. Söz konusu düzenleme ile hem TTYO hem de AB'nin bundan sonra imzalayacağı diğer STA'larda oluşan riskin önlenmesine fırsat tanınabilecektir.

ABD ve AB'nin STA ile küresel ekonomik hasılaya yön vermesi beklenirken, Türkiye'nin bu oluşumun dışında kalmaması ülke çıkarlarının korunması açısından yadsınamaz bir gerçektir.

KAYNAKLAR

- Akman, S., “AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye”, (Rapor no: R201305) , *Tepav*, 2013.
- , “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13, 1, 2014a, 1-29.
- , “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Ortaya Çıkan Etkenler, Kapsamı, Etkileri ve Güçlükleri”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 36, 2, 2014b, 25-45.
- Akses, S., “Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 80, 2014a.
- , “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakerelerinde Yatırımcılarla Devlet Arasındaki Uyuşmazlıkların Halli Mekanizması Tartışmaları Neden Önemli?”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 105, 2014b.
- , “Serbest Ticaret Anlaşmaları ile Şirketlere Yeni Pazar İmkanları”, *Euro Newsport*, (2014c), 48-50.
- , “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Bazı Sektörlerde AB ve ABD Nasıl Anlaşacaklar?”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, 34, 2013.
- Akses, S., Çişel, İ., “ Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Son Durum ve Türkiye’nin Konumu”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 103, 2014.
- , “Avrupa Komisyonu’nun Yeni Açıkladığı Belgeler Işığında TTYO Müzakereleri”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, 109, 2015.
- Altundal, İ., *Avrupa Birliğinin Türkiye Makro Ekonomisi Üzerine Olumlu ve Olumsuz Etkileri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008.
- Aran, B., “Türkiye: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının Sonuçları”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, (Mayıs 2015).
- Ardıç, O., Yılmaz P., *Para Banka Uluslararası İktisat Türkiye Ekonomisi*, Başarı Grubu Müfettişlik Uzmanlık Sınavlarına Hazırlık Dizisi, Ankara 2006.

- Aslan, N., “Ekonomik Küreselleşme:Tarihi, Boyutları, Sonuçları”, (Ed. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüyoğlu), *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2013.
- Barker, T., “Washington’da Balayı? ABD’nin Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Üzerine Umutları” (Ed.Tolga Sakman), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2015.
- Bayar, F., “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (2008).
- Bilici, N., *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Seçkin Yayınları Ankara 2013.
- Ceran, A., “TTYO Müzakerelerinde Kişisel Veriler: Odadaki Fil Mi? Yeni Petrol Mü?” *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 151, 2015.
- Çeştepe, H., “Dünya Ticaret Örgütü:Anlaşmadan Kuruma” (Ed. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüyoğlu,), *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2013.
- Dartan, M., “Bu AB için Bir Fırsat Olabilir”, *Derin Ekonomi Dergisi*, 14, (Temmuz 2016), 59.
- Dedeoğlu, B., *Uluslararası İlişkilerde Özel bir Alan Bölgesel Bütünleşme*, Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul 2015.
- Dikkaya, M., Acar M., *Ekonomik Perspektiften Küresel Kriz Sonrası Avrupa Birliği*, Savaş Yayınevi, 2016.
- Duman, M. C., “Oyunun Yeni Kuralı TTYO”, *İktisat ve Toplum Dergisi*, (Eylül 2014).
- Dünya Bankası, “AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi”, (Rapor No. 85830-TR), Dünya Bankası, 2014.
- Erdönmez, P. A., “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, *Bankacılar Dergisi*, 68, 2009, 90-101.
- Güneş, D., Mavuş, M., Oduncu, A. , “AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri”, *TC Merkez Bankası Ekonomi Notları*, 30, 2013.

- Hasanov, M., Macit, F., “TTIP Anlaşması’nın Türkiye Ekonomisine Olası Etkilerinin Analizi”, *Hazar Strateji Enstitüsü Enerji ve Ekonomi Araştırmaları Merkezi*, (Ocak 2015).
- İlhan, K., “İngiltere için Felaket AB için Yıkım”, *Derin Ekonomi Dergisi*, 14, (Temmuz 2016), 52-58.
- Karluk, R., “Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika Temel Bilgiler”, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.
- Kara, Y. T. K. , “Dünya Ticaret Örgütü ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları İlişkisi: Sorunlar, Çözümler ve Türkiye’ye Yansımaları”, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Kartal, Z., “Kavramsal ve Tarihsel Yönleri ile Küreselleşme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 2, 251-264.
- Klein, L., Salvatore, D., “Welfare Effects of the North American Free Trade Agreement”, *Journal of Policy Modeling*, 17, 1995, 163-176.
- Kocamaz, S., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması’nın Dünya Ticareti ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, *Ege Strategic Research Journal*, 2015,31-56.
- Korkmaz, M., “Gümrük İşlemleri Kolaylaşıyor Dış Ticaret Şahlanacak”, *AR&GE Bülten*, (Haziran 2013), 22-23.
- Köseoğlu, S., “Transatlantik’te Boğulan TTIP”, *Derin Ekonomi Dergisi*, 13, (Haziran 2016), 50-52.
- Köten, A., (No:64) “Küresel ve Bölgesel Ticari Gelişmeler TTIP ve Türkiye”, *Ankara Sanayi Odası Yayını*, Ankara Sanayi Odası, Ankara, 2015.
- Kutlay, M., “Örsle Çekiç Arasında:Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye” (Ed. Tolga Sakman), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2015.
- Küçükahmetoğlu, O., “Reel Entegrasyon Teorisi” (Ed. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüyoğlu) *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*,” Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2013.
- Kilit, G., “ABD AB Arasındaki Transatlantik İlişkiler”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 75, 2013.

- Levent, C. E., “Küresel Finansal Kriz Sonrasında Sermaye Piyasalarında Şeffaflığın Arttırılması: Türkiye Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies* ,(2015), 372-373.
- Macyra, N., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ile Çok Taraflı Ticaret Sistemine Olası Etkileri” (Ed. Tolga Sakman), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2015.
- Oğuzlu, T., *Amerikan Dış Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.
- Özel, H. A., “İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2011, 91-98.
- Özer, O. O.,”*Pamuk Üretimi Satış Fiyatı Stratejileri ve Piyasanın Gelecekteki Durumu: Aydın Örneği*”,(Doktora Tezi),Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Sevinç, K., “ABD, AB ve Türkiye: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri, TTIP,Türkiye için stratejik değerlendirmeler”, *Toplumcu Düşünce Enstitüsü Görüş Notu*, (Ekim 2014).
- Seyidoğlu, H., *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul 2015.
- Sorhun, E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” (Ed. Nadir Eroğlu, Hasan Dinçer, Ümit Hacıoğlu) *Uluslararası Finans Teori ve Politika*, Ankara 2016.
- Ünaldılar, S., “*Çokuluslu Şirketlerin Uluslararası Aktörler Olarak Siyasi ve Ekonomik Roller*”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, 72.
- Üstün, N., “AB – ABD Ticaret ve Yatırım Anlaşması ve Türkiye’ye Etkileri”, *Konya Ticaret Odası*.
- Wasylina, E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Uluslararası Ekonomik Güvenlik ve Çok Boyutlu İlişkilere Etkisi” (Ed. Tolga Sakman), *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2015.
- Waters, M., *Globalization*, London and New York: Routledge, 1995.

- Wigley, A. A., “Yeni Ekonomik Entegrasyon Teorisi” (Ed. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüyoğlu,) *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2013.
- Yalçın, E., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasının Beklenen Ekonomik Etkileri ve Bunların Türkiye için Sonuçları” (Ed. Tolga Sakman) *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2015.
- Yalçınkaya, M. H., ”Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Sürecinde Türk Sanayinin Rekabet Gücü”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, İ.İ.B.F. Yayınları, 3, (1997).

İnternet Kaynakları

- Akıncıoğlu, M. B., *ABD-AB Serbest Ticaret Anlaşması'na Destek Büyüyor*, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016, http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3901/ABD-AB+Serbest+Ticaret+Anlasmasi___na+Destek+Buyuyor
- Akman, S., *Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Müzakereleri ve Türkiye*, ErişimTarihi: 8 Ocak 2016, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234792r5707.Dunya_Ticaret_Orgutu_Doha_Turu_Cok_Taraflı_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf
- Alagöz, A. E., *Asya-Pasifik'te Trans-Pasifik Ortaklığı ve Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık*, Erişim Tarihi: 2 Mart 2016, <http://www.bilgesam.org/incele/2222/-asya-pasifik-te-trans-pasifik-ortakligi-ve-bolgesel-kapsamli-ekonomik-ortaklik/#.V9pz3dSLSt8>
- Araz, S., *Küresel Güney ve BRICS Ülkeleri*, Erişim tarihi : 7 Nisan 2016, <http://akademikperspektif.com/2015/02/25/kuresel-guney-ve-brics-ulkeleri/>
- Aran, B., *STA Bilgi ve Kapasite Merkezi TTYO Üzerine Bir Seminer Gerçekleştirdi*, Erişim tarihi: 21 Şubat 2016 , <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=760>
- Avrupa Komisyonu Basın Bildirisi, *AB, TTIP'ye yönelik yatırım koruma ve Mahkeme Sistemi teklifini nihai hale getiriyor* ,Erişim tarihi: 8 Nisan 2016, <http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/ab-ttipye-yoenelik-yatirim-koruma-ve-mahkeme-sistemi-teklifini-nihai-hale-getiriyor.html>

- Avrupa Komisyonu, “*European Commission launches public online consultation on investor protection in TTIP*”, *Press Release*, IP/14/292, 27 Mart 2014.
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-292_en.htm 9 Nisan 2016
- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, “*Recent Developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS)*”, Erişim Tarihi: 14 Mart 2016,
http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2014d3_en.pdf
- Çaynak, S., “*ABD-AB Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) Anlaşması Müzakereleri ve Türkiye*”, Erişim tarihi: 16 Nisan 2016,
http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT/1/Documents/E%C4%B0GM%20Periyodik%20Rapor/Mart-Nisan%20B%C3%BClteni_son.pdf
- Ertuğral, Y., “*AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Ve Türkiye’ye Etkileri*”, Erişim tarihi: 12 Kasım 2015, <http://akademikperspektif.com/2015/04/13/ab-abd-serbest-ticaret-anlasmasi-ve-turkiyeye-etkileri/>
- Ekrem, E., 2030: *ABD Hegemonyasının Çöküşü ve Çin*, 2013, Erişim tarihi: 10 Kasım 2016,
<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/2030-abd-hegemonyasinin-cokusu-ve-cin/1210>
- Elbasan, P., *BRICS: Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru*, 2011, Erişim tarihi: 12 Kasım 2016, <http://www.bilgesam.org/incele/86/-brics--cok- kutuplu-bir-dunyaya-dogru/#.V7xCXNSLSt8>
- Global Affairs Canada, Government of Canada, *Canada-United States Free Trade Agreement (FTA)*, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2017,
<http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/us-eu.aspx?lang=eng>
- International Trade Administration, *Why a U.S.-Korea Trade Agreement?*, Erişim tarihi: 22 Mayıs 2016, <http://trade.gov/fta/korea/>
- Kırdı, G., “*AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türk Ekonomisine Etkiler*”, Erişim tarih: 15 Nisan 2016 ,
<http://sahipkiran.org/2015/07/14/transatlantik-ticaret-yatirim-ortakligi/>
- Kutlay, M., “*Yollar Ayrılırken Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye*”, Erişim tarihi: 24 Nisan 2016, Politik Ekonomi Analisti.
www.tasam.org/Files/Images/Icerik/resimler/mustafakutlay.ppt

T.C Ekonomi Bakanlığı, *Almanya Genel Ekonomik Durum*, Erişim tarihi: 13 Mayıs 2016,

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Almanya/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159435&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afLoop=1090314649919827&_afWindowMode=0&_afWindowId=b2xlbqrrp_544#!%40%40%3F_afWindowId%3Db2xlbqrrp_544%26_afLoop%3D1090314649919827%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159435%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_574

T.C Ekonomi Bakanlığı, *Yunanistan Genel Ekonomik Durum*, Erişim tarihi: 14 Mayıs 2016, [http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Yunanistan/html-viewer-](http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Yunanistan/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161047&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afLoop=1090349732847566&_afWindowMode=0&_afWindowId=b2xlbqrrp_592#!%40%40%3F_afWindowId%3Db2xlbqrrp_592%26_afLoop%3D1090349732847566%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-161047%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_622)

[ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161047&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afLoop=1090349732847566&_afWindowMode=0&_afWindowId=b2xlbqrrp_592#!%40%40%3F_afWindowId%3Db2xlbqrrp_592%26_afLoop%3D1090349732847566%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-161047%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_622](http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Yunanistan/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161047&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afLoop=1090349732847566&_afWindowMode=0&_afWindowId=b2xlbqrrp_592#!%40%40%3F_afWindowId%3Db2xlbqrrp_592%26_afLoop%3D1090349732847566%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-161047%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_622)

T.C Ekonomi Bakanlığı, *İtalya Genel Ekonomik Durum*, Erişim tarihi: 13 Mayıs 2016,

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C4%B0talya/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160254&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afLoop=1090389187729045&_afWindowMode=0&_afWindowId=b2xlbqrrp_644#!%40%40%3F_afWindowId%3Db2xlbqrrp_644%26_afLoop%3D1090389187729045%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160254%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_674

T.C Ekonomi Bakanlığı, *İspanya Genel Ekonomik Durum*, Erişim tarihi: 13 Mayıs 2016,

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C4%B0spanya/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160218&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=1090465463232558&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=b2xlbqrrp_914#!%40%40%3F_afrWindowId%3Db2xlbqrrp_914%26_afrLoop%3D1090465463232558%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160218%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_944

T.C Ekonomi Bakanlığı, *Çin Halk Cumhuriyeti Genel Ekonomik Durum*, Erişim tarihi: 17 Mayıs 2016,

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C3%87in%20Halk%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159941&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=1090530834126397&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=b2xlbqrrp_962#!%40%40%3F_afrWindowId%3Db2xlbqrrp_962%26_afrLoop%3D1090530834126397%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159941%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Db2xlbqrrp_992

T.C Ekonomi Bakanlığı, *Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması imzalandı*, Erişim tarihi: 9 Mart 2016,

http://www.economy.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail;jsessionId=e14fJiET LcphwBiykKu8zWZuGd4-lugCBaXSyaaj5FjQRuQLKEVS!-188396998?news_id=EK-213298&_afrLoop=269352568796186&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D269352568796186%26news_id%3DEK-213298%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Djaosmoc63_4

T.C Ekonomi Bakanlığı, *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Doha Kalkınma Gündemi Müzakerelerinde Son Durum*, Erişim tarihi: 7 Mayıs 2016,
[http://www.ekonomi.gov.tr/
portal/ShowProperty?nodeId=%2FUCM%2FEK-213655](http://www.ekonomi.gov.tr/portal/ShowProperty?nodeId=%2FUCM%2FEK-213655)

WTO, *What is the WTO?*, Erişim tarihi: 22 Mayıs 2016,
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm

İleri Okumalar İçin Kaynakça

8 soruda Transatlantik'e Bakış, 2015, Erişim tarihi: 13 Mayıs 2016,
<http://www.businessht.com.tr/ekonomi/haber/1064385-8-soruda-transatlantike-bakis>

15. *İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi Toplantısı*, Erişim tarihi: 30 Mayıs 2016,
<http://www.memleket.com.tr/15-ic-koordinasyon-ve-uyum-komitesi-toplantisi-811340h.htm>

AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, Erişim tarihi: 21 Nisan 2016,
<http://tr.euronews.com/2015/04/17/ab-abd-transatlantik-ticaret-ve-yatirim-ortakligi>

AB-ABD Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye, Erişim tarihi: 21 Nisan 2016,
<http://www.abhaber.com/ab-abd-transatlantik-ticaret-anlasmasi-ve-turkiye/>

AB, TTIP'ye Yönelik Yatırım Koruma ve Mahkeme Sistemi Teklifini Nihai Hale Getiriyor, Erişim tarihi: 13 Nisan 2016, <http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/ab-ttipye-yoenelik-yatirim-koruma-ve-mahkeme-sistemi-teklifini-nihai-hale-getiriyor.html>

Akçadağ, A. E., *Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri*, Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri/#.V6C0bNSLSt->

Atamer, D., *“Ekonomik Entegrasyon Politikalarının Dinamik Etkileri Türkiye’nin Entegrasyon Perspektifi”*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

- Ateş, A., *Ekonomik Entegrasyon Türleri ve AB Ekonomik Entegrasyonu*, Erişim tarihi: 7 Ocak 2016, <http://www.tuicakademi.org/ekonomik-entegrasyon-turleri-ve-ab-ekonomik-entegrasyonu/>
- Başçıl, H. H., “*Karşılıklı Bağımlılık Ekseninde Avrupa Birliği Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri 1975-2010*”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.
- Çin AB’ye Neden Yardım Ediyor?, Erişim tarihi: 16 Ocak 2016, <http://tr.euronews.com/2011/09/30/cin-ab-ye-neden-yardim-ediyor>
- Dominick, S., *International Economics*, 2000.
- Ercan, M., *Transatlantik Ticaret ve Türkiye*, Erişim tarihi: 13 Kasım 2016, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/metin-ercan/transatlantik-ticaret-ve-turkiye-1274071/>
- Gülen, A., “*Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkisi: Panel Veri Analizi*”, (Yüksek Lisans Tezi), Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak 2014.
- Güldağ, H., *Oyunun Kuralları Yeniden Yazılırken*, 2013, Erişim tarihi: 9 Ekim 2016, <http://www.dunya.com/oyunun-kurallari-yeniden-yazilirken-152405yy.htm>
- Güreşçi Pehlivan, G., “*Avrupa Birliği’nde Ekonomik Entegrasyonun Büyüme Etkisi: Türkiye Eksenli Bir Analiz*”, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013.
- Lopez, Z. Ç. V., “*The External Implications Of The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): The Case Of Turkey and Mexico*”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, İstanbul 2015.
- Noyan, S., “*Ekonomik Entegrasyon ve Büyüme: Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülke Grupları Açısından Çekim Modeli Analiz*”i, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2015.
- Özdemir, G., 2013. “*AB-ABD Transatlantik Ticaret Ortaklığı Anlaşması ve Türkiye Toplantısı*”. İstanbul: AB Mevzuatı Uyum Şubesi, Erişim tarihi: 13 Nisan 2016, ftp://ftp.iso.org.tr/AB/AB_ABD_STA/AB-ABD_STA_IMMIB.pdf
- Sandıklı, A., *ABD’nin Transatlantik Politikası*, Erişim tarihi: 2 Mart 2016, <http://www.bilgesam.org/incele/1960/-abd-nin-transatlantik-politikasi/#.V6C0edSLSt->

- Tahsin, E., “*Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde AB ve Latin Amerika Entegrasyonlarının Karşılaştırılması*”, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Tezbaşaran, H., “*Avrupa Birliği’nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları: Türkiye Ekonomisine Etkileri*”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- Türkiye AB İlişkilerinin Geliştirilmesi*, Erişim tarihi: 28 Nisan 2016, <http://docplayer.biz.tr/8021936-Turkiye-ab-iliskilerinin-gelistirilmesi.html>
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, *Ticaret Çalışmaları Merkezi(MUTS)*, Erişim tarihi: 14 Nisan 2016, <http://www.tepav.org.tr/tr/altbirim/s/26>
- Türkiye İhracatçılar Meclisi, *Türkiye-ABD-AB Perspektifinde Yeni Dönem TTIP Fırsatlar & Riskler konferansı 18-19 Eylül'de İzmir'de*, 2014, Erişim tarihi: 21 Ekim 2016, <http://www.tim.org.tr/tr/aktuel-timden-haberler-turkiyeabdab-perspektifinde-yeni-donem-ttip-firsatlar-riskler-konferansi-1819-eylulde-izmirde.html>
- Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri*, Erişim tarihi: 13 Ekim 2016, <http://www.memleket.com.tr/transatlantik-ticaret-ve-yatirim-ortakligi-muzakereleri-508958h.htm>
- 'Türkiye Transatlantik anlaşmasının dışında kalmamalı'*, Erişim tarihi: 5 Eylül 2016, <http://www.dunya.com/dunya/global-ekonomi/turkiye-transatlantik-anlasmasinin-disinda-kalmamali-231294h.htm>
- Türkiye, Transatlantik Ticaret Anlaşması'nın taraflarından olmalı*, Erişim tarih: 28 Nisan 2016, <http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/turkiye-transatlantik-ticaret-anlasmasinin-taraflarindan-olmal-295325h.htm>
- Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı*, Gümrük Birliği ve Türkiye, Erişim tarihi: 19 Eylül 2016, <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/transatlantik-ticaret-ve-yatirim-ortakligi-gumruk-birligi-ve-turkiye-241837h.htm>
- TTIP 12. Tur görüşmeleri*, Erişim tarihi : 13 Ekim 2016, <http://www.memleket.com.tr/ttip-12-tur-gorusrmeleri-814501h.htm>
- Zhang, D., Günlaltay, A., *AB'nin Umudu Çin*, Erişim tarihi: 6 Ekim 2016, <http://www.dw.com/tr/abnin-umudu-%C3%A7in/a-16509310>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İlgi Baysan
Doğum Yeri ve Tarihi	İstanbul 24.10.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İktisat
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisat Teorisi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İletişim	
E-posta Adresi	ilgibaysan@hotmail.com
Mezuniyet Tarihi	
05/05/2017	